

DĚJINY BOHOŘANČE.

II.

OLDRICH BACHMAN
PAROUBICE.

P
I
N
U

SVAZ. 2.

~~François Dumet Collonédo~~

~~Academie Littéraire de l'As~~

Recepisse

Libri sive operis yellos instrumentorum, non. satis
Ludoviciana Magistratus, veribus invenimus
Sunt iuxta Dabo missis obseruitur et recordatur.

Piss. Collegerunt 24 Septembris 1808

Neumann

C e s t y - s i l n i c e .

Bohdančem vedou dvě cesty: jedna přiblížně od severu k jihu, z Hradecka na Čáslavsko, druhá od východu na západ, z Pardubicka na Chlumecko, ~~obě~~ se uprostřed náměstí protínají.

První cesty ve střední Evropě byly římské obchodní stezky, po nichž pronikali římští obchodníci se svým zbožím na sever. Taková stezka vedla na př.z Podunají přes dnešní Brno, Výškov, a Prostějov k Moravské Třebové a připojovala se na známou Trstenickou stezku, vedoucí přes Litomyšl, Chrudim, Čáslav, Kolín a Český Brod ku Praze. Po těchto stezkách ubíral se obchod i válka. Uvedené dopravní stezky použili Bohdanečtí formani, jak svědčí následující zpráva: "Moudří a opatrní páni Bohdanečtí-přátelé milí! Zdraví a jiného dobrého přál bych Vám rád./. Psaní Vaše s odesláním pozůstatků některých mých věcí v městě Prostějově, totiž dva sudy, truhlice jedna a spížek, mně po formanech vašich dodáno jest. Za takové laskavé posloužení a té povolnosti přátelsky děkuji, zase v čem bych Vám jaké přátelství prokázati mohl, buď od osoby svý nebo fedruňkem při Jeho Milosti Císařské, to rád učiniti chci. S tím Vás Pánu Bohu poroučím. Dáno v Praze v neděli květnou leta 1884 ./.

Ladislav z Lobkovic Jeho Milosti Císaře radda a president komory císařské."/

Hojně používané stezky staly se zárodkem příštích silnic a k nim se připojovaly ostatní stezky drobnější. V archivu ministerstva vnitra je uložena rukopisná mapa zemských stezek a celních stanic v Čechách z roku 1676, kterou nakreslil Jan Stich, písar pražských celních komisařů. Její hlavní význam je v podržaném prokreslení českého pohraničí s několika sty celních stezek a celních stanic, současně však jsou v mapě zakresleny všechny tehdejší zemské silnice vedoucí do Prahy.

Tyto silnice byly prosté, široké průhony, po nichž byl v houfech honěn i dobytek a koně. ~~Přednosti~~ a města, jejichž územím silnice procházela, byly povinny ji udržovati, zavážeti vzniklé výmoly a pod., též klásti na vlhkých místech hatě a pečovati o můstky. Většich mostů však nebylo a řeky se přejízděly přes brody. Města i vrchnosti vybíraly za používání silnic mýto. Platilo se podle váhy nebo podle počtu kusů, za vzácné zboží podle dohody. Cestování nebylo

právě bezpečné. Kupci byli přepadáváni loupežníky, často i ze vzdálených rodů, obíráni a nezřídka pobiti i se svým ozbrojeným průvodem, proto za Karla IV. káceny byly podle těchto stezek stromy vysíří až 30 metrů, aby tím loupežníkům jejich přepady byly znesnadněny a zároveň cesty uzpůsobeny pro hojně obchodní styky, jaké umožňoval vyšší hospodářský i kulturní život země.

Nebezpečí přepadávání nepominulo ani v době pozdější, jak dosvědčují často se opakující zápis, kterými okresní úřad nařizuje, aby silnice, zvláště pardubicko-chlumecká, bedlivě byla střežena a vystupování na ni "zlých lidí" bylo zamezeno, lesy i okolní obydlí byly prohlíženy a podezřelé osoby zatčeny.^{2/}

Lesy nynější nelze daleko přirovnati k oněm lesům, jaké se rozkládaly v dřívějších dobách. Ve století 16. byly to lesy velice rozsáhlé. Houštiny široké a tmavé střídaly se s hvozdými vysokými bukovými a doubravinami, po nichž místy zůstaly mohutné kmeny bukové, kterými proháněla se zvěř vysoká, množství srn i sviní divokých. S ohledem na stálé nářky a stížnosti Bohdanečských, na řádění černé zvěře, nařídil dne 6. září 1752 císař hraběti Leopoldu Kinskému, jako svému nejvyššímu lovčímu, černou zvěř odstřelovati. Teprve v koncem 18. století стала se černá zvěř vzácností.-

Cestování v dřívější době krajinou Bohdanečskou bývalo spojeno s mnohými obtížemi pro neschůdnost cest a pro nedostatek pohodlných prostředků dopravních. A jak uvedeno, bylo také velice nebezpečné. Všude proháněla se divoká zvěř, nebo stáli a čekali podle cesty lidé, kteří lacino a pohodlně žili na útraty svých spolubližních. Loupež a krádež byly jejich jediným zaměstnáním.

To vše dělalo Bohdanečským veliké starosti, zvláště početvedoucímu chudé obecní pokladnice, který svědomitě zapisuje různé položky do obecních počtů, které stavějí nám před oči přímo nejintenzivnější život, který se odehrával v městečku. Každoročně setkáváme se s položkou: "Nákladu za opravu cest, laviček a od sekání roští a kladení je do cest, nákladu za opravu mostů, nádeníkům od navážení růmu a forákům od vození téhož dříví a jiných k tomu potřebných věcí, v tom čase vydali....." Tyto neúnosné částky přiměly Bohdanečské k prosbě vládnoucího krále Vladislava o pomoc udělením cla, kterým by mohli snadněji nutné opravy ^{ubrudit} provést. Prosba té bylo

vyhověno udělením následující milosti:

"My Vladislav, z boží milosti uherský, český, dalmatský, chorvatský královský markrabě moravské, lucemburské a slezské kníže, lužický markrabě. Oznamujem tímto listem všem, že jest na nás vznešeno jménem opatrným všech obyvatelov městečka Bohdanče, věrných našich milých, oznamují nám, kterak mnohé náklady činiti na opravování cest a silnic, kteréž tudy k městečku jich jde, žádných na to pomocí a platův nemajíce; přtom s velikou prosbou prosí, abychom jim na takové opravy nějaké clo dáti a z milosti naší vysaditi ráčili, aby oni tím potřebněji a dostatečněji městečko to i silnice a mosty opravovati mohli. K jejichž prosbám jsouce nakloněni, a nechtice aby oni, činice náklady a útraty na též silnice a cesty je opravujíce škodu toho kterakou míti měli, s dobrým rozmyslem našim jistým vědomím mocí královskou v Čechách tuto jsme nadepsaným obyvatelům městečka Bohdanče, nynějším i budoucím, milost učinili a jim clo vysadili, a tímto listem činíme a vysazujeme: tak, aby kdož tou pracují, jedou neb vezou z těchto věcí, zejména v dolepsaných a položených, podle toho našeho ustanovení a zřízení clo dávali a platili. Item z každého nákladného vozu, na kterémž by se náklad vezl jakýkoli, aby po jednom groši českém dáváno bylo. Pakliby náklad nevezl a jel skrz městečko, tehdy z koně aby po jednom penězi gerlickém aby dáti povinen byl. Pakliby v jarmark branami bohdanečskými jeli, ty také aby z koně po jednom penězi gerlickém dávali, kteréžto clo nadepsaní obyvatelé bohdanečtí, nynější i budoucí vybírati mají z těch věcí napřed dotčených, tak, jakož se svrchu píše, nyní i v časech budoucích, a také týmž bohdanečským toto dopouštíme, aby toho clo za čtvrti míle aby jeho jmík neměli, bráti mohli bez naší, budoucích našich králův i všech jiných lidí všelijakých překážek. Přikazujíce pánum úředníkům, vladycům i městům i jiným všem poddaným našim, abyste svrchupsané obyvatele Bohdanče při té milosti a clu na ni jim daném a vysazeném měli, drželi a zachovali, bezevšeho přerušení, však proto chceme dání toto naše, že má každému býtí bez újmy a škody spravedlnosti jeho. Tomu na svědomí pečeť naši královskou k tomuto listu rozkázali jsme přivésiti. Dán na Budíně v úterý den svatého Matouše léta božího tisíceho pětistého dvanáctého, království našich, uherského třímečítmého a českého čtyřicátého druhého."

Od prodavačů, kteří přijeli se svým zbožím do trhu nebo jarmarku bylo vybíráno tržné z místa, jak v urbáři jest uvedeno:

"Kdožkoliv vuoz hrncův přiveze má dáti 1 gr. Kdožkoli vůz prkén přiveze neb nádobí bečvářské má dáti 1 gr. Kdož tunu herinkův přiveze a složí ji, má dáti od každé tuny 1 gr. Kdož suol přiveze a složí ji, též má dáti od každé bečky 1 gr. Kramáři, pekaři, hrnčíři, řevci a rybáři a kdož můku aneb krupici prodávají, každý z nich od místa má dáti 1 denár na každý trh. Překupníci, kteří na trh přijedou a nakúpí másla, sýrov, slepic, lnů, konopí a jiných věcí, někdy se z nich beže víc, někdy méně. Každý řezník v trhový den v sobotní čtvrtmi se nedělili, než aby dva spolu jedno hovado zabili. Kterýž řezník stojí na trhu a má dvů telet, má dáti 4 den."

V počtech obecního důchodu v roce 1618 jest uvedeno:

Cla kteráž se v městečku vybírá, co se za kterého purkmistra

~~purkmistra~~ sešlo, to registra ukazují za 13 měsíců v též roce, při-
jali..... 39 kop 25 gr 2 denáry. ^{5/}

Clo bylo vybíráno v c ě l n ē, která byla umístěna u hřbitovní zdi
na křížovatce protínajících se cest; ~~v k~~¹²¹ býval umístěn též slá-
nař prodávající sůl, dočasně bydlel zde i felčér Piller atd.

V jiné knize dočítáme se odpovědi slav. gubernu, prostředkem slav-
krajského úřadu, že c l o neb m ý t o obecní, podle obecních poč-
tů obnáší v roce 1734... 84 zl 38 kr 3 denáry,

1735... 106 " 3 " 4 1/2 denárů

1736... 114 " 2 " 1 1/2 "

naproti tomuto příjmu obec nadřečeného městečka Bohdanče vyplácí:
výběrčímu Frant. Ant. Syručkovi, z každé kopy vybraných peněz po 3 gr.
" jako mzdu, dále přiležitý kvartýr se mu zdarma zanechává. Dále ^{so} z
příjmu uhražuje ~~se~~ náklad na 4 mosty přes strouhu hlavního náhonu
Opatovického, dláždění čtyř ulic, prováděné s velikým nákladem, zvláš-
tě když kámen drahocenný kupovati se musí, a pro takový daleko forovati
se též musí, a silnice, jsouce tu veliké marasty a bahna dřívím vy-
plňovati se musejí, takže ročně přes 70 kmenů se spotřebuje. Poněvadž
obec mající ještě jistý díl lesa dává zdarma potřebné dřevo na opravy
a sousedé mnohé fúry bez všeho platu z lásky k obci vykonávají,
nemůže být s uvedeným příjmem počítáno a také nijak vyniknouti ne-
může." ^{6/}

Obecní počty zaznamenávají: Od měsíce Augustu 1747 z vybraného mej-
ta odevzdává se na správu hlavních silnic, filialní kase do Chrudi-
mě jedna třetina.

Roku 1761 byl k celné přistavěn chlév pro dobytek.

Roku 1790 počet obecní uvádí: Poněvadž silnice k Pardubicům skrz
strouhu od rybníka Rozkoše tekoucí tak z bahna jest, že větším dí-
lem z jara a na podzim zcela vodou přikryta byla, z druhé strany
od Přelouče jdoucí, blíž městečka podobně z bahna, a roklinovitá
jest, takže v mokrých časech nebezpečno bylo, pročež nevyhnutelně
se vydávat a zvýšit křemenem musela a následující náklad odnesla
209 kop 57 gr. ^{7/}.

V prosebném listu Josefa Schintaka, purkmistra, o slušnou uznalost
a podporu, podanou dne 25. listopadu 1793, ^{se} uvádí:

Každému mladšímu i staršímu panu sousedu povědomo býti musí, že
předešle na správy bahnitých silnic každoročně mnoho dubů skáceno
skrz nádeníky vyštípáno a skrze pány patažníky vyvezeno, skrze ne-
patažníky pak do cest položeno a s zemí srovnáno býti muselo. Od čas-
sů nížepsaného primasa přístupu, nejen to vše uspořádáno, ale i pro-
středkem nesmírné vyvážky těch marastů na všech čtyřech stranách
města, cesty bez jakékoliv pomoci dříví, do stavu dobrého přivedené
a dlážděním zvětšené jsou, a co nejvíce nížepsaného až do hrobu tě-
šit musí. Jeho přičiněním každoročně z lesů množství dubů s nimi

do cest porážky a tahání se uspořiti dalo, nyní pak skrze vyvášky nesvozných bažin bez pomocí lesův silnice se zvýšily a pojezdnymi učiněny byly. Za poctivou a úspěšnou práci v obci byl primas Schinták odměněn jedním vědrem přívarkového piva a každoročně pěti sáhy volšového dříví z obecních lesů, proti zaplacení pivního ténu a práce od kácení a přivezení dříví.^{8/}

Do začátku 18. století ponechával rakouský stát stavbu i udržování silnic výhradně na starost zemím.

Zájem o výstavbu silnic a vliv na jejich zřizování projevil rakouský stát poprvé za vlády Karla VI., kdy se začalo se stavbou silnice z Vídně přes Semering do Terstu. Zvláště účinně pokračováno ve stavbě řádných silnic za Marie Terezie, Josefa a Leopolda II. Byly stavěny podle osvědčených francouzských vzorů /erární silnice se dlouho v úředním jazyku jmenovaly "chaussée/", měly odborně provedenou kameninovou vozovku a k jich stavbě pořizovány podrobné, takřka umělecky vypravené plány s použitím všech tehdejších vědeckých i praktických poznatků. Projektanti a traséři erárních silnic si libovali v dlouhých, přímých úsecích, namířili si zpravidla na některou dominantu na obzoru, kostelní věž či pod, a přímo k ní vedli silniční trať přes vršky a doliny bez ohledu na t.ř. "ztracené spády". V pozdějších dobách se tento přímý způsob zavrchoval, silniční trasa se vedla podle vrstevnic, heslem bylo uvarovati se každého zbytečného stoupání nebo klesání silnice a raději vršek nebo dolík obejít zacházkou.

Erární silnice nestavěl svým nákladem stát - byly budovány nákladem poddaných a vrchnosti těch panství, jimiž silnice probíhala. Vrchnosti poskytly stavební materiál a případně i peníze na odborné práce, poddaní obstarávali dovoz materiálu a prováděli i větší prací stavebních. Stát pak hotovou silnici převzal do správy. Povinná účast na stavbě silnic se nazývala konkurence a císařským patentem z r. 1804 byly podrobně stanoveny zásady konkurenčního řízení, podle nichž měly ke stavbě silnic přispívat země, vrchnosti a poddaní.

Nemilým břemenem veřejným stala se v první polovici XIX. století poddaným povinnost pomáhati při stavbě okresních silnic. Dvorským dekretem z roku 1829 byla tato povinnost obecně vyhlášena a určitěji stanovena. Poddaným bylo uloženo na panstvích, kde se silnice stavěly, konati robotu potažnou i ruční podle míry své daně,

zejména dovážeti všechno stavivo.

Nahlédněme do stížnosti, kterou dne 7. května 1848 podalo 67 rychtářů Pardubického panství, přímo císaři Ferdinandovi, z kteréž citujeme část jednající o silnicích:

"..... Museli jsme křížem a křížem po celém panství né dobrovolně, nýbrž husarama nuceni, kunstovné silnice dle technického způsobu stavěti, a ty samé vydržovati, ačkoli jsme úředně ujištěni byli, že na těch silnicích jen práce bez všech peněžitých výloh konati máme, tedy jsme museli na kanále náramně tisíce platiti a opáčlivě letošního roku úřad nás tu nesmírnou sumu přes 9000 zl. con. měny na kanále požaduje. My jsme ani tázání nebyli, zdařilž my při těch kanálech práci konati musíme míňime, nýbrž úřad ty práce pronajal a pachtýřové ze starých kanálů kámen na nové kanály obrátili a my nyní ty tisíce za přivážení hmotnosti platiti máme, které pachtýřové nepřiváželi. My si naše cesty od místa k místu v dobrém pořádku budeme držeti, a tedy v nejhlubší pokoře prosíme, aby všechno účinkování ohledně stavění silnic vrchnostenskému úřadu zakázáno a vynucování té výlohy na kanále zapovězeno bylo a to tím přísněji, protože úřad nás k stavění nepotřebných nebo jen pro vrchnost pohodlných silnic přinutil, potřebné cesty však ale docela zanedbal.

3./ Mimo těch kunstovních silnic, kterými své potahy, nářadí strháme, své hospodářství zanedbáváme a skrze které my znamenité summy platiti musíme, vynucuje na nás úřad nesmírné tisíce peněz, pod jménem "na domácí cesty" a na rekrutní útraty, mimo v ručních kontribučenských knížkách vepsaných výloh "na rozličné vydání".^{9/}

Silnice Pardubice-Bohdaneč-Chlumec byla stavěna roku 1839 a vynaložený náklad byl 32.233.32 zl.

Silnice Hradec Králové - Kutná Hora byla stavěna roku 1836 a vynaložený náklad byl 60.825.05 zl.

C. ak. krajský úřad jmenoval Josefa Františka Langra pro město politickým komisařem silniční stavby, a vrchní úřad ustanovil jmenovaného inspicientem silniční stavby pro silnice na Přelouč a částečně na Pardubice. Za prokázanou službu obdržel ſt. Jos. Fr. Langer pochvalné dekrety.

Dekretem z 10. září 1852 byl jmenován Josef Peška politickým komisařem silnice Pardubicko-Chlumecké č. 3, 4, 5, 6 a 7 až k Chejšti. V této funkci setrval do roku 1871.

Dne 22. února 1854 jmenován Josef Peška politickým komisařem silnice Pardubicko-Chlumecké č. 1 a 2, do roku 1871.

Dne 26. října 1838 postavil na křižovatce silnic na náměstí stavitel Frant. Zábranský směrovku za 45 zl., která 21. března 1861 byla odstraněna, což zajímalo Okresní úřad v Pardubicích, který se dotazoval 1. července 1861, z jakého důvodu byl ukazovatel cest z náměstí odstraněn.^{10/}

Cestářem na silnici Pardubice-Chlumecké byl 5. června ustanoven Jan

Dopita.

Kolem roku 1840 byla výstavba erárních silnic zhruba hotova a další rozširování sítě státních silnic se dálo pozvolna zestátnováním /inkamerací/ důležitějších silnic nestátních.

Již v 16. století byl na silnicích živý ruch. Kromě kočárů vrchnostenských hrčely po silnicích i prosté bryčky a farářské okroče na divných pérách a žádnou vzácností nebyl tryskem ujízdějící jezdec ve žlutavých, přiléhavých spodkách a jezdeckých botách, ve tmavém fráčku s oranžovými výložkami, ve vysokém klobouku, ozdobeném žíněným ohonem, na prsou koženou brašnu a v ní pečlivě uschovanou nutnou zprávu, někdy veselou i smutnou; ^{byl} to poštovský kurýr. Tenkráte ještě hrčely po silnicích těžké, čtyřkolové, plachtona přikryté vozy s ohromným nákladem a vedle tichých tahounů s chomouty bohatě mosazí a jezevčí koží zdobených, vykračoval si sebevědomě forman v modré, bílé vyšívané haleně, opásaný širokým koženým opaskem, furiantsky bičem pošvihuje nebo práska je. Formani byli pány silnic, doprava kupeckého zboží vynášela jim tučné zisky a jejich opasky byly napěchovány penězi. Hned však bývalo po formanské furi, když se z daleka na silnici ozvala jasným hlasem veselá poštovská trubka a v kotoučích sluncem ozářeného prachu objevil se veliký kočár kvapně se blížící - poštovní vůz, krytá archa, jak ji dnes známe již jen z obrázků. Kryta byla černě, spodek byl natřen žlutě, aby bylo vidět cís.rak.barvu. Tu forman opratí se chápal, aby se vynul, neboť zvučící trubka mu tak poručila ohlašujíc, že se blíží císařská pošta. Formani poskytovali hojný výdělek obcím a krajům, jimiž projízděli a zejména v zájezdích hospodách byli vždy vítáni a pečlivě obsluhováni. S uměleckým zapráskáním bičem vjel forman do hospodského dvora a hodil bič podomkovi, který zavezl vůz pod kolnu, ošetřil koně a zavedl je do konírny. Forman sám vstoupil hned do formanky nebo šenkovny a popřál si do syta všeho, co hospoda poskytovala.

Zájezdni hospody bývaly rozsáhlé, namnoze patrové stavby; v patře byly pokoje, kde formani nocovali. Více však ponocovali v hos-

podských místnostech, kde dlouho do nocí panoval hlučný, až divoký život. Do prostranného dvora byla vrata vjezdna i výjezdná, uprostřed byla kolna pro vozy a rozsáhlé konírny.

Nejstarší zájezdní hospoda v Bohdanči byla v radnici, č.p.1., kde byla velká marštal a při ní i formanka. Jaroslav Langer v hospodářském inventáři z r. 1841 popisuje dvorní prostranství radnice takto: "Z náměstí vedou dveře do síně, z které jdou dveře do konírny. Dveře ty jsou měkké s petlici, druhé dveře půlové s panty a petlici vedou z podloubí do též konírny. Z této konírny dveře do druhé konírny, měkké, malé staré. V přední velké konírně 3 staré žlaby a jeden nový a jeden sešlý žebřík /na seno/. V druhé menší konírně jeden velký žebřík a dva malé žlaby. Okno tam bez rámu a skel a stání nové dlážděné. Z malé konírny dveře na dvorec, měkké s petlicí, ze dvora výjezd do ulice Pardubské, vrata měkká, půlová. Na dvoře přistavené chlívy zděné, taškami kryté, dveře do chlíva s petlicí a panty. Stání tam sešlé. Jeden starý žlab a jeden žebřík. Vedle druhý chlív, se starými dveřmi s petlicí, dlažby žádné. Plot zděný mezi domem radním a masnými krámy." ^{11/}

Druhým takovým zájezdním hostincem byl dům čp. 6, který při nešťastném pádu ohně roku 1740 v popel obrácen byl. Dům ten náležel od roku 1725 ~~Janu~~ Kuttnerovi Frant. Tento zájezdní hostinec plně nevyhovoval požadavkům přicházejících cestujících, proto Jan Peška podal žádost vrchnímu úřadu, aby jeho hostinský dům byl přeměněn v zájezdní hostinec /sein Schenhaus in eine Einkehr und Gastnahrung umwendeln zu dürfen/. Dne 16. ledna 1836 byl sepsán obšírný protokol v přítomnosti pp. Kuttnera, Karla Soukupa, Náhlika, Pirxhoffera a Jana Pešky, který se uvolil, v případě že jeho žádost bude příznivě vyřízena, svůj varní dům čp. 85 moderně upravit jako jednoposchodový, aby plně požadavkům vyhovoval.

Vrchní úřad v Pardubicích žádost schválil dne 23. února 1836 a žadatel Janu Peškovi uložil, aby složil pro tamní chudé do fondu pět zlatých con. měny. Vjezd do tohoto nového třetího zájezdního hostince byl z náměstí a výjezd do Chlumecké ulice. ^{12/}.

Ještě před rokem 1915 měly všechny silnice vozovku štěrkovanou, která se zpravidla udržovala správkováním, jen zřídka válcováním. Pouze úseky silnic, probíhající městy, byly dlážděny. V Bohdanči tomu však tak nebylo, proto silnice byly hodně prašné nebo blátivé, že bláto při různých slavnostech, jako o Božím Těle, jarmarcích a pod/ muselo být z ulic seškrabáváno; ^{13/} se pak dražbě prodávalo a

a získaná částka odevzdávána městskému důchodu.

" Protokol

sepsán u obecního úřadu města Bohdanče dne 6.listopadu 1869.

Předmětem

jest prodej bláta na silnici a z vodostoku podél silnice seškrabá-
ného a vyhozeného na tři po sobě jdoucí léta, počnouc 1.listopadu
1869 a končíc 31.října 1872 roku v následku nařízení vysoké vlády
zemské od 17.října 1835 číslo 48893 dražbou veřejnou moci uzavření
ustanovenou.

Dražba tato byla vybubnováním oznamená předsevezme se pod následu-
jícími výminkami:

1. Prodává neb najímá se bláto na silnici a z vodostoku v městě
seškrabané a vyhozené, počnouc od křížujících se silnic na náměstí
a jdouc až k poslednímu obytnému stavení v městě, kteréžto bláto
2. po seškrabání stuhnute nejdéle za 3 dny čistě odvezeno být musí,
anby váhavý nájemce neb kupec ulice 1.-zl.r.č. k chudému místnímu
ústavu pokutován byl, a bláto by na jeho útraty odvést ^{se} nechal.
3. Za vyvolávající cenu každé ulice se beré 3 zl 50 kr r.č. pod
kterou se bláto nedá.
4. Podaný nejvyšší nájem musí v půlletních lhůtách předem do důcho-
du obecního odveden být a to 1.listopadu a 1.května každého roku.
Taktéž se musí hned při ukončené dražbě půlletní nájem co rukojem-
ství k rukou pronajímající komise a při tom půlletní činže hned
složiti, - kauce se teprve na druhé půlletí tříletého nájemního ro-
ku na činži odepíše.

5. Kolek na přítomný protokol dle obnosu tříletého nájemného musí
nájemník ze svého zaplatit a protokol tento zastupuje místo kon-
traktu.

6. V pádu nedodržení jedné neb druhé výminky nastoupí celé licita-
ce na škodu a výlohy výminky neplnícího nájemníka.

Po přečtení výminek se k dražbě přikročilo a provolala se:

I. Chlumecká ulice od křížovatky na náměstí až po dům čís.pop.
143 za 3 zl.50 kr r.č.

Pan Koutník Václav 3 zl 50 kr

Když nikdo více přidati nechtěl tedy se Chlumecká ulice p.Václavo-
vi Koutníkovi za 3 zl 50 kr ročně přířkla.

II. Přeloučská ulice:

Pleskot Josef 3.50 zl; p.Geduldiger: 3.60, 4.10, 4.50 zl.

Březina Frant.: 4.-, 4.20, 4.60 a 4.60 zl.

Bachman: 4.30 zl.

Přeloučská ulice se p.Františkovi Březinovi za 4 z. 60 kr přířkla.

III. Pardubská ulice po špitál a čp.122:

p-Roudenský: 3.50, 3.80, 4.10, 4.30, 4.50, 5.30, 5.50, 5.70, 6.30,
6.50, 7.10, 7.30, 7.50, 7.70, 7.90, 8.10, 8.30, 8.50
9.30, 9.50, 9.70, 9.90, 10.10, 10.30, 10.50, 10.70, 11.
11.30, 11.50, 11.70, 11.90, 12.10, 12.30.

p.Bubeníček: 3.70, 3.90, 4.20, 4.40, 5.60, 5.20, 5.40, 5.60, 6.20
6.40, 7.--, 7.20, 7.40, 7.60, 7.80, 8.--, 8.20, 8.40
9.--, 9.20, 9.40, 9.60, 9.80, 10.--, 10.20, 10.40, 10.
11.--, 11.20, 11.40, 11.60, 11.80, 12.--, 12.20.

p.Bachman: 4.--, 6.--

p.Geduldiger: 4.90, 5.10

Za roční činži 12 zl 30 kr se bláto v ulici pardubské p.Václavovi

Roudenskýmu příklo.

IV. Královéhradecká ulice:

P. Meduna: 3.30

Roudenský: 10.-

Březina Fr: 10.50

Solta: 10.60, 10.80, 11.---, 11.20, 11.40

Bubeníček: 10.70, 10.90, 11.10, 11.30, 11.50

Královéhradecká ulice se bláto za roční činži 11 zl 50 kr příklo.
Tím protokol skončen a podepsán:

Frant. Peška, purkmistr, Josef Bachman radní, Heřman radní, Josef Pleskot zapisovatel.

Václav Koutník, W. Bubeníček, František Březina, Josef Roudenský, Josef Bachman, Josef Solta.

Protokol tento se potvrzuje a p. důchodnímu s tím poukazem dodává,
by p. licitantom a to: p. Václavovi Koutníkovi 3 zl. 50 kr,

p. Františkovi Březinovi 4 zl 60 kr

p. Václavovi Roudenskýmu 12 zl 30 kr

p. Václavovi Bubeníčkovi 11. zl 50 kr

roční činže předepsati a tu samou dle hořejších výminek vybírat
a v příjem zapsati. Obecní úřad města Bohdanče dne 7. listopadu 186

Purkmistr radda a výbor města Bohdanče: Peška, purkmistr.

Protokol opatřen 40 kr. kolky. ^{13/}

Při dražbě konané dne 9. prosince 1854 bylo seškrabané bláto prodáno:
z ulice chlumecké panu Frant. Náhlikovi, z přeloučské Davidu Geduldigovi, z pardubské Janu Paurovi a z hradeckej p. Václ. Borčickým.
Pronájem bláta trval vždy tři roky, tak v r. 1858 bylo nová dražba.

Též o blátu vzniklo jakési nedorozumění, neboť ministerstvo výnosem z 2. května 1875 rozhodlo, že o odstraňování bláta ze silnice
má se starati obec, která ho může také ve svém prospěch prodávat. ^{14/}

Pilným podpůrcem silničních staveb byl pardubský direktor Jan
ryt. z Clanneru. Podle přání Karla hr. Chotka z Chotkova a na Vojní-
ně, tehdy nejvyššího purkrabí Českého království, měla se stavěti
nejprve důkladná silnice z Hradce Králové přes Bohdaneč a Přelouč
do Kutné Hory. Proto sešla se již roku 1828 komise zástupců všech
tří krajů a starostové sousedních obcí v Nových Dvorech a v Přelouči.
Jednání se však nezdařilo. Teprve rázností správy Pardubického
panství a ochotou svobodných měst Pardubic a Přelouče vytvořen
byl roku 1829 bohatý rozvoj stavby sítě silniční, již bylo provést
ve dvanácti letech. Jak již jsme v předu uvedli, byla nejprve pro-
vedena stavba silnice z Hradce Králové do Kutné Hory v r. 1836. Nej-
významnější a nejnákladnější tato silnice byla současně vyzdobena
dvojitým stromořadím dubů, silnice Pardubicko Chlumecká, která byla
provedena roku 1839 byla vyzdobena dvojitým stromořadím líp.

Jan ryt. z Clanneru, který svědomitě na stavby dohlížel byl vyzna-

menán roku 1837 zlatou medaillí s řetězem. Při oslavném odevzdávání medaille s pýchou poukázal ryt.z Clanneru shromážděným rychtářům, na hmotný blahobyt rozvíjející se na Pardubicku. Raabův systém pilní nou kolonisací zhodnotil kraj a osamostatnil sedláka. Praktické zpracování půdy, usnadnilo ruchadlo, upravené roku 1827 rybitevským kováčem Václavem Veverkou podle návodu rybitevského sedláka Františka Veverky, bratrance Václavova. S pýchou poukazoval osvícený direktor panský ryt.Jan Fr.Clanner roku 1837 shromážděným, "kterak od 50 let /1781 - 1831/ pozemky na panství dvoj - a trojnásobně se zcenily a na místě bývalých 36 tisíc již 58 tisíc duší živí, lada a propastné cesty mizí a na místě jejich na všechny strany silnice pro pohodlí a bezpečí lidí i dobytku co nějaký zázračný výtvor oku lidskému se ukazuje". "Někdejší plátěný oděv i u nejprostšího lidu v soukeném se změnil a bosé nohy obuví jsou opatřeny".

Jan Frant.z Clanneru byl do roku 1813 fišmistrem, roku 1829 stal se direktorem panství pardubického. S cís.radou Janem z Clanneru, který odchází ze svého místa přišli se rozloučiti na zámek Pardubický jménem Bohdanečských: Morie Lüssman, zkoušený rada, Václav Koutník rada, Josef Fr.Langer sirotčí, Fr.Náhlik návladní, Jan Borčický representant, Josef Pleskot representant, Antonín Pabiček mag,kancelista, registrant, expeditor, radní protokolista a exhibiter a konečně Karel Podhajský kupec a měšťan. Srdečné toto rozloučení konalo se 1.května roku 1845. ^{15/}

C l a * m ý t a .

Co se platů celních týče, bylo jich ve/vnitř země tuze mnoho za-koreněno. I leckdo z panstva, pleta se do regálního práva krále, za-razil si mýto nebo clo. K zřízení cla nebo mýta stačil ten neb onen můstek a cesta na panském gruntě s důvodem, že pán bude je opatro-vati. Král Jan zakazoval a rušil tu a tam nemírná cla, sám panstvu cla bral ale i dával, v nouzi cla zastavoval, prodával; neměl žádné celné politiky, proto se obchodníkům nevedlo dobré. Za Karla, dobrého hospodáře, bylo o to lépe, že nedal vznikati libovolným clům a starší libovolná cla mowně rušil. Ale za jeho nástupce Václava po-zorujeme, že vznikají s dovolením královým nová cla.. Z uvedeného pa-trno, že na tom množství cel zakládala se valná část nesvobody trž-ní. Tíha celní ležela na obchodnících, na městech, na lidu; páni a kněžstvo neplatilo.

podle

Cla ~~do~~ povahy byla: říčná, cestná, skladná; co do směru, v němž zboží se pohybuje, byla přívozná a průvozná; co do účelu a stanoviště, z něhož se ukládala, byla fiskální, co do platu naturální či penězitá. Ohledáme-li celní sazby z té doby, nedopátráme se ani v jedné sázce z nich účelné jednotnosti, principu při všem důsledného. Z některých druhů zboží platiti jest dle vozů velkých, malých, z jiného dle kusů drobných či velikých, ze soli placeno od lodi, z měřic /čtvrtině, menzura/, z beček nebo prostic, dle pytlů, z kupeckého neb krámského zboží a taxtilního dle vozů, i od uzlů, a to jinak od uzlu vezeného, jinak od neseného, a ~~máximálně~~^{maximálně} též rozdílně od uzlu velikého a od břemene neseného na pleci. Ze zboží, jež se vážilo, platiti bylo někde dle vozi jinde dle centnéřů /30 lib/ z tekutin byl plat dle džberů, sudů, lahví, tun; clo ze zvířat bylo dle počtu a kusu.

Při zmatku tehdejších cel jediné ~~bylo~~^{bylo} dobré, že sazby celné byly na dlouho ustáleny, takže při některé zkušenosti a několika škodách mohl obchodník si přece učiniti jakýsi výpočet nákladův a tím i kalkulovati. Mimo taková cla vybírána v branách městských mýta, jichž výtěžek náležel obci, kteráž za to povinna spravovat silnici na mili cesty.

V Bohdanči bylo vybíráno mýto v celné a ve všech čtyřech ulicích, v Pardubické ul u čp. 129, v Chlumecké ul u předního mlýna čp. 147, v Hradecké ul u č. 27 a v Přeloučské ul u čp. 147.

Mýtní spouštěcí šraňky /závory/ upozorňovaly projíždějící na zaplacení mýta, mýtného byla starost, aby šraňk v čas byl otevřen, jinak za svoji nepozornost býval pokutován, jak prozrazuje zápis: "Zdejší mýtný pokutován 1 zl., že dne 24. listopadu 1859 mýtní šraňk nebyl otevřen".¹⁶

Jak mýtné bylo placeno poučují nás další výpis z obecních poč. Podle nově vydané JMC instrukce r. 1739 byla odváděna jedna třetina vybraného mýta, král. krajskému úřadu.

Roku 1747 však rubrika "celná" nevykazuje žádného příjmu, což jest oddůvodněno, že labské mosty byly v těchto vojenských časech shozeny a také v handlech stala se překážka.¹⁷

Vybrané mýto se zapisovalo se rejstříků podle instrukcí JMC, přijatých od formanů a jiných handlových lidí na opravy čtyř hlav-

ních silnic a na zaplacenou částku byla vydána paleta. Z úhrného sešlého počtu odvedena byla jedna polovina král.krajskému úřadu, druhá polovina připadla obci. Městečko Bohdaneč nemělo tištěných palet, jako měly jiné štace, byly vydávány palety psané, které mýtnému handlíři házeli pod nohy, pravice, že na žádné štaci se nepotřebuje s tím producirovat. Zřídka kdy, zvláště v létě formana pro velké větrné písky naskrz jeti nebylo viděti, a když v nejhorších bláťivých cestách tudy jel jen hrozný křik a láni bylo slyšet a místo 6 kr jen 3 kr mýtného platil. Aby se mýtu vyhnul, obočil postraními cestami přes Bělou a Černou, kudy svobodně projížděl, takže mýtný v posledních letech, celý ~~roz~~^{roz} mrzely, další pronájem mýta nechtěl držeti. Od r. 1761 se mýta na 3 léta pronajímal, do té doby dostával mýtný za svoji službu ročního platu 27 zl 25 kr.

Počty z r. 1780 uvádějí vydání na silnice: Sousedům od vážení křemene pod nové dláždění a na hatě, kde hlubina byla a proto nikdy silnice vyschnouti nemohla, nýbrž rok po roku mnoho dubů a jiného dříví potřeba bylo, nyní ale tím křemenem zavezena jsouc, dobrý prospech vykazuje a od 24. marty počato s navážkou, celkem 1019 for, což trvalo do 8. září 1780 a vyžádala si tato doprava částku 81 zl 5 kr.

Roku 1781 felčar Jan Piller předložil magistrátu žádost o přidelení kvartýru v celné. Žádost jeho byla příznivě vyřízena se závazkem, že bude platit ročního nájmu 4 zlaté a na křižovatce silnice vidoucí viktuanty, na mýto silnic poukazovati a chudým svým kumštem, volněji přispívat bude. Dne 1. listopadu 1782 musel však mejtní kvartýr vyprázdnit a odevzdat slav. militari, uvolnění to však netrvalo dlouho, neboť roku 1783 vrátil se do celné, aby dále elo vybírá a chudým též svým kumštem pomáhal.

V roce 1788 u položky "ela" jest psáno: Poněvadž k ruce obce žádný více příjem cla není, nýbrž od JMC kameral zahlamtu z ohledu spravování mostův 45 zl ročně asignirováno jest, aby v správném stavu zachované býti mohly. ¹⁸⁾

V dubnu r. 1885 dotazuje se Okresní výbor, zda by se mohlo mýta zrušit.

Celna emphyteut. domek měla čp. 135/143 byla zbořena roku 1841. Patentem z 5.XI.1736 byl Bohdaneč zařazen do II. třídy soukr.mýt. Roku 1746 vyvěšeny 3 tabulky co znamení vybírání mýta.

Vítězství železnice.

Železné dráhy, stavěné v našich zemích od polovice 19. století, staly se rychle vítězným konkurentem silniční dopravy a dobily ji docela, když z kmene hlavních železnic vypučela hustá síť lokálek. Dlouho panoval na silnicích idylický klid a ve stínu košatýchstromů zasazených podél silnice pohodlně putovali ve ve zdravém vzduchu jenom pocestní a výletníci, potkávajíce jen zřídka panskou ekvipáž, selskou bryčku nebo hospodářský povoz.

Většina obyvatelstva, která nalezla zdroj svého živobytí v dopravě silniční a ve všem, co s ní souviselo, postavila se ostře proti stavbě železnic a mnohé obce i města nedovolily, aby železniční trať byla vedena jejich územím. Brzy ovšem pocitily smutné následky své zatvrzelosti, neboť zůstaly stranou dopravního a průmyslového života, propadly hospodářské stagnaci a jejich skromný blahobyt ještě více upadal, zatím co četné obce ležící při železnici se rychle rozbíjely. Časopis "Pernštýn" čís. 65 z roku 1887 komentuje: "Proč pak nežádala representace města, když se stavěla dráha z Pardubic do Hradce, nebo z Hradce do Chlumce přes Dobřenice, za železniční stanici pro město Bohdaneč? Inu proto, že by jistý pán ztratil jízdní poštu z Bohdanče do Pardubic, která se mu velice vyplácí, a že by opět bylo přibylo do Bohdanče několik úředníků, kteří byli dále, než ve Vostrovech. Ale že se zmeškáním této příležitosti a výhody, o kterouž se všude každé město co nejvíce uchází, prospěch a výhoda obce na věčné časy zničily, to se neuvažilo, jen když ostala poštovní doprava z Bohdanče do Pardubic."

V druhé polovici roku 1897 byly uveřejněny v novinách zprávy o otevření slatinných lázní, ve kterých lékařskou službu převzal místní obvodní lékař MUDr Václav Pospíšil. Zakladatel lázní Jan Veselý brzy seznal, že životní podmínkou nově založeného podniku jest zřízení dráhy. Myšlenkou zřídit do Bohdanče železniční trať, zabýval se obecní úřad již 12. září 1883, kdy p. Václav Polák podává návrh na utvoření 5 členné komise, která by s okolními obcemi vyjednávala o zjednání spojení se železnou drahou z Přelouče přes Bohdaneč do Hradce Králové. Na učiněný dotaz došla dne 8. prosince 1883 odpověď od společnosti stát. dráhy, že nemůže k zamýšlené stavbě dát souhlas. **19.**

Neúspěch tento však nepřišel v zapomenutí, bylo pilně na uskutečnění výborné myšlenky pracováno, takže ministerstvo obchodu dalo purkmistrovi Jos. Čechovi v Bohdanči s několika dalšími osobami povolení k vykonání předběžných technických prací pro místní dráhu z Hradce Králové přes Bohdaneč do Přelouče, vedoucí na dobu šesti let. Myšlenka se opět neuskutečnila.

Konečně chopil se myšlenky zřídití dráhu MUDr V. Pospíšil, který však projektoval dráhu z Rosic do Bohdanče. Úsilovnou prací sehnal potřebný kapitál, zájemce a směr dráhy dal vykoličkovati. Ve schůzi obecního zastupitelstva konané dne 30. října 1897 doporučilo, aby obec, jakmile ^{20/} nastanou příznivější poměry, znova starala se o uskutečnění dráhy. Stalo se tak dne 6. února 1900, kdy se odbývala schůze obecního zastupitelstva, ve které p. MUDr Pospíšil poukázal, že všechny podniknuté intervence ve všech instancích jsou příznivé, jedině na Bohdanči záleží, aby svým příspěvkem dal na jevo, že uznává prospěšnost dráhy. Po rušné debatě přikročeno k hlasování, při kterém návrh na zřízení dráhy opětně "propadl" 8 proti 9 hlasům. Malý Bohdaneč, ale velký obrázek neústupnosti o občanské rozervnosti. Tím téměř hotový podnik železniční byl pochován a město v nejživotnějších zájmech bezohledně poškozeno. ^{21/}

Širší poslanec Ing. Jan Vl. Hráský uchopil se znova této myšlenky, postaviv ji na širší basis a zjednal ji všeestrannější podporu. Dne 26. dubna 1909 podal žádost k ministerstvu železnic za koncesi ku konání předběžných prací technických pro přímé spojení Pardubic přes Bohdaneč do Chlumce n. C. Ministerstvo přípisem ze dne 26. srpna 1909 čís. 35105/2 žádosti jeho vyhovělo, v důslečku toho svolal pan poslanec za tím účelem první schůzi dne 14. listopadu 1909 do zasedací síně obecního zastupitelstva v Pardubicích, kde četně shromážděným osobnostem přednesl návrh projektované místní dráhy. Nastala dlouhá obtížná cesta, uskutečnití projekt místní železnice, neboť vedle legislativních a administrativních obtíží setkávali se projektanti i s aversí, s odporem, celé legie jim nepříznivých byrokratů, kteří projednávání protahují, kličkují, rozpory v projednávání vyhledávají a co hotové již, maří.

Konečně pochozí politická komise místní dráhy Pardubice-Bohdaneč-Chlumec, konala se ve dnech od 27. října do 6. listopadu 1914.

Eminentní zájem o stavbu měl samozřejmě Bohdaneč, což vysvítá ze

zprávy: "Město Bohdaneč samo a specielně naše lázně mají na dráze té zájem obrovský, ba přímo životní. Moment pak, kdy první lokomotiva, slavnostně ověnčena, by vjela ve vkusné nádraží naše, byl by nejvýznačnější událostí v historii vývinu našeho města vůbec. Nádraží má být umístěno před tzv. Pazdernou."^{22/}

Přišla světová válka, nastaly jiné starosti, ve všech továrnách pracuje se na válečné mašinerii. Místní tisk o projektu dráhy umlká. Po skončení světové války byla učiněna intervence u ministerstva železnic, kde bylo sděleno, že uskutečnění dráhy projektované je vzhledem k rozšířením tratí autobusových zbytečné a též strategického významu pozbyvá. Tak skončilo pilné a slibné rozcvičení se dobré myšlenky zřízení dráhy do Bohdanče.^{23/}

Motorová doprava silniční skutečně přinesla odstrčeným obcím aspoň částečné zlepšení, ale daleko ne v té míře, kterou jim přinášela doba někdejší formanské slávy, pro niž pracovalo mnoho živností a řemesel. A rozhodně nevzkřísla slávu zájezdních hospod, protože nákladní auta jsou desetkrát rychlejší než formanské vozy a zpravidla pospíchají, aby mohly stráviti noc v rodné stáji.

Automobil vrátil silnicím jejich důležitost, ba význam ještě zvýšil. Nalezl je však zpustošené a zajména shledal, že silnice stavěna před sto lety pro pomalé vozy se zvířecím potahem nemůže vyhovovati požadavkům automobilu, jehož přirozenosti je velmi rychlá jízda; byla jimi rychle ničena, v době sucha zviroval ujíždějící auto oblaka prachu a tak silnice, která kdysi byla požehnáním pro obyvatelstvo, stává se mu zdrojem útrap, prach a bláto stupňuje se v prázrou trýzeň. Ještě před světovou válkou měly všechny silnice vozovku štěrkovanou, která se zpravidla udržovala štěrkováním. Na pokrajích silnic kupily se hromady štěrku, ke kterým občas zasedl cestář a roztloukal kamení v drobnější kusy, aby jimi vyjezděné dolíky, za deště plné bláta a vody zasypal, napříč silnice nakladl velké kameny "panáky", vápennem obilené, kterým se musel vozka vyhýbat a udržovati směr jízdy tak, jak mu tito ^{ši} strážci silnic nařizovaly, aby vadný úsek vozovky stal se nadále sjízdným.

Dnešní silnice jsou opatřeny žulovou dlažbou, betonem, dektem nebo asfaltem.

Pravidelné autobusové spojení mezi Pardubicemi a Bohdančem bylo zahájeno 14. května 1908. Po světové válce 2. května 1919.

Téměř ve všech středověkých městech a městečkách bývaly dvě brány, pro příjezd a výjezd. Též Bohdaneč měl dvě brány, nebyly sice s věžičkami, byly to spíše jakési *fortiny*, vrata, která se na noc zámkkem uzavírala, ale i ty musely být udržovány v dobré podstatě, jak prozrazují nám obecní počty. Byla to brána městská v ulici Bělské a Hradecké, o kterých máme historické záznamy. O existenci dalších dvou bran ~~XXX~~, které jsou uváděny v různých publikacích, žádných dokladů ani sebe menší zmínky nenu.

Při stavbě silnice Pardubicko-Chlumecké roku 1839 přemístili dělníci u domu čp. 51 Karla Jedličky a čp. 83 Jana Andresa na staré stavební základy. Jan rytíř z Clanneru, který nad stavbou měl vrchní dozor a býval v roce 1839 na bohdanečském magistrátě jako substitut zkoušeného rady, vyslovil domněnku, že by to mohly být základy Bělské brány. Jeho these jest opodstatněna a doložena zápisu v různých archivních knihách: tak

Purkrechtní kniha čís. 15 fol 505 uvádí "V letech 1625 neb. Jana Slepíčky, jistý domek za branou Bělskou ležící, od Jakuba Křepelky, manželce své koupil potomek....", další zápis

Značně poškozený list darovaný Dr. J. Klímou zaznamenává: "Václav Rohan v pondělí po neděli Exaudi 1655, žádá o kus místa za Bělskou branou..." Rohan ²⁵ vlastnil domek dnešní čp. 83 v Chlumecké ul. dále Purkrechtní kniha č. 12 fol 756 " Jíra Kohout, vlastník nyn. čp. 51 jehož grunt roku 1605 shořel...." ²⁶

Uvedené zápisu dosvědčují, že v Bělské ul. skutečně stála ^{brána} a pravděpodobně při velkém ohni roku 1605 byla zničena, třebaže v dětyčném memoriálu není o ní zmínka, a také nebyla obnovena.

Druhá brána byla v Hradecké ulici, stála při domě čp. 15. Na pravé straně silnice, směrem ke Hradci Králové, byla dílna zámečnická. V bráně byly dvě světničky, z nichž jednu měl s veršatem najmutou v r. 1631 Martin zámečník za 6 kop, kterého vystřídal Jakub Štěpán, Neypauer, Šedláček, druhou světničku měl najmutou Jiří Turek, provínik, Jiřík Lazebník, Kryštof Walter, Václ. Tykvan, Jiřík Nypler.

Roku 1731 vystavěn na druhé straně brány nový veršat kovářský za 14 zl, který najal Kryštof Novotný za 6 zl ročně. Od roku 1799 používá zámečnickou dílnu František Jaro, kovářskou od r. 1805 ková-

Václav Rauch, později Ignac Vundrle.^{27/}

Hradecká brána byla úzká a nízká, takže nejen chodcům ale i povozům vysoko naloženým slámou, senem a pod. byla na závadu. Nad branou byly již vzpomenuté dvě světničky, jejichž okna směřovala k Bohdančí, k nim příslušející komárky měla malá okénka směrem k Hradci Králové. Po obou stranách brány byly nárazníkové kameny, na kterých unavený chodec rád odpočinul. Uvnitř brány byly výklenky, do kterých se chodci uchylovali, když branou projížděl vůz.

Poněvadž úzká brána byla na závadu komunikace, konala komise okresního stavebního úřadu dne 15. ledna 1866 jednání, ohledně projíždky zužující branou na silnici Hradecké.^{28/}

Dne 28. února 1866 došla zpráva místodržitelství, že na odstranění brány hradecké nemůže ničím přispěti, poněvadž silnice Kutnohorská-Hradecká pozbyla důležitosti a o její exkamerování se jedná.^{29/}
Radní František Veselý dne 13. října 1888 oznamuje magistrátu kupu brány čp. 15 za 1500 zl a sice od p. Jary za 600 zl a od p. Vundrle za 900 zl. Protokol o zbourání brány byl proveden 5. listopadu 1888. Dne 12. ledna 1889 žádá Josef Jaro o postavení nového domku, což učinil též Václav Vundrle.^{30/}

Nad zmizelou Hradeckou branou rozepěl se náš básník:

Když města otcové se sešli v radu
a shledali, že kolos romantický
je vozům obchodníků na závadu.
I klesl umělecký výtvar dědů,
jenž vypravoval slavné vlasti děje,
leč za to v město moderního vzhledu
ted kramářům vchod pohodlný zeje.

Zde se narodil Jan Jaro, učitel-básník, jehož básně jsou dosud roztroušeny v různých publikacích.

Nebylo již třeba bran, o bezpečnost města staral se ponocnýkterý ozbrojen halapartnou procházel městem a vytruboval hodiny, v nové době ozbrojen klíčkem, a na konci každé ulice umístěné kontrolní hodiny svědomitě píchal. Časy se mění. Vojenská posádka měla na evičiště volnější průjezd na koních, nebylo třeba se shýbat a ve žních vozkové lépe s naloženou forou projížděli. Jen sídlící zde vlaštovičky musely svá hnizdečka opustiti.

Lidé XVI. století měli ~~jiné~~^{jiné} ponětí o čistotě svého městečka nežli myslili mnoho. Bahno ~~na~~^{bylo} na náměstí a v ulicích strouhalo se před jarmarkem, Božím Tělem a ~~jinými~~^{jinými} slavnostmi, k uvolnění komunikace a chůze. Do hlubokých otevřených stok šla všechna špína z domů a stájů. Se střech volně spadala voda na dvůr, rynk i ulic.

Bohdanečské ulice i samo městečko, nevynikaly ve starší době čistotou. Náměstí bylo velmi skromně vydlážděno, takže v deštivém počasí byla jízda hlubokým blátem bohdanečských ulic nebezpečna chodcům povozům i dobytku. Úzké ulice byly kromě toho ještě zužovány složenými tu haldami dříví, hromadami kamene a písku a jinými dopravními závadami. Valná většina bohdanečských domů neměla ve starší době záchodů s podzemními odpady, ale všechny nečistoty z domů byly prostě vynášeny před dům na ulici, nebo ^{na} rynku, kde tyto zapáchající hromady smetí a hnoje ~~jka~~ ještě zvyšovaly již značné dopravní obtíže. Občasné pokusy o odstranění nebo aspoň omezení těchto zlorádů se nepotkaly s žádoucím výsledkem, ztroskotávaly na indolenci majitelů domů. Rynk bohdanečský působil nejen pro nesnesitelný zápach a odporný pohled, ale i svými roklinami a celkovou neúpravnosíterenu, nepříznivým dojmem. V zimě pak vznikaly ~~tím~~ námrazý, které působily značné obtíže pěším, povozům i dobytku. Všechny odpadky byly tehdy z domů prostě úmyslně vynášeny na ulici nebo rynku v naději, že je prudký déšť odplaví dřevěnými hlubokými rygoly. Po rynku volně procházela a drůbež i dobytek.

O dávné minulosti tohoto městečka vypráví nejeden sežloutlý list starých listin a knih, uložených pod mlčenlivými klenbami archivní místnosti městského úřadu v Bohdanči. Mezi řádky vyvstávají dávno zpráchnivělé postavy a rysují se tam před duševním zrakem domy v míru i v nepokojích, v boží pohodě, a žel v plamenech. Domy se změnily několikrát a to od základů.

Tam v archivu více a jasnější řeči nám povídí sami "počtové městského důchodu" z různých dob, do kterých, díváme-li se dobře, vidíme do celého obecního hospodářství, jako do skleněné skříně a to nejen doprostřed ale i do koutu. Čteme, co stojí v textu, ale také čteme in margine. Tam čteme stručné poznámky, někdy hodně peprné. Víme, že "není službičky, aby nebylo partičky". V nich odráží se věrně život

a osudy městečka. Jsou to vzácné památky a nevysýchající pramen poznání a pravdy. Mnoho-mnoho jich schází. Není divu, neboť "ohňové pády, vojenské průchody, einkvartýruňky a války" způsobily mnohé ztráty a zničení. Často také tyto dějinné památky byly z neznalosti a nevážnosti prodávány do obchodů, kde sloužily za obal nebo na kornouty; tak v jednacím protokole z roku 1876, pod č.j.čteme: "Dne 24. února 1876 činí purkmistr návrh, aby stará registratura, papíry a jiné nepotřebné věci odprodány byly".

V důsledku toho i naše výpisy jsou neúplné. Díky se však tím, co se nám dochovalo a přečítejme:

Roku 1618 od cídění příkopů obecních podle silnic jdoucích 1 kop

" 1640: Nákladu na spravení dlaždění, to jest lámání kamene a laviček dělání, v tom čase vydali..... 1 kopa 28 gr. 31)

Roku 1683: Jakubovi Drobilovi, zedníku který v Živanské ulici na místě vyvráceného a vyježděného dlaždění, zase kamením v cestách dlaždil a kde tak zapotřebí bylo, napravoval a při tom dlouhé dílo dělal, počítajíc za každý den po 15 gr což 3 dni činí.. lkop 48 gr.

Rok 1705: Formanu od přivezení dvou fur kamena z Kunětické Hory na opravu dlaždění..... 1 zl.

Rok 1781: Sedmi nádeníkům od zavezení rumem silnice před kostelem, okolo rathouzu a pod kostnicí a více kde v rynku rokle byly 7 zl

Rok 1780: Nový kanál od cís. marštele č. 79 Jos. Vamberovi a na správu dány potřebné cihly.

Rok 1791: Sousedé malých domků poukázali, kterak při jejich zahrádkách a staveních, bahnivé a neužitečné místa obecní ladem ležící, v nich stále v letě i zimě vody stojí a smrduté vlhkosti působují následovně zdraví lidskému škodlivé jsou, žádali, by jim takové proti snesitelnému zákupu a stálému úroku dle míty zaprodané byly, že by oni takové na svůj náklad zemí zavézti a k nějakému užitku při vésti by mohli. Magistrát s potažením k tomu starších obecních a aušlusu obce ta místa shlédnouti a vyšetřiti nechavše s dostatkem vyrozuměl: že se tak vskutku nachází a bez újmy obce i překážky a škody kohokoliv, žádajícím oddané býti mohou, když škodlivé páry prostředkem vyvážky se zapudějí a z něj ničemnosti nějaký užitel rozmahajícímu se lidu vyveden býti může. Pročež jest s těmi soudy smlouva na zákupy i stálé úroky uzavřena.

Dne 24.srpna 1793 odesílá magistrát na vrchnoředitelský úřad následující zprávu: Magistrát nížepsaný považuje, kterak jak Abtritt v domě obecním neb rathouze, tak také hejzug na ulici jdoucí, nepříjemný puch a ošklivost okolojdoucímu lidu nejen působí, ale i slavná král.komise krajská zde na magistrátu tu důležitost proti politickému nařízení cílci, vystaviti nařídila a proto také k odstranění podobné neslušnosti a zachování zdraví lidského, týž abtritt spolu s hejzarem z rathouzu jdoucímu, skrze vystavění pavlače do dvora obrátit neb uvést s výlohou projektovanou per 75 zl 30 kr miní, k kterému předsevzetí nepomíjí magistrát vrchnoředitelský úřad patří ně o stvrzení žádat.

Projekt: Na vystavení při domu radním nevyhnutelně potřebné pavlače a záchodu, kam zbytečná a nepotřebná voda, která povždy proti politickému rádu k zkáze rathouzu a tu okolojdoucí cesty na veřejnou ulici vylejvána bejt musela, obrátit se miní. Následuje podrobný výpočet potřebných věcí, podepsaný mistrem zednickým Martinem Havlem. /Tato pavlač byla v červenci r.1954 odbourána/.

Dne 2.listopadu 1793 zasílá magistrát další přípis:

Slavný cís.král.úřad vrchnostenský. Ten samý z přiloženého projektu vzhlednouti ráčí, kterak obec městečka Bohdanče 202 1/2 čtver.sáhů potřebného dláždění přeložit a příkop při něm jdoucí dřevěný hluboký, pro uvarování hrozicího jak lidu tak dobytku k neštěstí, v dlážděný stok proměnit příčinu býti seznává, zvlášt když nejvyšší politické ustanovení vše, cokoliv neštěstí lidské by přizpůsobit mohlo, všemožně odstranit nařizuje. Magistrát nížepsaný projekt vejlohy na to oboje k dalšímu milostivému vrchnoředitelství k stvrzení poslušně posílá a o takové v ponížnosti žádá. Při tom uvádí v povědomost magistrát nadzmněný, že projekt na zdejší kotlinu živanskou o 82 zl 5 1/2 kr cís.vrchnostenského stvrzení více proti obsaze téhož dosáh který také často zmíněný magistrát pro uvarování nějakého budoucího pojít mohoucího vejstavku neb jiného nedorozumění k milostivému vrchnoředitelskému napravení přislat a za dobré uznat.

Projekt: 202 1/2 čtver.sáhů rakouských potřebného dláždění, které dílem pro svou sešlost a rokliny v nově s položením, ten pak pro odpad vody z celého rynku a ulicidřívím zhotovený a nyní na nejvyšší sešlý příkop /který vždy ve 14.letech s velkým nákladem býti zachovaný musel a předce s nebezpečenstvím vpadnouti do něj lidu i hovad hrozil, opět novou ~~xxii~~ vejlohu potřeboval. Pro uspoření však tak častých nákladů a uvarování nebezpečenství s dobrým předložením anvalda a representantův, i uznáním magistrátu a vejhozův, kamením k vydláždění usnešeno jest, což obě jaký náklad nevyhnutelný zapotřebí má, se specifikuje...podrobně vypsána jest práce dlažická Václava Kroužela z Libišan v částce 288 zl 37 kr.

Projekt schválen 18.prosince 1793 a tak nově upravený příkop stal se ozdobou městečka, ale i splněním politických nařízení k uvarování příležitosti k neštěstí, zvláště však prospěšný veřejnosti.

Rok 1781: Přiveženo 27 for křemena na podšíň a vedle zdi rathouzu při silnici, kde marast byla, dáno...2 zl.15 kr.

Rok 1797: Dláždění před rathouzem koštalo 127 zl 9 kr.

Rok 1800: Spravována cesta kolem kostela, aby Vzkříšení mohlo jítí.

Rok 1811: U masných krámů udělané nové rigoly a vyzděna nová jáma pro tekoucí krev z poraženého dobytka.

Dne 1. listopadu 1809 schválil vrchnouřad poznamenání výloh, při dláždění kamenem vodního stoku z Hradecké ulice, jako i od téhož až po silnici dlážděné postraní cesty v rynku před čp. 6, oboji obaze 35 1/2 čtver.sáhů míry v sobě obsahuje.

Když se letošního roku při vyhazování vodního stoku v Hradecké ulici trouba v rohu domu čp. 7 vyhodila, byla ta samá shnilá a neschopna. Na místě té trouby staré jinou novou zasaditi, zdálo se proti dobrému hospodářství, a také žádná ve frotě se nenacházela. K tomu přišlo, že ta řídká cesta před a za tou troubou, přes kterou lomený vjezd a sjezd k výsadním hospodám Kuttnerovské a Rathouzu se nachází, skrže silné a časté transporty atd. do blízkých festunků do toho nejhoršího stavu přivedené byly, takže při dost skromným vlhkým povětrím formané vázmouti museli. Aby tomu zlu vyhovělo a na dlouhé léta pomohlo, za nejprospějnější se zdálo, ten stok, kde prv voda odpadnout nemohouc hnila, jako i plac od téhož až po silnici kamením vydláždit. A když pan purkmistr blízko téhož 5 kub. sáhů kamenia svého navezeného měl, a ten samý v mírné ceně, kub. sáh již svedený po 22 zl. pro zachování sjezdové cesty k ruce obce odprodati se obětoval, tak se ta nevyhnutelně potřebná dlažba, která pro vyhovenou troubu neodkladná byla, vyhotovila a vykonala. Dovolené 93 for a celá oprava vyžádala si částku 156 zl. ^{32/}

Dne 21., 22., 23., 24., 25., 26., 29. a 30. listopadu 1808 z Kunětické Hor. páni sousedi vozící šutr na srovnání vyježděného dláždění v Hradec-ké ulici, též nádeníci tam tensamý šutr na hromady nahrabovali za což zaplacenno 110.- zl. ^{32/}

Dne 21., 22., 23., 24. a 26. listopadu 1808 od konce dláždění ulice Pardubské až po most Rajský, pak od mostu až po obíčku obecní, jedouc k Pardubicům cesta od struhy rybníka Rozkoše vymleta, spravena, do té samé skrz nádeníky v Ostrovech a na obíčce volše pokácené, přivezené a kladené, obyvatele a nádeníci křemen na obíčce na fúry nakládali a cestu rovnali za 145 zl 48 kr. ^{32/}

Na poručení krajského úřadu bylo skrže zdejší magistrát městskému anvaldství přísně nařízeno, všechny nesjízdné cesty před, v a u Bohdanče do dobrého stavu přivést. Poněvadž ale to samé skrže bezodkladné polní práce, jako i skrže časté a vzdálené transporty z nedostatku k furování potřebného potahu, ano i samých nádeníků se úplně vyplnit stavu nebylo, tak se prozatím jeden díl cesty vedle silnice za Přeloučskou silnicí ulici a sice od hranic, až po tak nazývané Babory, které loňského roku nevyvezený a nespravený ostal, -nakladním rokyti a zavezením křemena jako i s vypucováním příkopa do lepšího stavu připravil za sumu 73 zl 6 kr. ^{32/}

Dne 17., 18 a 19 listopadu 1808 od konce ulice Hradecké až po hráz Rozkošskou se silnice, kudy těžké formani neustále jedou, spravovali. Na tu samou v Ostrovech volše sekáné do ni přivážené a kladené pak křemen z rybníka Rozkoše vožen a rovnán, též díl příkopa u té silnice Hradecké udělan za 67 zl 18 kr. ^{32/}

Rok 1811: U masných krámů udělané nové příkopy a vyzdění nové jámy pro tekoucí krev z poraženého dobytka. ^{32/}

Rok 1823: Od zavezení rokli před masnými krámy dáno 4 zl. ^{32/}

Rok 1839: Na náměstí postavil Fr. Zábranský kamenný grunt pod cestník

Rok 1838: Pavlač v radnici bude stavět stavitelem Karel Taige, složil kauci 4 dukáty. V radnici počala stavba pavlače a záchodů. Stavba pavlače a záchodů byla dokončena roku 1839 a stála 431 zl 5 kr ve s stříbře. Tato pavlač byla r. 1954 odbourána, o výstavbu se jednalo již roku 1793. ^{33/}

Dne 18. dubna 1838 č.j. 578 odesílá Bohdanečský magistrát vrchnímu

úřadu v Pardubicích následující přípis:

V důsledku stávajících předpisů týkajících se skrášlení měst, konala se u c.k. krajského úřadu důležitá schůze ohledně odstranění policejní závažných studní na ulicích, před domy a na náměstí, z nichž některé byly již zrušeny.

Poněvadž z uvedeného důvodu naskytá se možnost opatření veřejného vodního reservátoru, dohodl se magistrát a anvaldem, zřídit u prostře náměstí na této místě, kde nynější reservátor stojí a který je již ve velmi špatném a nepoužitelném stavu, nový.

Byl pořízen plán či nákres dotyčného reservátoru a rozpočet nákladu kameníka Fr. Zábranského, který bude spolupůsobit na zkrášlení města. Jelikož obecní jmění podle smlouvy k úhradě výloh stačí, předkládáme plán slavnému vrchnouřadu k posouzení. ^{34/}

Roku 1839 bylo celé náměstí p. Schmidtem podle situačního plánu nivelirováno.

Roku 1841: Dlaždič Josef Klečák z Pardubic dělal rigol ze studně bývalého reserváru a dláždění kolem ní. Též dělán nový rigol za kostelem.

Rok 1845: Janu Klenčákovi za vydláždění 50 sáhů rynku před radnicí dáno 16 zl 40 kr.

Dne 19. července 1845 skončena dlažba rigolů v Přeloučské a Hradecké ulici.

Dne 13. září 1845 skončilo planýrování podloubí radního domu.

Rok 1853. 22/9. Kanál z kasáren, vedle silnice v Chlumecké ulici jest odkryt, pro velký západ dale tak nemůže zůstat.

Dne 18/3 1856 byl sepsán protokol se sousedy, kteří hnůj a smetí před své domy na náměstí skládají.

Dne 23/6 1864 Duchovní správa žádá, aby jezdění a stavění dobytka okolo kostela zamezilo, neboť je to místo posvátné a duchovní se nemůže uchránit, aby se nezamazal, podobně u sochy sv. Jana Nepom. budíž zakázáno obchodníkům vepředu skoupené kusy tam soustředovat, neboť po odchodu místo to jest značně znečištěno. ^{se}

12/5 1866: Z hospodářského domu p. V. Čecha vytéká hnojnice na náměstí.

Dne 3/11 1866: Výloha planýrování náměstí a před školou 26 zl 92 kr

Dne 14/1 1867 Stárek Josef žádá o povolení, aby před svým domem čp. 108 mohl náměstí urovnat a štěrkem navést, podobně jako je proveden před školní budovou čp. 109, poněvadž je to ve prospěch obce, bylo žádostí vyhověno.

Dne 12/4 1873: Okresní hejtmanství připomíná, že rigole a náměstí ne patřejí k nejčištějším. ^{35/}

Rok 1857: Magistrát nařizuje, aby v masných krámech byla udržována naprostá čistota.

Rok 1861: Policejní dozorce žádá magistrát, aby zakázal L.Kafkovi, běhání jeho oslů po náměstí.^{36/}

Dne 9/1 1883: Josef Čech z domu č.86 pumpuje ze sklepa vodu na náměstí.

Rok 1886: Časopis Pernštýn z měs. srpna opět haní Bohdaneč, že je zde nečistota nejen v ulicích ale i na náměstí, zvláště mnoho močůvky. /Zapisovatel doprovodil tuto kritiku: "Kuš potvero!"/.

Dne 5/10 1887 byl magistrát vyzván, aby Morici Brozanovi zakázal vytékaní špiny z jeho domu na ulici.

Dne 22/6 1888 zakazuje magistrát Janu Lysovi, aby nevyháněl vepřový dobytek na náměstí.^{36/}

To, co se od lidu žádalo, nebo se mu nařizovalo, bylo mu dánno na vědomí hlasem bubnu, strážníkem, který opásán šavlí, řemenem přes rameň, jako mušketýr a po ulicích bubnoval. Lidé vybíhali, aby zvěděli co nového, nebo jaký zákaz byl vydán. Velká města měla své statuty a malá se snažila je aspoň v něčem napodobiti. To byl také jediný důvod, proč městský tajemník R. Koštál připravil "Řád domácí a policejní pro veškeré obyvatelstvo města Bohdanče a dal si jej v městské radě dne 21. května 1887 schváliti za starostování J.F. Čecha, aby patřičná kázeň v městě se zavedla. Z "Řádu" vyjímáme:

Majitelům neb správcům domů přikazuje se, aby bedlivě přihlíželi k udržování největší čistoty ve staveních, zvláště pak aby hleděli k čistotě v nádvořích domů, aby žumpy dle potřeby byly vyklízeny a stále uzavřeny. Vytékání hnojůvky nebo močůvky z domů nebo ze dvorů do ulic a na místa veřejná budí naprosto zamezeno.

Vyvážení mravy a podobných věcí z domů musí se státi v takovou dobu a v ten způsob, aby to nebylo, zejména v letních měsících, na ujmu zdraví lidského; musí vůbec o to se dbát, aby hnůj na ulice vynášený v době nejkratší byl odklízen, místo pak zameteno a čistým pískem posypáno.

Vyhazovati popel a smetí, vylévati špinu před domy nebo na veřejná místa se výslově zapovídá.

Častěji městi před domy jest povinnost každého majitele domu, což svými domácími nebo čeledí vykonat povinen jest.

Zastavovati ulice nebo veřejná místa a chodníky vozy, bednami, sudy, dřívím, kladami a kmeny, kamením a podobnými věcmi se nedovoluje. Plátěná neb jakákoliv stínidla /stříšky/ nad krámy musí být tak vysoko nad chodníkem zavěšena neb upevněna, by volnému chození kolem domů nepřekážela.

Krmení tažného nebo hnaného dobytka na náměstí neb v ulicích se zapovídá; pasení dobytka na pozemku cizím se přísně trestce.

Střílení v městě neb na blízku stavení jest pod přísným trestem zapovězeno.

Zřizování květinových zahrádek před domy, kde by k okrasce města slou-

žily, se odporučuje, avšak budiž v každém případě dříve o povolení zakročeno.

Veškeré budovy budtež v dobrém stavu udržovány a dle potřeby oku lahodnými barvami natírány.

Vyváží-li se z města rum, mrva nebo podobné, nesmí být po ulicích troušeno a smí se skládati jen na polích nebo místech městských úřadem k účelu tomu zvláště vykázaných.

Kdo by na veřejné ulici před domem uhlí nebo cokoli jiného skládal nebo dříví řezal, nesmí tak činiti na prostoře příliš rozsáhlé a musí chodník a prostora upotřebená ihned, jakmile se práce skončí, být zametena.

Prodej drobného dobytka, zvláště pak štětinatého, odbývati se musí toliko v tržní dni a sice buď u vlastníka samého na dvoře, aneb na pískách poblíž čís. p. 77.

V neděli a ve svátek dokonce se prodej takový na veřejném místě zapovídá.

Obecenstvo přísně přihlížej k tomu, aby se dítky nezavěšovaly v zádu na vozy a kočáry, aby nepoškozovaly stavení, stromy a keře, aby způsobem nižádným neškodily ptactvu, aby zvířata netrýznily, aby do studen se nenahýaly a do nich ničeho neházely, a aby po zábradlích a plotech nelezly.

Psi, drobný dobytek a drůbež, zvláště husy a kachny, nesmějí pobíhati po náměstí a ulicích.

Dítky školou poviněnou a nedorostlá mládež nesmí se po klekání po městě potulovati, ani v hostincích při tanečních zábavách přitomní být.

Znečištování míst před hostincem přísně se zakazuje.

Učňům a nedorostlé mládeži se kouření a hraní o peníze jakýmkoli způsobem a na jakémkoli místě přísně zakazuje.

Kdykoli starosta města koná úřad svůj, má mu každý v městě úctu pro kazovati a jeho poslouchati.

Tento řád domácí a policejní byl ve schůzi městského zastupitelstva konané dne 28. června 1887, většinou hlasů přijat a nabude platnosti dnem 1. července 1887.

U l i c e

podle patent. nařízení z r. 1785 musely být ihned označeny případně jmény. Na nárožní domy vedoucích do čtyř bohdanečských ulic, byly zavěšeny plechové tabulky, které Jan Oliva natřel žlutou barvou a černým písmem pojmenoval dotyčnou ulici, které zároveň naznačovaly směr. Ulice nesly název: Pardubská, Přeloučská, Chlumecká a Králové-Hradecká. Nová přejmenování ulic stalo se v březnu r. 1925.

Tabulky byly roku 1845 opnoveny Janem Kalousem, což opakovalo se roku 1856 Janem Křenkem, malířem z Pardubic.³⁷

Na začátku ulice Chlumecké, jak bylo již zaznamenáno, stála brána Bělská, na konci ulice Králohradecké brána Hradecká, za kterou, Van Mezník, poději řezníček držel "městiště vosazené", jehož rozsah ne

uveden, kromě tohoto jest za branou domek Macasův, Hatavouze a Řeháka Cikána. ^{38/}

V Pardubské ulici, kde nyní stojí dům čp. 119, bývala celná. Purkrechtní kniha 9 fol. 556 uvádí: Obec Bohdanečská prodala domek starý, kde bývala celná i s tou roli, která jest vyfrejmerčena od Jana Štíška - Václavovi Kovářovi za 20 kop. Stalo se v sobotu po památce sv. Havla 1571. ^{39/}

Na konci Pardubské ulice jest do polokruhu zastavěné, travou porostlé náměstíčko /nyní pojmenované Bratrí Veveříků/ rozdelené protékající strouhou, na nestejné dva díly, nazývané "Ráj.". Původ tohoto biblického jména - bohdanečského Ráje jsme nezjistili, gruntovní kniha na foliu 636 u pop. čís. 124 uvádí: "Jan Náhlik od otce domek "V Ráji" za 214 zl., hospodaří též v domě čís. pop. 130 vystavěném též v Ráji." V Bohdanči 3. října 1783. ^{40/} Též ing. Václav Zástěra, který v roce 1784 zhotobil mapu všech reálnit v Bohdanči a která obsahovala mnoho chyb, proto byl požádán, aby přijel a chyby odstranil, a tak se také stalo, používá nejen na mapě, ale i v popisu pozemků označení: "Šestej plac Zárajské j nazvanej, počínaje od městečka od cesty k hřbitovům vedoucí a po cestu polní od sv. Jiří na Obícku a tuto se skonává". Též nás básník Jos. Jar. Langer ve svém podání z 10. července 1839 zmiňuje se o "výstavbě nového předměstí", které sice jménem neuvedí, ale pravděpodobně se týká "Ráje". K posouzení Langrova úředního stylu, uvádíme jeho německy psaný přípis, svému služebnímu úřadu, v plném znění v překladu:

Slavný magistrát!. Podepsaný důchodní se domnívá, že z tohoto titulu jest také členem hospodářského úřadu a jest oprávněn účastnit se hospodářských porad nejen zasedáním ale i hlasováním. Tato prakce se zde neděje a neděla. Při této příležitosti dovoluji si dotknouti svého smýrázstnéhx nesměrodatného mínění o platových přidavečích i o vydaném vyjádření hospodáře a representantů. Není mi známá žádná překážka ani v případě nepravděpodobného vyskytu se mimořádných výdajů, aby určené platové přídavky pro důchodního Langra, soudního sluhu a policistu v částce 891 zl 14 kr 1/4 denáru, z vyšších míst nejmilostivěji povolené, bez nesnází byly vyplaceny.

Ono vyjádření jest výplodem domácích soukromých třenic a skoro všechno, co se tam vykládá, jest zcela nesprávné a bezpředmětné, sice se tam svoluje výplata těchto příplatků a dokonce se říká, že se toužebně přeje jednou s tím se vyrovnat; přes to se dělá jí těžkosti, které by se mohly každoročně vyskytnouti, ale přece vyskytnouti se nemusí. Těžkosti výplaty jsou prý v tom, že obec během roku čekají značné výdaje, tyto výdaje se však vyskytují každo-

ročně a přece se kapitál obce od několika let více než zdvojnásobil. Toto výdaje jest nutno nejprve plánovati, což se pravděpodobně se všemi nestalo, a teprve potom k vyššímu schválení předložiti. Dříve však než schválení může dojít, bude to již pozdě, aby ještě letos s navrženými bylo započato, neboť jest také možné, že by navržené výdaje nemusely být schváleny a povoleny.

Co je ve vyjádření uvedeno o lesní správě, nepatří vlastně k věci, jest však zcela nesprávné a naprosto odporuje jejich podání předloženému před krátkým časem slavnému magistrátu. Při komisi, kterou slavný magistrát v důsledku tohoto podání zařídí, jasně ukáže, zda-li a jak dalece podání pana hospodáře a pánu representantů jest správné nebo nesprávné.

Poslední námítka týká se výstavby nového předměstí. Již přes třicet let nebyl zde téměř žádný dům vystavěn, nikde toho není tak zapotřebí jako zde. Dřívější důchodní Langer učinil sice mimo úředně první návrh nebo plán k tomu, ale hospodář a páni representanti učinili návrh nový - jako úřední - a tak jej prosazovali, účastnili se i dalších kroků při jeho prosazování, tím dosáhli i vrchnosteneského svolení, ta však vše se nechá dokázati z aktů./spisů/. A nyní jaká to řeč! Největší protiklad, nepravda, neuvěřitelně křivý náhled a otevřený odpor proti jejich vlastnímu dílu, jest obsahem tohoto posledního bodu, jejich vyjádření.

Bohdaneč 10. července 1839.

Jos. Jar. Langer. 41/

"Vyjádření", o kterém se Jar. Langer ve svém podání na magistrát zmíňuje, jsme nenašli, a není známo co obsahovalo.

V počtech obecních z roku 1695 jest zmínka o židech bydlících na rynku v domě Václava Koláře, nynější čp. 112, kteří dle dobrovolného uvolení platí obci 6 kop, ze všelikerých povolených handlů a obchodů. 42/

Počty obecní z roku 1728 uvádějí: Od Šimona a Israele z toho nově jim vystaveného kvartýru za půl léta nájmu platí 13 zl a od týchž Schutzgeldu zachovalým způsobem..... 7 zl. Roku 1727 vydala obec za nově vystavený židovský kvartýr 72 zl 7 kr 4 1/2 denáru. Důvod tohoto mimořádného vydání vznikl z následujícího nařízení:

"Jak známo bylo židovstvo representováno hlavně pražským ghettom. Dávná animosita křesťanského obyvatelstva proti židům, pramenící především v obavách před silnou obchodní konkurencí zdatnějšího a pohyblivějšího živlu a často jen maskovaná motivy rázu náboženského, projevila se četnými redukčními a extirpačními pokusy, v nichž nakonec zvítězil kamerální zájem nad důvody politickými, zachrániv české Židy před hrozícím vypovězením ze země. Vyhlazovací protižidovské pokusy, vlekly se po celá desíletí, které však všímaly si

zejména pražského židovstva. Ale brzy počaly se objevovati hlasy, že by se mělo stejným způsobem zakročiti i proti množicímu se židovstvu venkovskému, jež bylo neméně nebezpečným konkurentem křesťanských obchodníků. Kromě politických úřadů zeměpanských počala uplatňovati svůj vliv také pražská arcibiskupská konsistoř udávajíc nebezpečí zneuctění svátosti oltářní, rušení nedělí a svátků prodejem v židovských krámech, povážlivé přátelské styky křesťanského obyvatelstva s židovským, zaměstnáním křesťanské čeledi v židovských rodinách a pod. Pod vlivem těchto výtek, k nimž přistupovaly také námitky rázu hospodářského a obchodního, postavili se roku 1719 místodržící ve svém zdání na stanovisko, že současně s pražským ghettem má být provedena i redukce venkovského židovstva v Čechách. Většina tehdejších vyšších společenských vrstev, byla orientována protižidovsky, a tak tak redukční plán pro všechno židovstvo v zemi žádal snížení počtu židovských rodin na stav z roku 1618, nebo aspoň z roku 1654 resp. 1661. Reskript ze dne 25. května 1723, obnovující sněmovní zákaz z r. 1650 zřizovati bez zeměpanského svolení židovské domy, synagogy a hřbitovy, byl signálem k prudkému novému útoku proti židům v Čechách, k němuž došlo r. 1724 na šeském zemském sněmu. Radikální návrh žádal tehdy obnovu sněmovního snešení z r. 1650 o redukci židovstva v zemi na stav z r. 1618, a nad to ještě zakazoval židovstvu pobyt na venkově vůbec, výjma těch, jichž předkové bydleli v Čechách již před 1. lednem 1618, kteří však pro snažší dozor ze svých dosavadních venkovských bydlišť měli být přemístěni do městských židovských obcí.

Proti tomuto radikálnímu návrhu projevil se kájíce rozpor mezi hlediskem politickým a kamerálním. Česká dvorní kancelář stála v protižidovském táboře, ~~AVVALLA~~^{hájila} dvorská i česká komora vohrozený zájem královského fisku, jenž by byl chystanou redukcí ztratil slušný příjem na židovské dani. Také židé protestovali proti hrozícímu nebezpečí a na konec zvítězilo stanovisko dvorské komory. Postavení židů zůstalo ještě v podstatě nedotčeno, ale ne na dlouho. Za Marie Terezie došlo k novým, ještě rozhodnějším protižidovským extirpačním pokusům. Z této doby zachovalo se nám množství plánků pořízených ke zjištění vzdálenosti židovských obydlí od katolických kostelů.

Podle císařského reskriptu ze dne 13. května 1727 intimovalo pražské místodržitelství dne 26. května 1727 všem krajským úřadům v Čechách, že trvá na dřívějším nařízení o vzdálení židovských obydlí od katolických kostelů. Všem vrchnostem v krajích mělo být důrazně uloženo, aby přestěhovaly židy dostatečně daleko od katolických kostelů, neuposlechnutí bude přísně potrestáno. Na útraty vrchností měly být pořízeny řádnými zemskými měřiči plánky farních obcí v zemi, se zřetelným vyznačením vzdálenosti židovských obydlí od katolických kostelů a správnost těchto údajů měla být potvrzena podpisy vrchnostenských úředníků. Jaká vzdálenost má být dodržena reskript neuvedl, proto v té věci učiněn byl dotaz, který byl 1. srpna 1727 vyřízen tím, že to záleží na rozmanitosti místa a polohy židovských obydlí, aby židé neviděli ze svých sídel do katolických kostelů a aby bylo zabráněno pohoršení při obvyklých křesťanských pobožnostech a při donášení svátosti oltářní nemocným. V důsledku nařízení byl zhotoven plánek městečka Bohdanče, na kterém jest vyznačen:

- 1/. Rynk v témž městys. Bohdanči.
- 2/. Kostel farní.
- 3/. Dům městský Václavovi Kolářovi patřící, v kterémžto dosavadě židé své obydlí mají od kostela 134 kroků vzdálené.
- 4/. Ulice slove Bělská.
- 5/. Chalupa v ulici poslední, Karla Chlumeckého.
- 6/. Průhon neb cesta sousedská k JMC halyřům Bohdaneckým jdoucí,
- 7/. Role p. Roziny Koškovy.
- 8/. Cesta k Chlumci vedoucí.
- 9/. Místo obecní mezi vejšpraveným Chlumeckého chalupou a průhonem sousedským, též špici při roli Patoškovi, kdežto se nyní byt pro nadřečené židy v nově stavěti hodlá, a od kostela skrze Bělskou ulici jdouc 640 kroků dýlky se vynachází.
- 10/. Naproti témuž býti majícímu bytu židovskému přes cestu nacházejí se dvě chalupy Petrovi Náhlikovi a Dorotě ovдовělé Náhlikové naležející.

Plánek velikosti 41 x 34 cm
Wentzl de Bossi 43/

Přesídlení židů na periferie netrvalo dlouho, houzevnatostí židů podařilo se jim dostati do města k centru, kde jim kynula lepší možnost výdělku a zaměstnání, jak dokazují obecní počty z r. 1735:
Příjem z domku obecního v ulici Bělský: Od Samuela Vorla, truhláře nájemníka téhož kvartýru /bývalé židovny/ 10 zl.
V druhém kvartýru, poněvadž židovi Israelovi pastouška obecní se postoupila a prozatím slouha v tom kvartýru pozůstává, pročež se nic v příjmu neuvádí.

Náklad na nově vystavený krám klenutý při pastoušce pro žida.
Poněvadž žid Israel v tom prve vystavený chalupě židouvský /berou

ce sobě příčinu pro vzdálenost/zustávati nechtěl, nýbrž vrchnosti a úřadům nadbíhal, aby v domě Václ. Kučery, blíž rynku zustávati mohl k čemuž taky dílem povolení již měl, magistrát ale vidouce, že by to k zlému bylo, obec celý ten důmysl zase při krajském úřadě tak při vrchnosti, dle hodných důvodů změnil, takže víc aby v Kučerovském domě a následovně snad zase v samém rynku zustával, jemu obecní pastoušku, tu kdež se jemu v nově blíž vystavil kvelb, na kterýžto náklad jakož i reparati tej chalupy dáno zedníkovi Horákovi 20 zl a na ostatní potřebné věci, cihly atd. dáno sumou... 137 zl 9 kr 1 1/2

Roku 1841 přišel do Bohdanče Bernard Kafka, z Kostelce n. Orlici, který usídlil se v Židovně čís. pop. 153 a 154 a roku 1847 najmul dům čp. 7 Jos. Langra s celým hospodářstvím, které 1. listopadu 1848 trhovou smlouvou přechází v jeho majetek.

Podobně i David Geduldiger koupil 24. dubna 1863 dům čp. 87, takže oba jmenovaní usídlili se na náměstí.

Jaká svornost a soudružnost v minulých dobách bývala, svědí tento zápis: "Milostiví páni, páni!

W. w. Exell. a mil. poddaně utíkajíc, zvláštně tajiti nemohu, a ráčeji z přilezejících kopií ut. litt. A et B pana hejtmana pardubského povolení a bohdaneckého úřadu attestati milostivě opatrovati, kterak já již přes 25 let v Bohdanči obytný zustávám, od kteréhož času jsem vždycky tak ctně a poctivě choval, že žádný proti mně sobě si stěžovali podstatné příčiny neměl, nýbrž podle attestati v dobrém jménu trvám, jako i neméně také JMCs povinnosti, jak do důchodu, tak také kontributi v židovstvu krajském, každý čas pořádně odvozoval, že až posavad při mně žádný rest se nevynajde, a přes to ještě když co na panství k spenězení přijde, rád se k tomu vždycky nalézti dám.

I vynachází se v takových dvou alegátech, že v nadřečeném městečku Bohdanči, nic více než jeden žid trpěn býti má, bez Vašich pak Exell. a mil. milostivé vědomosti a vůle tam žádný víceji přijímán býti nemá. Nyní ale naslejchati musím a z jistých zpráv porozumívám, že by jeden žid, jménem Jonáš Weselský, který pro své veliký způsobné vady a vzbuzené nepřiležitosti, již z Pardubic vypuzen jest, jak na dotyčného pana hejtmana, tak úřad bohdanecký každodenně nabíhá, a aby on podle mne tam k bydlení přijat býti mohl, na všechny způsoby se vynasnažuje, což kdyby se státi mělo, nepochybňě by dle svýho starýho nepokojného obyčeje mně všelijak na všechny způsoby potlačovati a naposledy dokonce s mou ženou a dětmi odenhatiouskočně mysliti bude, naproti pak tomu, já jakožto již tam do 25 let posti vý a dobře zachovalý muž od takového notoricko protivného a nevrlého žida doufajíce vytržen býti nemám.

Z té příčiny jest JMC. Exell. a Mil., má poddaně poslušná prosba, že ráčeji nadpřipomenutelného žida do Bohdanče příjmouti milostivě nijakž nedopustiti a v milostivém consideřu jsem již po těch 25 letech, my povinnosti pořádně odvozoval, skrze jeho pak tam dotlačení dáleji dokonce hindrován a ruinirován bych býti musil, pročež /bez vyměření/ aby on tam trpěn nebyl, nýbrž skutečně odepřeno bylo, tu kdež náleží milostivé nařízení učiniti dáti, těšice se v. v. Exell. a Mil. milosti a zustávám v. v. Exell. a Mil. poddaně poslušný

Israel, žid obytný v měst. Bohdanči.

List byl adresován presidentu komory v král. Českém. 14/9 1683. 45/

Pernštejnský vodovod.

Podle zápisu ve vodní knize okresu pardubického byly k zásobení města Bohdanče vodou položeny v Opatovickém kanále, zřízeném Vilémem z Pernštejna roku 1513, čís. kat. 2160, dvě dřevěná potrubí o světlosti 3 coulů, která zaúsťují do nepatrné studánky asi čtverečního sáhu, roubené, zřízené poblíž náhona na parcele čís. kat. 503 za Třídní, na tzv. Průhonech, z níž pak dále byla voda vedena potrubím o světlosti 12 cm do 5 městských kašen a do pivovaru. Tento odběr vody zanesen jest také v seznamu vodních práv na kanál Opatovickém, tak jak byl sestaven pro potřebu úřední mnětickým mlýnářem Václavem Dolečkem dne 2. září 1796. V seznamu tom se uvádí: "Trouba vrtaná, kterou z kanálu do Bohdanče k jejich užitku /potřebě/ teče".

Práva panství pardubického na odběr vody z opatovického kanálu byla ohlášena podáním zprávy panství z 30. prosince 1873 čís. 717 a dále z 11. května 1875 čís. 8, dále podáním zprávy panství z 25. října 1889 čís. 1913 c.k. okresním hejtmanstvím a to na jeho vyzvání pro zapsání do vodoprávní knihy.

Vodovod byl také přihlášen při zjišťování vodních práv po provedené pozemkové reformě v roce 1923.

Ze studánky vedlo vodovodní potrubí po parcele č. kat. 314, kde větvilo; jedna část pokračovala do ulice Hradecké a druhá část do ulice Chlumecké. Potrubí vedoucí na Hradeckou ulici prochází pozemky: 317, 318, 319, 321, 322, 295, 301/2, 279, 275, 276, 167, 137/1, 169, 140 a u domu čp. 32 přichází do ulice, kterou přechází k domu čp. 14 a pokračuje ulicí do náměstí, u čís. pop. 12 napájí studni obecní, a končí v studni umístěné blíže silnice před radnicí. Od rohu čp. 7 odbočuje potrubí přes ulici Hradeckou kolem "Jordánu" do studny čís. pop. 41.

Druhá větev od parcely č. kat 314 vedla do ulice Chlumecké přes pozemky čís. kat. 317, 307, 290, 284, 271, 263/1, 261, 253, 243, 246 a u domu čís. pop. 56 přichází do ulice, kterou u č.p. 48 přechází a jde k rohu domu čp. 85 přes náměstí kolem cesty do ulice Pardubské, kterou u čp. 115 přechází, aby napojila studni u čp. 141 obecní sladovny, kde potrubí končí. Na náměstí odbočuje ^{a/} kolem kostnice do farské studně b/: k soše sv. Jana Nep., kde po napojení studně pokračuje do

Přeloučské ulice, kde v studni před domem čp. 92 končí.
 Roku 1889 byla zřízena před domem čp. 77 v Chlumecké ul. nová studna.
 Kromě uvedených studní byla na náměstí za pivovarem studna s pitnou vodou t.zv. "Barborka", která byla roubená a roku 1845 předělána na dřevěnou pumpu. Dřevo ze staré kašny, jeřábek a okov byl prodán kupec Karlu Podhajskému. Její dobrá voda sloužila většině domů na náměstí, a ještě dostatek zbyl pro starý pivovar, který dne 5/5 1872 počal ~~z~~ sc Bourat. Jedním bohdanečským záškodníkem byla voda v studní "Barborce" úmyslně znečištěna a v důsledku toho studna zrušena. Vedle vojenské strážnice "Wachstubny" býval od nepaměti reservátor, který byl oplocen a jeho voda sloužila k hašení častých ohňů. Zrušen byl roku 1853.

Před radnicí byla studna, která roku 1693 byla nově obložena a roku 1722 Kameník Augustin Peter předělal na kašnu ze štukového kamene. Tuto kašnu roku 1854 znova obnovil Petr Reiman za 360 zl ve stř. Pamětní kniha bohdanečská na listu 338 v o ni píše:

Roku 1853 byla vyzdvižena stará kašna z pískovce, na jejíchž stěnách byl letopočet 1722 vytesaný. V jedné této postranici byla zarostlá žába, na kterouž když kameníci přišli, ji ukázali a pisatel tohoto přivedl k tomu svého 12letého syna a více jiných, pak školní dílny, aby se přesvědčily, jak dlouho obojživelníci bez potravy vydržejí, poněvadž žába ta hned při tvoření se kamena, tedy snad tisíce let stará byla. Ze zbytku té a nového hořického kamena nákladem 360 zl před radnicí zřízena. /Do pamět.knihy vepsal J.Pleskot/.^{46/}

Roku 1727 byla nově roubena vodárna. Vodák vrtal dosti slušné boro-vé kmeidy potřebné k opravování městského vodovodu, které spojoval Ždířemi. Kol roku 1700 byl vodákem Václav Nemanský, ^{120 gr.}xxxix. Pultar s ročním platem 3 kopy 54 gr., 1770 Matěj Hájek, 1798 Jan Pultar, r. 1841 Václav Zeman s ročním služným 6 zl 54 kr., Václav Loskot a r. 1863 Josef Kvapil s ročním služným 12 zl 50 kr.^{47/}

Roku 1901 uvažováno v Bohdanči o zřízení vodovodu. Stavební rada Kress doporučoval, aby se zřídily studny v Zadních lesích /od Bohdanče na severozápad ve vzdálenosti asi 4 km/ a vodu z nich vésti potrubím do města. Roku 1907 k žádosti městské rady zavítal do Bohdanče říšský poslanec, profesor české techniky J.Vl.Hráský a shlédnuv terrain, doporučil zřídit studnu na úpatí kopce svatojírského. Dne 28. dubna 1909 zmocnilo zastupitelstvo městskou radu, aby konala přípravné práce ku zřízení vodovodu a obnovila usnesení obecního zastupitelstva ze dne 24. října 1906, jímž se na přípravné práce povoluje obnos 4000.-K.

V důsledku toho požádána zemědělská rada království Českého o výslání znalce. Táž poslala svého vřeh. inženýra paedologa pana prof. Kopeckého, jenž vykonal dne 14. května 1909 místní šetření, a navrhl, aby město se pokoušelo o vyhledání vody na jihovýchodní straně města na obecní louce kat. čís. 1210. Pokus byl proveden a zřízena provisorní studna 2.5 metrů hluboká, v níž po proražení jilové vrstvy přišlo s se na lupenitou opuku a voda se objevila ve značné míře. Při zkoušení na místě konstatováno, že voda má 8.2° C teploty a 10.5° C něm. tvrdosti. Zkouška po stránce chemické a bakteriologicke, vykonána ústavem pro zkoušení potravin při c.k. české universitě v Praze, vykázala příznivý výsledek a voda uznána za výtečnou. Vypracování plánů a rozpočtů zadáno firmě "Artesia" v Praze na základě usnesení obecního zastupitelstva ze dne 11. září 1909.

Toto firmou vypracované plány byly zastupitelstvu obecnímu předloženy dne 9. prosince a usneseno podle nich vodovod zřídit. Plány i rozpočet byly zaslány Zemědělské radě k prozkoumání a podány žádosti za udělení subvence zemské i státní a zažádáno o vodoprávní řízení. Po tomto vypsán konkurs na stavbu.

Ve schůzi dne 27. července 1910 přijata z došlých 10 offert nabídka firmy Pekař a Vačkář v Karlíně na stavbu vodovodní sítě a čerpací stanice za 45.000.- K.

Stavba vodárenské věže železobetonové svěřena firmě Hrúza a Rosenberg v Praze za 25.000.- K.

Se stavbou věže bylo započato dne 17. srpna 1910 a s kladením potrubí dne 30. září 1910. Poprvé byla puštěna voda do města dne 9. ledna 1911. Na celou výstavbu vodovodu přispěla obec částkou pouze 40.000.- K; 50.000.- K dala zem a 10.000.- K vojsko.

Vzrůstem obyvatelstva, zejména však stále rostoucí návštěvou do bohdaňovských lázní, městský vodovod byl více a více zatěžován, takže v době letní pro potřebu nestačil. Proto obec, aby vodu odebíranou z vodovodu omezila na míru co nejmenší potřeby, proto uvažovala staré dílo, které dosud technicky ani právně nezaniklo zrekonstruovati, aby do města dostala se užitková voda a aby tak omezeno bylo používání vody z městského vodovodu jen na vodu pitnou a vodu k vaření. Podle předloženého projektu vypracoval ing. Vendelín Dvořák na znovuzřízení Pernštejnského vodovodu.

Dne 25.listopadu 1929 vydal Okresní úřad vyhlášku, ve které čteme, že obec Bohdaneč dne 9.března 1929 zažádala za schválení projektu obnovy starého vodovodu z Opatovického náhona do města Bohdanče a to sice co vody užitkové. O projektu tom zavádí okresní úřad podle § 17 a 83.vodního zákona z 28.srpna 1870, čís.71 z z.zkrácené řízení vodoprávní a ustanovuje komisionelní šetření a ústní jednání na středu dne 10.prosince 1929 v 8 hod.dopol. Komise sejde se v tuto hodinu u obecního úřadu v Bohdanči.

Ze zájemců dostavili se pouze zástupce okresního velkostatku, zástupce ministerstva zemědělství jako majitelky hřebčína a velkostatku v Kldrubech n.L. a JUDr Vítek,advokát v Pardubicích, jako zástupce p.Jana Macháčka, majitele Výrovského mlýna.

Všichni tito zástupci podali sváje vyjádření písemně.

Zemský úřad v Praze č.j.382727 a i 1930 z dne 2.prosince 1930 odpověděl Správě okresního velkostatku Pardubice. Výměrem z 30.prosince 1929 č.j.85295/29 schválil okresní úřad v Pardubicích za podmínek tam blíže uvedených projekt na rekonstrukci vodovodu z Opatovického kanálu pro město Lázně Bohdaneč, vypracovaný technickou kanceláří Ing. Vend.Dvořáka v Pardubicích.

Z výměru toho se včas odvolal Jan Macháček, majitel mlýna ve Výrově, prostřednictvím svého právního zástupce JUDra Karla Vítka, advokáta v Pardubicích.

Odvolámi tomu, pokud namítá místní nepříslušnost okresního úřadu v Pardubicích, jakožto vodoprávního úřadu I.stolice, vyhovuji, napadený výměr zrušuji a vyslovuji, že příslušným rozhodovati v první instance a tudíž i k provedení vodoprávního řízení o projektu výše zmíněném jest podle § 76, odst.l. věty 2 zákona o právu vodním ze dne 28. srpna 1870, č.71 z z. zemský úřad.

V případě, že by strana zamýšlela dosíci vodoprávního schválení předloženého projektu tímto úřadem, bylo by postupovati podle § u 78 citovaného zákona.

Následuje důvodová zpráva. 48/

Jednací protokol z 13/9 1873 uvádí: Tabulka o vodním právu obce k braní vody z Opatovického kanálu do města dvouprameným vodovodem, prodloužena s tabulkou zdejších mlýnů čp.146 a 147.

D o m y .

Nejvšeobecnějším, ale též i nejvýznamnějším dokumentem umělecké vyspělosti a kulturní výše obyvatelů některého města jsou jeho stavební památky. Mělo by se vlastně mluviti o bohatých a vládnoucích města, ale jest již až příliš známo z psychologie davu, že vkus a hesla jeho shodují se vždy s těmi, které vyslovují silní a v čele stojící, ať již to je jedinec-vládce, či celá řada předních občanů, neboť silná individualita vtiskuje pečeť slabší, vládnoucí poddanému. Tak je tomu dnes, tak bylo tomu i dříve, ve všem, ale hlavně v umění. Avšak vedle umělecké vyspělosti je zde ještě jeden důležitý moment, jež hraje velikou roli ve vývinu budova a to je blahobyt. Poznáváme to nejlépe, listujeme-li v historii města. Lokální kronika poví přesně, že za toho času, kdy vznikl ten a ten dům, chrám, náměstí, ulice, slynnuli občané města bohatým řemeslem a p.

Z každé budovy lze vyčísti její genesi. Sloh a utváření jeho poví nám přibližně dobu vzniku, výstavnosti a řešení fasády, určí ~~výšku~~^{výši} kulturní a uměleckou prvního majetnika a stavitele, kdežto z rozvržení půdorysu dovíme se nejlépe o blahobytu budovatele a tak dále. Pozdější majetníky můžeme souditi dle toho, ~~jak~~^{jak} zvelebili, nebo alespoň respektovali umělecký ráz stavby. Ba zachované nákresy původní formy, nebo padající omítka, která zakrývala drahocené fresky, sgrafita, plastiku a někdy i klenby umožňují dokonce též poznati jejich umění nepřátelskou ~~činnost~~. Jaká škoda nádherných a drahocenných skvostů starého umění stavitelského, které z nízkých a mnohdy i malicherných příčin byly zničeny. Bouralo se a boří se veselé dále, kde co starého, přes protesty konservátorů a pod. a mnohá perla stavitelského umění padla pod ranami zednického krumpáče.

Nicméně máme i my Bohdanči z doby pernštejnské i z pozdější přes všecku nepřízeň času a zlobu škůdců, kteří bud svévolně nebo také z neporozumění mnoho vzácných předmětů zničili, poměrně dosti památek výtvarných. Zbývá též mnohý skvost slovesný zachovaný přes všechny pohromy živelní a škody způsobené v bězích válečných, přes všecky katastrofy, jež město naše vícekráte ohrožovaly, nebo více méně zpustošily.

Podle společenských poměrů lišila se i obydlí. Byly a jsou po dědincích s tatkami grunty, selské usedlosti, byly a jsou chalupy a baráky.

Některá stavení svým zařízením částečně od jiných příbytků se liší, ku př. mlýn, hospoda a kovárna.

Selská usedlost skládá se ze stavení obydatelného, v němž bývá seknice, kuchyň, síň, komora, sejpka, vedle pak špejchárek, stáje a kůlna, pak stodola s humnem čili mlatem, patrem a dvěma přístodolky, při záprsní u hnojiště chlívky a záchod. Dvůr býval ohrazen zdí nebo parkánem.

Chalupy neměly hrazených dvorků. Při nich jest obydlí pod společnou střechou se stodolou a ostatními místnostmi, s chlívem i stodolou. Dřív každý stavěl, kdo jen trochu stavět uměl. Sami hospodáři stavěli za pomocí tesařů. Stavělo se ode dřeva, z klad otesaných, jež se do úhlu skládaly, a pak se mezery mezi nimi vymechovaly tak, že se do klad natloukly dřevěné klínky, jež udržovaly mech v těchto skulinách, a z venku se zamazaly červenou hlínou cihlovou, jež když uschlala obilila.

Střechy byly šindelové nebo doškové. Z kamene a z cihel vypálených nebo z vepřovic /nevypálených, tzv. egyptských/ se stavěla jen nízká podezdívka pod trámové stěny a pekárnu, ž kuchyň a komín.

Nad průčelím je postavena lomenice, jež v hořejší části své sříznuta jest rovnoběžně se základnou svou v lichoběžec. Nad lomenicí jest sroubena kukla, jež před lomenici vyčnívá, majíc tvar polovičky kolmo od hrotu roztažitého kuželeta. Nahoře vybíhá v makovici obyčejně dřevěnou nebo v korouhvičku větrní. Do vrcholu makovice zaráží tesař dle starého obyčeje tři šindeláky.

Pod kuklou se přibila vodorovně před lomenici přečnívající záklopou, na jejíž spodní straně bývá nápis v ozdobném malovaném rámečku. Lomenice jsou velmi často krásně vyzdobeny.

Příbytky byly často označovány pamětními nápisů: jméno stavebníka, rok a pod.

Podlaha bývala pouze z hlíny upěchovaná.

Okna bývala malá, dveře jsou zadělány ve veřejích ve "futře". Otvíralo se roubíky nebo klikami, nebo na závoru.

Zámky nebyly za stara zasazeny a přibity na dveřích, nýbrž se přivěšovaly a zamýkaly se dutým klíčem. Důmyslně byly sestaveny dřevěné zámky.

V některých staveních měli od stropu viset na trámkách palác čili palandu.

Oheň se rozdělával třením borového dřeva o javorové, až se první vzňalo. Jinak se oheň rozněcoval vocílkou a hubkou.

Večer svítilo se loučemi, jež dělaly se hoblikem na stolici, z bukového dřeva. Svítilo se též lampičkami na olej. Svíčky se lily tak, že se do skleněné nebo kovové formy dal knot, natáhl se svísmo středem formy a oblil rozhřátým lojem nebo včelím voskem.

Nejčastější příčinou ohně býval dřevěný komín, k jehož stavbě používalo se též proutí. Z vrboví nařezané pruty byly spleteny do formy jakési roury, která se důkladně vymazala uvnitř i zevně hlinou, smísenou s ouhrabky, aby držela pohromadě i po vyschnutí. Komíny a pece stavěli venkovští odborníci "pecáci", kteří obcházeli vsi a měli stále plné ruce práce. Krajský úřad chrudimský zakazoval již v 18. věku a horlivě pak i na počátku 19. věku /z 28./6. 1812, 29./1. 1821, 10.4. 1823, 29./1. 1828 a j./ a nařídil 11./11. 1811 stavbu obydlí z kamena, pálených nebo egyptských cihel, nikoliv ze dřeva, a pak ~~29./6.~~ 29./1. 1821 přikazoval, aby vrchnostenské úřady podávaly výkazy o počtu dřevěných komínů a aby pečovaly o jejich odstranění. Měly být do konce května 1822 předělány v kamenné komíny, a musí být vyšší než hřeben chalupy.

Lid se rozlišoval za starodávna a rozlišuje se v různé společenské vrstvy. Tyto společenské vrstvy lišily se mezi sebou hlavně majetkem. Jedni měli stavení a pozemky, druzí měli jen stavení, třetí neměli stavení ani pozemky a bud hospodařili na pozemcích najatých anebo vypomáhlali svou prací jiným hospodářům.

Nejzámožnější byli a jsou sedláci celolánici, kteří měli celý statek. Jim také se říkalo že jsou zemani.

Půllánici či půlníci byli sedláci, kteří měli jen půl statku /gruntu/. Čtvrtníci měli jen čtvrt selského gruntu.

Domkáři měli chalupu a nějaký kousek pole, chalupníci, baráčníci a zahradníci měli obyčejně jen chalupu, která byla na obecním drnu vystavěna.

Familianti neměli svého vlastního majetku nemovitého, měli spachovaný pozemky vrchnostenské.

Podruzi byli v podruží u některého sedláka nebo selky, "seděli na

cizí lavici", a konali práce v hospodářství nebo nádeničili u hospodáře, v jehož chaloupce nebo pazderce při statku bydleli.

Mnichdy mezi sedlákem a podruhem byla větší společenská vzdálenost nežli mezi sedlákem a vrchností.

Sedlák podruhům i domkářům tykal. Tykání se strany hospodářů čeledníkům a výpomocným dělníkům bylo obecné. Chasa po vykonané práci zasedla za stůl a v menších statcích jedla s hospodářem ú z jedné mísy.

Čeleď titulovala hospodáře vesměs: pantáto, hospodyně: panimámo. Kromě šlechticů a vrchností, měšťanů a sedláků byla ještě jedna třída: svobodníci /Freisassen/.

Kdybychom měli dle tehdejší stupnice společenské tyto svobodníky vřádovati, tedy by patřili hned za vrchnosti.

^{tře} Jak již z pouhého názvu seznati, byli to zemani, kteří nejen nekonali vrchnostem službu a nebyli na nich nikterak osobně závislí; nýbrž sami užívali jistých výsad své doby: honitbu, čižbu na vlastních pozemcích a byli nejen zvláštním soudům podrobeni, nýbrž měli také zvláštní své desky, t.j. knihy pozemkové.

Takových svobodníků bylo v 1848 v Čechách několik tisíc, poněvadž v letech čtyřicátých množily se případy větších sedláků, že se z konání panských povinností vykupovali. Zrušením poddanství přestaly také výsady svobodníků.

Čeládka byla najímána ke konci roku, do služby nastupovala na Nový Rok. Čeladín měl na starosti koně a tažný dobytek, vláčel, oral, jezdil s potahem.-

Děvečka obstarávala s hospodyně ostatní dobytek, pomáhala v kuchyni, myla, chystala trávu, pomáhala ve žnich.

Pohùnek konal lehčí práce mužské, štípal dříví, chodil pro vodu. Skoták pásal dobytek.

Mlatec a nádeníci byli ^{najímáni} na kratší dobu.

Nejoblíbenější zábavou byla jim muzika. Muzikanti hráli z hlavy, z paměti. Hudba byla jednoduchá, hrálo se na cymbál, dudy a basu. Později na klárinet, trumpetu, valdhornu, fliglhornu, basfliglhornu, bombard, violu a bubny. Ale také stačila harfa, flašinet a harmonika. Vstupné se nevybíralo, to měli na starosti hudebníci. Tancovalo se o svatbách, ale i o pohřbech, výročním trhu, pouti, posvícení atd.

O s v ě t l o v á n í .

Požární řád z roku 1539 nařizoval, aby v případě vypuknutí ohně byly spěšně osvětleny ulice a rynky.

V případě potřeby osvětlovalo se město svíčkami. To dělo se zvláště při slavnosti "vzkříšení". V počtech obecního důchodu, dočítáme se, že byly ku př.v r. 1740 spotřebovány 3 lábry lijového světla v čas bouřek a proti mračnům nočně při zvánech spáleného za 42 gr.

Velký náklad na svíčky byl vydán v době třicetileté války pro potřeby obecní i vojenské. Světlo koupené za obecní peníze se posílalo do domů vojenských a do marštalí.

Podle krajského nařízení ze dne 24. února 1835 byl Bohdanečský magistrát vyzván zřídit osvětlení města a k provedení uvedl následující body:

A/. provést dobrovolnou sbírku mezi obyvateli, k opatření potřebného počtu osvětlovacích těles.

B/. předložení rozpočtu

C/. návrh jaká částka mohla by být z obecního jmění na potřebné osvětlení věnována,

D/. návrh na vybírání 1 kr.c.m. z každého kusu dobytka, který přichází na trh.

Magistrát ve smyslu tohoto nařízení odpověděl dne 28. dubna 1835 pod čís. jedn. 215:

k č.A/. Oznamujeme, že sběr mezi obyvatelstvem byl proveden a získaný obnos v částce 24 zl 36 kr byl odevzdán do obecního jmění k dočasnému opatrování.

k B/. Poněvadž městem vedou napříč dvě silnice, bylo by třeba k osvětlení hlavního průjezdu nejméně 10 luceren, které by bylo nutno opatřiti z Prahy a dle předložené nabídky činil by jejich náklad i s dovozem obnos 115 zl.

K C/. Pokud se týká návrhu, aby tyto městské lucerny byly opatřeny z obecního jmění, přikládáme vyjádření zdejšího hospodářského úřadu, který doporučuje, aby zavedení osvětlení města bylo nejméně na 3 roky oddáleno. Uvedené důvody obsažené ve vyjádření hospodářského úřadu musí magistrát potvrditi s poznámkou, že vydláždění silničních příkopů a náměstí po zřízení stavby silnic, jest zvláště důležité a nutné. Abychom vyhověli danému nařízení k předložení návrhu, sdělujeme, že náklady na opatření osvětlovacích těles a náklady na osvětlení, nemohou být uhrazeny z obecního jmění, jak zřejmo z výtahu knihy obecního důchodu, není-li možno očekávati od občanů potřebný obnos k uhradě výloh.

Dále vznáší magistrát prosbu, aby se zavedením osvětlení města bylo započato po dokončení staveb silnic vedoucích z Pardubic přes Bohdaneč do Chlumce a z Hradce Králové přes Bohdaneč do Přelouče, poněvadž do té doby není možný rádný průjezd a přednostně je nutné

vzítí v úvahu vydláždění rigolů a tak uplatnit obecní jmění. k D/. Jelikož zde každoročně je pořádáno 6 dobytčích trhů, kdy vždy bývá přivedeno asi 200 kusů dobytka na trh, bylo by vybírání 1 kr. daně za kus dostatečným zdrojem příjmu, kterými by byly uhrazeny náklady na osvětlení, ovšem lucerny by musely být opatřeny z obecního jmění. Vybrání tohoto cla v režii obce mohlo by trvat i 1 rok, kterého by se po té době veřejně obec zřekla. Nutno ještě podotknouti, že zavedení privátního cla k udržování a výstavbě silnic /cest/ musí být c.k. guberniem povoleno a ustanoveno, že každý kus dobytka přivedený na trh zaplatí jednou silniční cla a zároveň ~~ne~~ cla dobytčí.

Jelikož jsou zdejší poměry slavnému vrchnouřadu dobré známé, doporučujeme naši žádost k vyslyšení.

Slavný vrchnouřad nechť laskavě předloží tuto zprávu patřičnému vyššímu místu.

Pardubický vrchnouřad zprávu tuto odeslal dne 6. května pod čís. 2927 Krajskému úřadu do Chrudimě: Předkládáme zprávu bohdanečského magistrátu /s přílohou/ ze dne 28. dubna 1835 čís. 215 p. která obsahuje návrh ze dne 24. února č. 147, týkající se městského osvětlení, ve kterém prosí, aby zřízení osvětlení bylo ještě o 3 léta odloženo, jelikož potřebný fond na uvedené zřízení by se neobešel bez velkých a citelných obětí ze strany obecního jmění. S tímto pravdivým podáním bohdanečského magistrátu souhlasíme a předáváme krajskému úřadu k posouzení a rozhodnutí.

Krajský úřad v Chrudimi v té věci rozhodl přípisem ze dne 1. září 1835 čís. 11010 tohoto znění: Bohdanečský magistrát žádá o odklad zařízení městského osvětlení do doby, kdy budou þ vybudovány komunikační cesty procházející Bohdančem, a poznamenává, že obecní jmění z kterého šla úhrada na vydláždění rigolů a jiných nepředvídatelných vydání, není sto uhraditi výlohy na osvětlení města. Magistrát prosí o povolení vybrání dobytčího cla 1 kr za každý kus dobytka do Bohdanče na trh přivedeného, aby tím byl vytvořen fond pro osvětlení města.

Vrchní úřad vyřizuje tuto žádost ze dne 6. května čís. 2927 ve smyslu výnosu hlavního gubernia ze dne 22. b.m. čís. 39537, že k zavedení osvětlení města nemá být přikročeno dříve, pokud by úhrada se mohla dítí z obecního jmění, nebo z jiných zvláštních peněžních zdrojů, předpadně z výnosnějších, po delší čas zajištěných dobrovolných příspěvků. 49|

Vybraná částka mezi bohdanečskými občany k osvětlování města, přiměla místní domkáře, aby tuto okolnost uvedli ve své stížnosti předložené 18. února 1845 vrchnímu úřadu v Pardubicích v následující formě: "6/. Také jsme před několika roky na nějaké lucerny peníze skládali, ale peníze ani lucerny nedostáváme, nevíme jak to je, ale podle našeho sprostého rozumu myslíme, že snad do některého dílu světa jely, aby dobrou světlost daly, spíš však se utopily."

Roku 1853 dne 8/7 a 6/12 bylo "hlasem bubnu" nařízeno, že každý obyvatel musí mít nejméně jednu lucernu, putynku a lák, pro případ ohně.

Na návrh Karla Podhajského, učiněného dne 4. března 1861, došlo k projednávání osvětlování města 4 petrolejovými lampami. Lucerny měly být umístěny na každém rohu ulice a mělo se v nich svítiti jen v zimních měsících t.j. od 1. října do 30. dubna. V témže roce nařídil hospodářský úřad, aby od ženichů, když se jim povolení k ženění vydává, vybíráno bylo kromě "fantu" na vysázení stromků, též částka 40 kr na projektované osvětlení města.

Za pronajaté osvětlování města 4 svítilnami skalním olejem od 1/10. 1881 do 30/4 1882, jeho razvěcování a zhasínání bylo vyplaceno Josefu Kvapilovi a Josefу Záleskýmu 48 zlatých.

Roku 1870 svítilo se 8 lampami. Roku 1882 ponocní a nájemci osvětlení města žádají příspěvek k osvětlování dalších nových 4 svítilen daných do ulic, poněvadž mnohem více petroleje spotřebují. Nové osvětlování 12 svítilnami obstarává Josef Šubert za 120 zl.⁵⁰

Roku 1898 bylo na zkoušku zavedeno acetylenové osvětlení, které však dlouho netrvalo.

V pátek dne 17. května 1912 konáno komisionelní řízení v příčině stavby elektrárny, kterou firma Dudova počala stavěti a rozváděti elektrický proud po lázních, městě a soukromým odběratelům. Proud rozváděn jest z vlastní městské elektrárny, která rozdělena jest ve tři části. Jako hnací síly použito jest naftového motoru Bronzova. K spalování upotřebené nafty bylo usneseno zřídití kanál od elektrárny do lázeňského komínu, jímž plyny budou odváděny. Elektárna byla uvedena v činnost v posledních dnech července r. 1912.

Strojovna je umístěna v přístavbě lázeňské budovy, vedle strojovny nalézá se místnost pro akumulátory; celá baterie pozůstává ze 126 článků systému Tudorova a jest rozšířitelná o 60%. Rozvodná síť jest provedena obvyklým způsobem, částečně na konsolích železných, připevněných na domech, částečně na impregnovaných sloupech opatřenými hromosvody. Napájecí body jsou dva, takže se proud rozlévá sítí stejnomořně. Osvětlení veřejné děje se v ulicích 22 žárovkami, na náměstí je 5 garnitur o 6 ti žárovkách, a na lázeňské promenádě jsou 4 garnitury o 5 ti žárovkách. Veškeré žárovky jsou úsporné s kovovým vláknem o síle 50 svíček. Samozřejmě budou ze sítě napájeny i elektromotory, které se při dnešní drahote pracovní síly nejen v průmyslu, ale i v hospodářství silně ujaly a jichž používání v do-

mácnosti stává se pomalu zvyklostí. Celou elektrárnu projektovala a provedla v odborných kruzích chvalně známá elektrotechnická továrna Alois Duda na Král. Vinohradech a pamatováno též na možnost rozšíření celé elektrárny, až toho nastane potřeba.

Ve schůzi obecního zastupitelstva dne 15. května 1912 jednáno o zvýšení akumul. baterie. Loni přihlášeno 250 žárovek, nyní je instalováno 500 a několik motorů, takže baterie nestačí, což vyžadá si nákladu 4479 Korun.

Jako hnací síly použito jest naftového motoru Bronzova o síle 40 HP., dovaný p. A. Stejskalem, zástupcem fy. Pražská akc. spol. a fy. Laurin a Klement v Ml. Boleslavě, kteréžto obě firmy motory vyrábějí. Síla stroje se přenáší řemenem na dynamoelektrický stroj /generátor/ o výkonu 25 Kw, při řízení 220 až 235 Voltech napjetí, sloužící k napájení rozvodné sítě, jakož i k nabíjení akumulátorů. Proud z generátoru převádí se k rozvaděči z mramoru, na němž jsou učelně sežadeny veškeré měřicí a regulační přístroje. Mramorová deska rozvod. je umístěna ve vlněné železné konstrukci. ^{51/}

Počátkem roku 1920 byla provedena ~~naháčka~~ třetí přespolní kablová linka vedoucí do Bilan - odbočka do Rosic přes Bohdaneč dále. Ve středu dne 17. března 1920 o půl šesté hodině večer bylo dokončeno elektrické připojení na pardubickou elektrárnu a město poprvé zazářilo elektrickým osvětlením, elektrický stroj místní elektrárny vypověděl službu a od čtvrtka bylo v Bohdanči tma. ^{52/}

Osvětlení domácnosti bylo primitivní. Svítivalo se loučemi ze smolných borovic. Uříznutý špalek zahrabán do koňského hnoje, aby se vypařila smůla, jinak louče čadily. Na podzim hospodář špalek rozstípal na louče 80 - 100 cm dlouhé a 2 cm široké, které sušil na lešení nad kamny. Někdy byly hotoveny louče z prkyně zvláštním hoblíkem. Svíčny pro louče bývaly různé, jednoduché i s posunováním nahoru dolů. Pod hořící louč stavěn široký škopíček s vodou, kam padaly oharky. Světlo bylo slabé. Knihy ani noviny se nečetly a chodilo se brzy spat. Práce ve stodole a chlévě konány jen za dne. Špatně vyschlé louče nehořely, uhasínaly a čoudily, takže besedující bývali často umouněni. Bylo-li přece nutno jít do stodoly či chléva za tmy, stavěn z bezpečnostních důvodů stojam s loučí do putny s vodou. K rozdlávání ohně používáno ocilky a troudu nebo hubky choroše. Sirky o kterých se mluví teprve koncem XIX. stol. vyráběly hospodyně se staršími dětmi za nedělních odpůldni, když měly trochu klidu. To daly na kastrol či střep síru a roztopily ji. Když roztekla, protahovaly jí silné bavlněné nitě a dávaly je sušit. Když prosířené nítě uschly, roztříhaly je na kousky a to byly sirky. Podobně se dělaly sirky dřevěné, nařezané tenké dřívka, jejichž konce smáčely se v síře.

Zivot náboženský.

Po zřízení biskupství v Praze r. 973 náležely celé Čechy k témuž biskupství a k metropolitovi do Mohuče v Německu. Zřízení pražského arcibiskupství byl dávný cíl politiky českých králů. Závislost duchovní na Německu byla vždy nepohodlná říši české, samostatně se vyvíjející.

Teprve Karlu IV. podařilo se r. 1344 toto přání uskutečnit. Arcibiskupství mělo celkem obsahovati celou říši českou, tedy i Moravu s biskupstvím olomouckým. Obě diecése, pražská i olomoucká, byly tehdy již příliš rozsáhlé. Proto se pocítovala potřeba zřízením nové diecése odpomoci rozsáhlosti oněch dvou.

Bylo pak přirozeno, že potřebě té se učinilo zadost současně se zřízením arcibiskupství, ježto tehdy působila i ta okolnost, že arcibiskup, neměl-li to být pouhý titul, měl mít i suffragány, alespoň dva. Tak vznikla myšlenka založiti třetí diecési v českých zemích. K tomu zvolena Litomyšl za sídlo biskupské. Papež Kliment VI. hned v zakládací listině arcibiskupství pražského, vydané v Avignoně 30. dubna 1344,^{53/} zřizuje nové biskupství v Litomyšli tak, že chrám kláštera premonstrátského povyšuje na katedrální, nařizuje, aby z obou diecéší, pražské a olomoucké, byla postoupena nějaká čas k nové diecési, a aby biskupové olomoucký a litomyšlský byli suffragány arcibiskupa pražského.^{54/}

Téhož dne vydal papež jiné dvě listiny; ^{z nich} jednou udílí Litomyšli titul města a ustanovuje prvního biskupa, druhou vydal k dosavadnímu opatu premonstrátskému v Litomyšli. Zmíněnou listinou ze dne 30/4 1344^{55/} jmenoval papež opata premonstrátského kláštera luckého na Moravě, Jana, biskupem v Litomyšli. Druhou listinou z téhož dne jmenuje opata litomyšlského Jindřicha Caltu, opatem luckým po Janovi. Založení nového biskupství mělo hlavní nesnáz ve finanční stránce; proto také vybrán k tomu litomyšlský klášter.

Brzy po povýšení Litomyše za sídlo biskupské počal papež z návodu Karla IV. starati ~~za~~ o přesné vymezení hranic nového biskupství. Po delším jednání stala se dne 5. února a 4. listopadu 1350 smlouva o postoupení kostelův i beneficií z diecése pražské i olomoucké k nové diecési. Papež Clemens VI. bulou ze dne 12. dubna 1351 celou dohodu stvrzil. Tím obdrželo nové biskupství i určitý okres své

sobnosti. Biskupství litomyšlské obsahovalo nyní 6 dekanátů čili vikariatních okresů. Z diecéze pražské byly to dekanáty chrudimský, vysokomýtský, poličský a lanškrounský; z diecéze olomoucké šumperský a část dekanátu úsovského.

Z dekanátu chrudimského připadly k biskupství litomyšlskému 44 fary. Z dekanátu vysokomýtského připadlo k novému biskupství 38 far, z dekanátu poličského 17 far, z lanškronského 16 far, ze šumperského na Moravě 22 fary, z úsovského 8 far. Úhrnem 146 far. Takový byl rozsah litomyšlské diecéze v polovici XVI. století. Změny jež se později udaly, jsou nepatrné. Diecéze nebyla veliká, ale táhla se v dlouhém pruhu od Přelouče až skoro k Olomouci. Blízká fara Zdechovice zůstala při arcidiecézi pražské; také Bohdaneč, Ždánice, Osice, Kunětice a jiné z okolí zdejšího za Labem. Vymezením litomyšlské diecéze dokonáno zřízení biskupství.

Již před zřízením biskupství litomyšlského dostoupila církev vrcholu své moci. Majíc ohromné statky a vládnouc příjmy, které neustále byly rozmnožovány zbožností věřících, zdokonalila svou organizaci a svému učení dala konečnou formu.

Duchovenstvo, zavázané celibátem a těsně závislé na dvoru římském, tvořilo posvěcenou společnost, která se nad ostatní věřící povznášela výlučným právem přijímati pod obojí způsobou. Velkolepé a skvělé obřady bohoslužebné se množily.

Jest osudným zákonem, že úpadek jde hned za triumfem.

Nutným následkem vítězství je zneužívání moci a tudíž nevyhnuteльné klesání. Tož zažila i církev. Ke konci XIV. století hnáno útokem na moc církevní. Nadšení kazatelé domáhali se návratu k církvi apoštolské, kárajíce neřesti nehodných následovatelů Kristových.

Privilegia duchovenstva se objevila nesnesnými, jakmile nebyla ospědlněna jeho převahou mravní a chyby jeho byly kárány s přísností nelitostnější, čím větší žárlivost a hněv vzbuzovala jeho moc bohatství.

O reformu zasažovali se nejen lidé světští, nýbrž i lidé duchovní. Z kněžstva vyšel sám Hus, od r. 1412 kazatel v Betlemské kapli. Tak laikové z naší krajiny zúčstnili se ruchu toho. Jan /Hanuš/ z Parbic neb Milhaima, dvořenín krále Václava IV., vystavěl pro kázání slova božího v českém jazyku r. 1391 kapli Betlemskou a zřídil 27

května 1393 na výživu kazatele nadaci 9 kop grošů pražských a pojistil ji na vsi Přerově /nyní zaniklé/ u Pardubic s dodatkem, že kdyby ves ta zpustla a lid byl neschopen platiti, má se dávka z celého panství Pardubického klásti. Z Chrudimska byl jeden ze tří průvodců Husův, statečný obhájce, Jan z Chlumu a Košumberka, a tajemník jeho Petr z Mladěnovic.

Po rušných událostech v Praze od r. 1408, kdy arcibiskup zakázal Husovi kázání, byl svolán obecný koncil do Kostnice na den 1. listopadu 1414. Hus odhodlal se k cestě do Kostnice, kam dorazil 3. listopadu 1414. Také nepřátelé Husovi, k nimž náležel v prvé řadě biskup litomyšlský Jan Železný, nelenil, a přibyl do Kostnice brzy po příchodu Husově.

Hus byl na podnět svých českých nepřátel 28. listopadu 1414 uvěznen. Páni čeští i polští prohlásili 13. května 1415 v konsilu, aby by Hus z vězení propuštěn a aby sbor nevěřil utrhačům království Českého. Hlavní nepřítel Husův, biskup Jan Železný, dočkal se ovoce své snah. Dne 6. července 1415 byl Hus upálen.

Zpráva o smrti Husově pobouřila přirozeně myslí českých pánů a lidu. V Praze sešel se sněm pánův a zemanů z Čech a z Moravy a podal sněmu kostnickému mohutný protest ze dne 2. září 1515 na 8 listech o 452 pečetích proti upálení mistra Jana, které jenom z nenávisti k národu českému a k jeho potupě se stalo.

V Praze dostoupila bouře vrcholu, když 30. května r. 1416 upálen v Kostnici přítel Husův Jeronym Fražský.

Obyvatelstvo Bohdanče, jako skoro v celé zemi, přestoupilo r. 1415 k husitství. Čechové, kteří odedávna byli ohroženi Němci, učinili ze svobody náboženské věc národní. Tábory k rozjímání o víře a k hromadnému přijímání pod obojí způsobou, které Hus v Kostnici schválil, množily se. Tisíce lidu venkovského scházelо se na rozličných místech, jimž dávali biblická jména. Tam shromažďovali se zdaleka široka k vroucí okázané pobožnosti pod vedením svých kazatelův a k první organizaci. Ve východních Čechách vznikl v biblickém rozcílení tábor Oreb nad Třebechovicí v Hradecku, pojmenovaný podle horu Horeb v II. knize Mojžíšově. Stal se cílem pobožných poutí a na byl významu pro celé východní Čechy, když v druhé polovici dubna 1420 vzniklo z pobožných poutí ozbrojené bratrstvo Orebské na ob-

ranu země a především vlastního domova.

Po smrti krále Václava IV. 16. srpna 1419 počala bouře v Praze válku dlouho trvající. Trůn měl nastoupiti bratr jeho Sigmund. Ale ten, počínaje si krutě proti husitům, vzbudil všeobecné rozhorčení proti sobě. Čechové mu zjevně opověděli válku. Také Sigmund sbíral vojsko a přivedl žoldnéře křižácké z Němec.

Křižáci poraženi 14/7 1420 Žižkou na hoře Vítkově.

Brzy potom nastala pro celou krajinu velká změna. Klášter opatovicíký vypálen 25. dubna 1421; také vypáleny kláštery východních Čech cisterciánský v Sedlci u Kutné Hory, círiáků v Pardubicích, klášter cisterciánek v Sezemicích, benediktinský v Podlažicích u Chrasti. Zaniklo biskupství litomyšlské a s ním katolictví Litomyškska.

Farní kostel Maří Magdaleny v Bohdanči řídil se po odchodu Táborů rádem husitským. Záhy však žily tu vedle konfese Kališné církve nové. Zenatí faráři, nespravovali se již rádem husitským, nýbrž praxí evangelickou. Universita wittenberská vychovávala v zásadách Lutherových. Novotám do kostela nenáhle zaváděným, zvykala také radnice. Starou pernštejnskou formuli přísežní pro nástup úřadů změnili konšelé podle věrouky evangelické, v niž se jen "slibovalo" a v závěru dovolávali se pomocí "Pána Boha všemohúcího", vypustivše starší dodatek "Panny Marie a všech svatých".

Arcibiskup Lohelius v r. 1614 přimlouvá se u papežského nuncia, aby na přední fary byli uvedeni zase kněží katoličtí. Na pardubském venkově ukazoval se Loheliův vliv nejprve na císařských farář.

Roku 1615 drželi "kněží svěcení arcibiskupského" obročí v Bohdanči kde Jakub Zykl "že v ty časy comunitirování pod obojí spůsobou následovalo a dovoleno bylo, také podle gradu toho pokračoval a tuž faru v držení svém měl, odkudž pro vyživení své dosahoval."

Výjimečně udělený souhlas arcibiskupův s ponecháním kališné bohoslužby v Bohdanči a Bělé svědčil o nejistém zisku Loheliově z protireformační práce, od let také v těch stranách podnikané. A když královská komora vyzývala 27. října 1628 panského hejtmana k novému, mírnému přemlouvání poddaných, trojí obsílkou bez vší příkrosti, odepřeli srocení venkováné s některými rychtáři jít do zámku.

Podle rozkazu komorního měl se zlomiti odpór selský dvěma praporky pěšáků, do odbojných vesnic vyslanými. Hejtman nechtěje neposlušných tvrdě hubiti, opatřil si občanský sbor zbrojnošů ze sousedů

pardubských, bohdanečských, sezemských a dašických - do sta osob jízdných a pěších, kteří zjímali nejprve odbojně sedláky v Srchu a Opatovicích. V Libišanech zaskočili venkováni hejtmanskému vojsku cestu, zadržujíce je střelbou z bahan do té míry, že teprve po dvou nedělích zdařilo se sousedské milici zjímati odběhlé v lesích, a jiných krytech a uvésti je k poslušenství. Potom přešli ozbrojeni na stranu dašickou. Po dvounedělním vyčkávání donutili rozprchlé odbojníky k návratu a k slibu poslušnosti panství a církvi. Zjimaní odváděni byli na zámek Pardubický a z něho do děkanského kostela, kde po vykonané zpovědi přijímali pokoření venkováni již "pod jednou". V pátek po Všech svatých, 3. listopadu 1628, před odchodem z vazby, četl jim panský purkrabí Václav Kyrbík dodatkem obšírné prohlášení, podle něhož zavázali se v nahradu za slevu hrdelních trestů k peněžité pokutě za hotové výlohy na vojenskou exekuci.

Dne 9. dubna r. 1624 byl prohlášen císařský patent, podle něhož po veškerém království českém na statcích panských a soukromých nemělo být provozováno jiné náboženství než katolické. Aby též památka na svátky utrakvistů svěcené zanikla, byly dekretem krále místodržících ze dne 7. srpna r. 1625 zrušeny svátky husitské a ustanoveno, aby se na ty dny pracovalo. R. 1626 se prohlásilo, že nekatolíkům se nepovolují zasncubení, oddavky a svátky a že každý, kdo by proti tomu jednal, má být trestán zabavením polovice statků svých nemovitých, aneb veškerého jmění movitého.

To vše byla poslední hodina bohdanečské církve podobojí. Nastala svéna reformace. Hned po nastoupení hejtmana Celleru r. 1623 nutil občany bohdanečské ke katolictví, ale zůstali nadále v odporu a stáli na straně faráře Bartoloměje Zeleného, rodáka bohdanečského. Koncem června 1629 přestoupilo veřejné obyvatelstvo bohdanečské ke katolictví. Stalo se tak ovšem jen slovy; nestalo se tak z horlivosti. Lid byl podlomen jednak obecní bídou a vojenským pronásledováním, jednak protireformačním bojem.

Soubor far na Pardubsku sdružoval se i po r. 1623 v "děkanství", časem však v širší oblast "vikariátu". Název děkanství r. 1623 trvale náležel faře chrudimské, pardubské a skutečské. Byla přičleněna arciděkanství královéhradeckému ze zrušené diecése litomyšlské. Později uděloval se titul osobních děkanů i farářům jiným. Styky církevního ústředí s podřízenými osadami vykonávaly pilně zasíla-

né "currendy". Roku 1732 zove se pardubský vikariát "bohdanečským", viz Currendy v arch. děk. pardub. K vikariatu pardubskému náležely /r. 1671/ osazené fary v Bohdanči, Bojanově, Dašicích, Hlinsku, Holicích, Chroustovicích, Chrudimi, Jezbořicích, Luži, Městci Heřmanově, Osicích, Pardubicích, Přelouči, Rovni, Sezemicích, Skutči, Týnci L., Trojovicích, a Žumberku. V druhé půli osmnáctého století dělí se pardubský vikariát ve tři: Pardubský /bohdanečský/, dašický a skutečský./Biskupa Haye zpráva o visitaci v kraji Chrudimském r. 1782 v Šulcově "Listáři Litomyšlském" str. 237/.

Významné svátky a církevní památky, Kristovo zrození a umučení, působivě zapadaly v mysl osadníků strájením jestiček, obřady velikonočními, umělým zpěvem pašíí a výpravou božího hrobu.

Malované "Betlemy" nebo "boží hroby" byly již r. 1719 v Bohdanči. Zvláště hlučně chystaly se náboženské průvody, v nichž významnou účast měli cechovníci s lucernami a korouhví. Tak v pivovarském účtu vykazují položku "r. 1644 na den slavný Božího těla mušketýrům salve dávajícím" dáno 1 vědro piva. Též při slavném procesí z hmoždířů se střílelo, a konšelům rozdávány svíce, jak uvádí obecní počet z r. 1747: Za 15 velkých bílých svící, jak pro úřední tak taky starší obecní, na den Očištění Panny Marie, když se obyčejně rozdávají, vydáno 4 kopy 15 gr.

Zesílení církevního života podpíral i císař jako držitel panství: "Instrukcí od JMC na panství Pardubské l. 1652 vydaná "obsírně poučovala hejtmana "o neřádném lidí poddaných obcování, kněžích a náboženství". "A poněvadž hřichové a rozličné nepravosti na všecky strany mezi lidmi již se velmi rozmohli a čím dále více rozmáhají," měl se hejtman "na ty lidi se vší pilnosti vyptávat a takové neřády skutečným trestáním bez šacování osob časně přetrhnouti." "Jestliže by kteří poddaní v domích a obydlích svých pokoutně jaké schůzky, sekty a jiné náboženství provozovali, má to při jednom každém ihned skutečně zastavit a o tom, které osoby jsou, zejména je jmenujíc, Presidentu a radám Komory České každého času zprávu dátí".^{56/}

Jak uvádějí obecní počty z roku 1707 "v tomto roce sběhlo z gruntů několik osob, proto primas se vrchnosti dotazuje, co má s těmi grunty činit."^{57/}

Do polovice roku 1782 žilo v bohdanečském /pardubském/vikariátě nekatolických obyvatel 3287, katolíků 38209.

Dvorní dekret z 24. září stanovil zásadu o zřizování nových far a localií. V souvislosti s tím řešil se i přesun některých osad s farním kostelem a stalo se, že myslivna Bohdanečského fořta od pardubské fary obrátila se k Bohdanči.

Počty z r.1760 uvádějí: Na den Božího Těla, czech zednický majice několik moždířů a když se s velebnou svátostí po rynku šlo, u každého oltáře se střílelo z nich. Vypálilo se 3 libry prachu, což bylo z důchodu zaplaceno po 42 kr tj. 2 zl 6 kr.

Jak jsme již uvedli, v Bohdanči stavělž se hojně "betlémy". Betlém byl nejdůležitější, nepostrádatelnou ozdobou, pýhou a palladiem chudých tkalcovských chašoupek, umístěných někde v koutku světničky (a zároveň ~~že~~ jako dílny), ozářený malou olejovou lampičkou. Celý vznět náboženský o vánocích vložen jest do dramatisování děje narození Krista Pána. V důsledku toho živá obrazotvornost lidových umělců maluje -nebo řeze- různé postavy, pastýře, darovníky, často v humoristické sceně, zvírátká, aby z nich betlemář sestavil betlém. Mnohdy v postavách vidíme figurky z dnešní doby ku př.kominíka ap. Pohnutkou k malování byl malíř náboženský idealismus, jeho hluboká úcta k tajemství "Narození Páně".

Potřebné postavy maloval buď sám pro sebe, nebo na "objednávku" určité osoby betlemáře, často na čisté straně popsaného papíru. Maloval procítěně a měl radost, jestliže se figurka líbila. A takový namalovaný obrázek nebyl laciný, tak na př. na zadní straně obrázku čteme: Ponocný koupen v r.1812 za 5 šajnů. Takto pěkně vymalovaný obrázek podlepen byl na tužší papír, vystříhl a opatřil se zašpičatělým dřívkem, k zapichnutí ^{do} do mechu nebo prkénka. Aby ^{se} do těchto figurek ~~do~~ nedali moli, přidával se do klihu, s kterým se v tomto případě pracovalo, kousek česneku. Na rubu byla označena figurka, číslem, rokem pořízení, popsáním, co figurka představuje, jméno betlemáře a jméno malíře nebo malířky. Betlem nepořizoval betlemář jen pro jeden rok, byl dědičný ~~do~~ a proto hleděl a snažil se svůj betlém každým rokem zdokonaliti a novými figurkami rozmnожiti, proto ta úzkostlivá péče o nové a nové figurky, nové přibarvení královských hávů svatých Tří králů, neboť betlém byl jeho pýhou a radostí celého rodinného života. Do betlému jest vtělována duše lidu a umělecká tvorivost a dovednost v duchu lidového umění. V Chrudimi roku 1771 byl dovedným betlemářem malíř Aquwila, v roce 1812 malířka Fr. Hrdličková, oba malíři velmi půvabně vytvořili potřebné betlemové figurky. Lidový betlém nepozbyl svého kouzla, i když dávno vyprchala dětská důvěřivost a mladistvá fantasia, zachoval nám jedinou mezi upřímností náboženského cítení.

záležitosti církevní.

Sledujeme-li dějiny místního náboženského hnutí, sledujeme vlastně dějiny kostela a farního domu. Není sporu o tom, že s prvním záběskem dějin místa, souvisí i dějiny místního církevnického. Jistě že již první vrchností staraly se o potřebu svých duší chrámem a knězem.

První historickou zmínku nescházíme o kostele bohdanečském v r. 1358, kdy opatřen byl vlastním duchovním správcem, který uváděl plebána Ždánického v jeho úřad. ^{58/}

Roku 1362 Bohuněk z Načešic, klerik dieceze Pražské, od Bernarda z Cimburka po smrti Ullricha plebána k tomu kostelu byl dosazen a od plebána v Ždánicích v úřad svůj uveden; byl v Bohdanči ještě r. 1366. R. 1403 směnil si plebán bohdanečský Šudvík místo své s Václavem oltářníkem Všech Svatých v horním kostele v Hoře Kutné a žádal opata opatovického Petra, aby směnu tu jemu potvrdil. Opat Petr Lazur nedávolil tuto směnu; oba kněží se utekli ke konsistorii pražské. Opat, byv tázán z Prahy, slíbil udati důvody svého odepření. Mistr Jakobinus, prokurátor opata opatovického však promeškal stání; nedostavil se a ztratil pří, a tak proti vúli opatově stal se kněz Václav farářem v Bohdanči. ^{59/}

Nedlouho potom - 11. prosince 1403 - byla fara inkorporována klášteru, zároveň s kunětickou a osickou. ^{60/}

R. 1416 volil opata jako farář bohdanečský plebán Jan z řádu sv. Benedikta. Týž nebo nástupce jeho téhož jména, se zúčastnil poslední volby opatské r. 1416 ve Středě. ^{61/}

Později zde byli faráři pod obojí a luteráni a ⁷⁰~~zase~~: Andreas /Brunzlik/ rozený v Praze, který se dostal do Heřman. Městce. Za tohoto Andreease /Ondřeje/ byla ulita nádoba pro křticí vodu, Cínová tato křtitelnice má nápis: "Leta Panie 1527. za knieze Ondrže je fararze bohdaneckého a staršího Petra Berana tato nadobka ges udielana na ni gest uczinila pomoc Marie dczera a Przibik Mach". 2/. Vavřinec Leander Rváčovský z let 1550, český spisovatel, dostal se později za děkana do Slaného, kde vydal knihu "Dvanáctero synů masopustů" /v 18. stol. zakázanou/ a dal kostelu bohdanečskému lžičku pro sv. oleje. Ku zprávám, jichž se dočítáme o životě a působení tohoto času svého učeného a vzácného muže v Slovníku Naučném a jinde, dodáváme, že Rváčovský okolo roku 1564/5 zdržoval se na Moravě,

jak se podobá co vychovatel nebo kaštel u některé rodiny Šlechtickej a že " pro své šlechetné zachování a služby platné" k přímluvě svých příznivců nadán byl erbem a titulem "z Rváčova"; jakož tomu ukazuje majestát císaře Maximiliana II. ve Vídni v sobotu den sv. tří králů r. 1565 / 6. ledna/ z kanceláře české na to vydaný.

Erb Rváčkovský propůjčený vypisuje se takto: Štit v píli od vrchu dolu rozdelený, jehož pravá polovice žluté a levá modré barvy; u spodku štítu toho spatřuje se kopeček zelený, na němž medvěd své přirozené barvy k pravé straně obrácený s vyplazitým jazykem, majíc červený oboječek okolo krku a přední tlapy dohromady složené a pazouky červené, vzhůru vyzdvížený sedí. Nad štítem leží kolčí helm, okolo něhož fafrnochý zlaté a modré barvy dolu visí a nad tím tolikéž medvěd tím způsobem jako v štítu se vidi.

Proč Rváčovský sobě vyvolil titul " z Rváčova", jest nyní nesnadno udati; snad chtěl tím ukázati, že rodiče jeho pocházeli z Rváčova na panství Lomnickém v Bydžovsku, času toho pánum z Waldšteina náležejícím, kterážto rodina Rváčovskému po celé žití jeho zvláštní přízní byla nakloněna. Vábec pak vychází z nadání tohoto, že i náš Rváčovský v mladších svých letech nebyl prost panující tehdaž - ať tak díme erbovní a titulové - křehkosti, na níž naši Otrstorfové, Melantrichové, Kodicilové, Koldínové, Mitisové, Veleslavínové a jiní sice ctihonní našincové času toho vábec postonávali.

Ku konci připomínáme ještě, že Rváčovský nebyl vychovancem učení pražského a že tudíž za to musíme mít, že nevšechných svých lingvistických reálních a theoretických vědomostí nabyl na některé akademii zahraničné, německé nebo vlašské.

3/. Jak o b, příjmění jeho není udáváno, byl luterán, který nechal korouhev z kostela odstranit. Podle P. Ročka vyjádřil se: Vyházet fafrnochý z kostela, s kterými chodili papeženci i ty, kterí mluví, že Pánu Bohu slouží. Popsal život Martina Luthera. Z. Winter: Život církvení v Čechách, str. 638 uvádí: Kterak obě duchovní vrchnosti trestaly manželství kněžské? - Nejprve byl citován do konsistoře. O provinění dovidaly se konsistoře nejobyčejněji denunciací. Tak když r. 1572 byl kněz Jakub, farář v Bohdanči, v dolejší konsistoři vyzván, aby přísahal, že není ženat, prosil, aby mu věřili na ten závazek, který učinil ke kněžství svému. Tedy přísahati nechtěl. Ale věřili mu.
 /Rukop.zemsk.arch. 0 5. 53/. 63/ 61.

Kniha smluv svatebních z r. 1563-1674 na listu 38 // uvádí:

Jan Faberius synem neb Řehoře Kováře a Anna dcera kněze Vavřince Leandra Rváčovského, faráře Starého Bydžova.... Stalo se leta 1587 sobotu po Všech svatých za purkmistra Jakuba Zahrádky. Jako dodatek k číslu 2 - Laurentius Rváčovský. - *64*

4/. Melchier Aquilinns v roce 1565. O tomto, krom jeho jména, není nic pamětihodného.

5/. Simeon bez příjmení, žil v Bohdanči v roku 1566; za ženu měl jenousi Martu.

6/. Matěj Brodský v roce 1579. Odžud přišel za děkana do Pardubic, byl ženatý a službou býval též zaměstnán v Hradci Králové. Krátce po příchodu do Pardubic pochoval v kostele svatojánském dcerku Annu /1582, kde její epitaf/ a po roce pracoval k smrti sám. Po sepsání posledního poručení churavěl ještě celý rok. Bohdanečtí byli jim upomínání o půjčené peníze, poněvadž ale nejistým lidem peníze půjčoval, o veliké částky přišel.

7/. Jan Adolf příjmění Autský. Za ženu měl Kunu snad Kunikundu, kterou prý pro zhanění musel ji Jan Šebek odprositi, že ji má za ženu dobrpu. Jak uvádí Z. Winter ^{díle} "Zivot církevní v Čechách" na str. 664, kněži byli často velmi nestřídmí, tak ku př. Holici vyzkazují r. 1597 arcibiskupovi, že nemohou jeho kněze Adolfa z Bohdanče přijmouti, poněvadž jest od pána Boha dlouhou nemocí, kterou tak z silných nápojů dostal, na díle na řeči, též i na zdraví rukou a noh velice poraněn. Arcib. arch. v Praze - Rec 1598 v zems. archivu čteme: Starší a konšelé i všichni osadní k záduší Holickému na panství Pardubském přináležející, činí Zbyňkovi Berkovi z Dubé, arcib. praž., námitky proti přijetí kněze Jana Adolfa z Bohdanče jako správce církevního:

"Vaši M. nejdůstojnější v Bohu otcí osvícený kníže a pane pane arcibiskupe Pražský, pane pane nám milostivě a laskavě příznivý. Vaši knížecí Milosti od Pána Boha všemohoucího šťastného a veselého zdraví za mnohá a prodloužená léta, při tom jiného sumou všeho dobrého na modlitbách našich upřímně žádáme.

Vedle toho jest nám od Vaši knížecí Milosti psaní panu hejtmanovi Pardubskému učiněné od téhož pana hejtmana v známost uvedeno, kterýmžto psaním Vaše knížecí Milost nám za správce církevního kněze Jana Adolfa z města Bohdanče nařizovati ráčí, začež mu chudí J. M. císařské lidé poddaní Vaši knížecí Milosti, že o nás péči laskavějmíti ráčíte poníženě děkujeme a toho se Vaši knížecí milosti modlitbami svými odsluhovati věrně rádi chceme, vedle kteréhožto Vaši knížecí milosti ponížení skutečně a rádi bychom to vykonali, ale že při též knězi Janovi Adolfovi spatřují a nacházejí velké nedostat-

ky, kterýchž Vaší knížecí milosti k milostivému uvážení připouštíme, pro kteréž jeho přijíti se nám nevidí, poníženě a pokorně omluvu svou činíme.

Předně Vaší knížecí milosti oznamujeme, že ten kněz Adolf Jan koupiše sobě dům Šenkovní v městě Bohdanči s manželkou svou, kněžství brovolně odrekše se kněžství svatého, věrnost, poddanost, pravý a dědičný člověčenství Jeho M.C. rukou dáním pánu hejtmanu Pardubskému sliboval, nad to vejš s manželkou svou v živnost městskou vaření a Šenkování piv se vydal a tak dokonale kněžství svatého se odevzdal a zbavil.

Druhé, Vaše Milosti osvícené kníže, že týž kněz Jan Adolf jest od pánna Boha všemohoucího dlouhou nemocí, kterouž tak z silných nápojův nedostal, tak příčinou věku sešlostí, na díle na řeči, též i na zdraví rukou i noh velmi velice poražen, tak že nejni možný, aby on sám od sebe povinnost ouřadu kněžství svatého, jak slovem Božím, tak jinými ceremoniemi posluhovati, obzvláště a nejvíce svátostmi velebnými mohl. Než jistá jest věc, že týž kněz Jan Adolf majice při sobě tu nepořádného nějakého kněze frankfurtského, přítele svého, chtěl by nám jej uvésti, aby jej v tom on zastával. A tak se tonu rozuměti můžete, že on ne proto zase, odrekši se kněžství svatého dobrovolně, aby povinnost ouřadní správce církevního vykonával, toho žádá, /neb pro oznamené příčiny a nedostatky s to býti nemůže/, ale aby toliko /tak jako i v městě Poličce, pročež také jest od konsistoře dolejší skrze literas peremptorias vyzdvížen/ svou prebendu a vychování jměl. Třetí Vaší Milosti, osvícené kníže, ví se o tom, že týž kněz Jan Adolf na panství Jeho M.C. pardubském v několika osadách byl, a vždycky pro své nezpůsoby a s vosadními hadunky sem a tam po farách se stěhoval, nikdy na místě a v pokoji s vosadními a ovčíkami svými nebyl, nýbrž zhusta a časté zaneprázdnění vrchností činíval a přísloví jest: cítech velikou chudobou od pána Boha staveni, pro kteroužto naši chudobu Jeho M.C. pan pan náš nejmilostivější sám za nás z důchodu v panství Pardubského platiti ráží, kdybychom jej přijíti měli, zvláště tak nestatečného, na ruce nohy chromého, na řeč šlakem poraženého, jest se nám s ním škod a outrat, jakožto chudým lidem obávati, souce my prvé dosti snížení a potřební lidé, snaďně s manželkami a dítkami našimi o živnůstky své přijíti bychom mohli.

Pročež Vaši knížecí Milosti poníženě a pokorně prosíme, poněvadž nyní, pokudž by nám pán Bůh všemohoucí sám správce církevního, s nímž bychom jako chudí a prostí lidé v pokoji zůstávati a on nám upřímně a užitečně jak slovem Božím tak i jinými svátostmi a ceremonijemi církevními posluhovati mohl, způsobiti neráčil, jsouce nyní na tento čas přisluhováním, na kterémž přestati můžeme, náležitě opatření, při tom na tento čas milostivě a laskavě zůstaviti a tuto naši poníženou a pokornou i pravdivou omluvu milostivě a laskavě přijíti ráčite. Neb my na jiném nejsme, jakž by nám pán Bůh dobrého a pobožného spráce způsobiti ráčil, toho při Vaši knížecí Milosti za potvrzení, jakožto chudí a potřební Jeho M.C. věrni poddaní uctivě a s pokorou jsouc té nepochybně a důvěrné naděje, že Vaše knížecí Milost nás dobrovitě uslyšeti a pro odplatu pána Boha všemohoucího při této omluvě naši zůstaviti ráčite.

S tím se pánu Bohu všemohoucímu a Vaši knížecí Milosti k milostivé

ochraně poroučíme a vaši K:M: za milostivou a laskavou odpověď po-
níženě a pokorně pro Boha prosíme.

Jeho M:Císařské

chudí nuzní věrní poddaní
Vaší knížecí Milosti služebně povolní
Starší a konšelé i všickni osadní k záduši
Holickému přináležející. ^{65/} ₆₃

Pan Fridrich z Vildštejna, hejtman na Pardubicích oznamuje proto Zbyňkovi Berkovi, arcib.pražs. na jeho dotaz, že kněz Jan Adolf, kteréhož za faráře do městečka Holic podati chce, k tomuto úřadu schopen není pro nedostatek zdraví svého, a že se jen na kněze frankfurtského spoléhati miní, kteréhož sobě k pomoci zjednal. ^{66/}

Kněz Jan Adolf Autský koupil roku 1597 v Bohdanči dům nyn.čís. pop.105 a roku 1598 opět jej prodal. Další zmínka o tomto knězi: Kněz Šťastný - Adolphem Autským t.č. farářem v Libčanech a Dorota dcera Daniela Donáta, písáře radního..... Stalo se leta 1600 v pondělí po památce sv. Stanislava za přítomnosti Jana Agrikoly faráře v Bohdanči, kněze Václava Libčanského, purkmistra Jana Hybského, primáše Petra Zábranského, Jana Čapa, Jana Koktana, Štěpána Žiželských, Václava Slavíka, Jana Fabera, všichni z Bohdanče, Vondřej rychtář z Roudnice, Jiříka Čepka rychtáře z Vojnic a jiných mnohých dobrých a poctivých lidí. /Kniha smluv svatebních/.

Registra sirotčí z r.1581-1656 obsahuje tento zápis: Sirotei kněze Václava Třebického, kterýž v Poděbradech zemřel prodali grunt Adalbertovi Wartimberskýmu, který k mátrei se příženil.

Purkrechtní kniha čís.11 fol 249 obsahuje zápis: "Kateřina po knězi Ondřejovi Vosickém koupila dům za 350 kop roku 1590, jest to nyn.čís.pop.14. V následujícím roce 1591 koupil grunt Václav Kment, který se k sirotkům jméně příženil.

Sirotčí kniha - bílá z roku 1581-1656 na fol 522 uvádí: Sir.kněze Vondřeje: děti Šimon, Samuel, Anna, Alžběta, Daniel, Tobiáš, Jan, Dorota a máti jich jménem Kateřina.

8/. Havel Zemánek Stambach z Ferini v roku 1590 prodal kus z kostelních rolí Danielovi Donátovi, zdejšímu právnímu písáři. Prodej ten se stal prý z důvodu, aby se z kostelního jméni nemuselo ničeho dáti na opravu plotu pole to chraničující. Čím povolením se tak stalo, není známo.

9/. Matěj Horský, rodilý v Kutné Hoře.-V r.1592. Zdá se, že přišel z Pardubic, kde byl r.1571 - 5 děkanem, a koupil dům na Dlouhém předm.

10/. Jan Agricola, který v Pardubicích působil jako orthodoxní děkan a arcibiskupem Zbyňkem Berkou z Dubé kol r.1595 vymýcen, čímž nastal mu tuhý spor s pardubickými konšely. Jan Agricola působil též jako český spisovatel, a žil v Bohdanči až do roku 1621. Když přidržel se jiné víry, byl zahnán a usadil se v Žitavě.

11. Bartoloměj Zelený, poslední nekatolický kněz-utrakvistický od roku 1618 - 1622, rodilý v Bohdanči, který na "prostřední" zvon v r. 1618 dest kop neb 11 fl 40 kr daroval. Tento zvon při posledním ohni se rozlil. Kněz Bartoloměj Zelený byl majitelem gruntu, nyn. čís. pop. 8 v Královéhradecké ulici, kterýžto dům byl opatřen ležícím beránkem. Podle knihy smluv svatebních na listu 110v jest zaznamenáno: Bartoloměj Zelený a Anna dcera Jana Chotského. Svatební smlouva stala se leta 1619 ve čtvrtek po sv. Dorotě v přítomnosti Václava Berana t.č. primátora, Pavla Krušiny, Václava Viška, Jana Chocenského a Václava Zelinky z Rozhovice. Tento kněz smyslem se pominul a zanechal hřebčíka a šest korečů žita, oboje za 12 kop, což k záduší za příjem se bere za rok 1623. Tímto knězem přestala i zde společnost nevěřících. Když Ferdinand II. stal se vítězem na Bílé Hoře, byly vypočítány všechny nevěřící. Odešel z domu a delší čas zdržoval se v lesích mezi Volčí a Žárawicemi v naději, kdyby štěstí Fridricha se obrátilo, že opětně na své místo bude dosazen. Když se toho nedočkal odešel též do Slezska.

Kollatura bohdanečská, sloučena s filiálkou Živanickou a farou v Bělé, byla osazena místními duchovními až do r. 1631. Po odchodu utrakvistického kněze Bartoloměje Zeleného /1618-22/ působil tu arcibiskupský farář Jakub Zygkl v letech 1622-31., který také přišluhoval "pod obojí", že v ty časy comunitirování pod obojí spůsobu následovalo a dovoleno bylo, také podle gradu tohoto pokračoval. Jan Zigmund /sic!/, byl v Bohdanči vlastníkem gruntu jak svědčí zápis: "Důstojný kněz a Mistr Jan Václav Celestýn z Kronfeldu, kraje Hradec-kého a chrudimského, prelát kardián Král. Hradec, prodal dům právem odúmrtním /na/ knížecí p. biskupa připadlý po neb. knězi Jakubovi Zygklovi - Petru synu Tomáše Šotnara.

Purkrechtní kniha 15 na fol. 128 zaznamenává: Václav Jan Řehoř a Veronika, dcera kněze Jakuba Zigmunda, pro grunt Tomášovi Máslovi. Též P. Roček četl, že náš milý p. farář Zygkl koupil od Jana Straky Tříd-

ni za 3 korce žita, jeden korec platil po 4 kopách a tak v penězích činí 12 kop, čemuž my purkmistr a radda svolujeme, aby ji svobodně užívali mohl. Zda ale tuto třídeň pro nástupce fary, nebo pouze pro svou osobu kupil, nenalézá se nikde opodstatněné. /Záznam o této záležitosti jsme ^{o Purk. knize č 15, fol. 128} uviděli našli řečitujeme ^{tedy} zápis z Pamětní knihy Obecné školy v Bohdanči/. Jakub Zygly v r. 1617 dal zřídit v Živanicích malý oltář, při kazatelnici. ^{67/}

Během stol. XVI. přiznalo se většina bohdanečského měšťanstva k vyznání podoboji, protož městský úřad vyžádal sobě k církevní správě osady, kněze téhož vyznání. Tato přeměna se stala pozvolna, asi tak, jako skoro v celé české zemi. - Vyznání podoboji čili utrakovistické bylo zákonem uznávané a řídila je konsistoř utrakovistická, též dolejší zvaná.

Doplňkem k rozmanitosti konfesní byl v té době na Pardubsku také život poustevnický. Poustevník, co vzpomínek z let dětských vyvolá v nás toto slovo! Babičky, matky, chůvy, které o nich tak rád povídaly - musely stále o nich vyprávět a povídky opakovat. Tito kající, odreknuvše se všech radostí, jež svět přináší, vyhledávali odlehle lesní samoty a oddávajíce se hloubání náboženskému, žili tu životem asketů, trýznice a umrtvujíce své tělo.

U nás počátkem 18. stol. založen poustevnický řád sv. Ivana /Ivanisté/ jenž spadal pod dozor diecesní a měl svoje středisko v Praze na Skalce. Odtud ukládány poustevníkům různé bohoslužebné povinnosti při kostelích a kaplích poblíže jich poustek a sídel.

Za císaře Josefa II. řády poustevnické vůbec zrušeny a bývalým jejím členům podle císařského rozkazu z r. 1772 povoleno nošení poustevnického roucha až do smrti při výkonech jich služby.

Bohdanečtí dopřáli roku 1618 poustevníkovi neznámého jména při kapli svatojírské domek a z peněz špitálních platili mu "na vyživení" každý měsíc 6 gr, tj 1 kopa 29 gr 1 den ročně. /Počty z r. 1618/. Poslední zmínka o poustevníkovi jest v "Počtech" z r. 1738 kdy mu bylo za rok vyplaceno 2 zl 36 kr.

V soupise Zmrhaných r. 1662 čteme: "Dcera Poustevníka bohdaneckého, poddaná JMCs, zůstávající při témž, od soldatů přej skurvená, a syna jménem Ondřeje v letu tomto 1662 splodila, s nímž v vězení šatlavském zůstává. /Později připsaná poznámka/: Ta jest i s otcem z panství pryč odešla. ^{68/} /Věk sta 2874/

V případě, že fara nebyla obývána duchovním, byla pronajímána, jak prozrazuje zápis v Soupisu osob žijících v Bohdanči z r. 1651. V té době byl zde kněz Silverius Mazurkowicz, který bytně v Přelouči zůstával a faru pronajal Jiříkovi Tučkovi, Kateřině manželce, Mandaléně přátelské nájemníka, Samuel její syn, Alžbětě Urbance a Šťastné děvce.

Martin Silvestr Mazurkowicz, doktor svobod. umění a theologie, rodem Polák, minorita z řádu Františka, když ustanoven byl jako první katolický farář v Přelouči v srpnu r. 1627. Jemu příslušelo spravovati faru v Bohdanči s filiálním kostelem sv. Jiří, Bělé a Ždánicích. Farář Mazurkowicz po 28 leté správě duchovní a farní zemřel v Přelouči r. 1655. Bohdanečská fara byla mu přidělena roku 1631.

Zdejší farní osadu po Mazurkowiczovi spravoval dočasně Jakub Rumpelius.

Martin Christophorus Šípek v r. 1656. Naroden dne 20. září 1656 v Dobřanech, panství Opočenské, který odešel do Přelouče.

Martin Jan Julius Victorinus - r. 1657. Čech, rozený v Heřman. Městci. /administrátor/

Jan Ferdinand Pavíkovský, který se stal r. 1658 farářem v Přelouči. František Ondřej Rehák r. 1662, jeden z prvních Alumnem arcibiskupského seminária.

Roku 1669 žádá o faru Samuel Burkatin, Benediktus, ale obdržel ji Jiří Vilém Jedlička r. 1669, podobně z arcibiskupského semin.

Jan Vojticias /Vojtěch/-1671-6 též z arcibiskupského semin. Přišel z Přelouče Lukáš Václav Nicodim r. 1683. V tom roce přišla potvrzená privilegia císařem Leopoldem.

Jan Müller od r. 1694, který množství přátel přivedl. Jan Kristián Müller přišel z Přelouče, a zůstal v Bohdanči do r. 1697 /Dr. J. V. Simák-Zpovědní seznamy str. 431, 414/.

Jiří František Syderurgus - Sydericus, kterého lid nazýval Železník, působil zde r. 1698-1703.

Václav Jáchym Čermák, canonicus regularis /1711 - 1724/, jeho přiněním došlo k přestavbě dřevěného kostelíka v kamenný, na své útraty nechal přivésti 200 korců vápna, 70.000 cihel a 300 sáhů kamena z Kunětické hory, nasbíral 700 zl almužny, vše na stavbu nového kostela. Věnoval kostelu též fundaci na světlo věčné lampy v obno-

se 300 zl.

František Antonín Scharff, narozen v Čáslavi r. 1726, nastoupil 1724-1740. Byl malý postavou, kulturou však veliký, byl to velmi učený muž. Byl dříve farářem v Dašicích, odtud přišel do Bohdanče. Vydal u Václ. Jana Tybela v Hrádci Králové r. 1730: Staro česká Wíra Po zavržení Pohanckého bludu a Modlářství. Též poznání Praweho Paha Boha Hned na Počatku od Pěvního Křesťana knížete Bořivoje, wždycky Swato Rzimska a Katolická ze starých letopisů kronykářů českých jmenovitě Václ. Hájka a Jana Beckowského. /Ulož v Kraj. mus./. Získal si mnoho zásluh o Bohdanče, v jeho době stavěn byl kostel sv. Maří Magdaleny, a jak se stává mnoho nesnází musel podniknout od vrch. z Bossi. Když ale vše statečně přestál a kostel stál, potkalo ho neštěstí v Bělé. Koně jeho kočárku se splašili, on při skoku z kočárku si zlomil nohu. Stalo se to blíže hospody, kde cesta do Višehňovic vede a kde na památku stojí kamenná socha představujícího Anděla Strážce. Od zranění chřadil až do roku 1740 v Pánu zemřel. V učiněné poslední vůli odkázal celé své jmění zdejšímu chrámu Páně, však pisatel odkaz změnil tak, že kostel o vše přišel.

Ondřej Ambrož Taucz Ledče rodilý. Jako kaplan byl v Sezemicích a Brandýse, později jako farář ve Vys. Chvájně a v Přelouči, odkud přišel do Bohdanče a z Bohdanče do Vosic, konečně do Hradce Králové r. 1762 jako kapitulní kanovník. Z odkazu p. Sarffa zřídil vícero kostelních věcí, jako 2 dalmatinky, 1 pluvial, opravoval starou faru, vy stavěl pohodlný sklep, vše ale 12. dubna 1772 shořelo. Před svou smrtí 5. septembra 1768 z vděčnosti, odkázal kostelu 150 zl a daroval malou stříbrnou monstranci.

Jan Zlatoustý Rosin, rodilý v Rakovníku. Působil jako kaplan v Pardubicích, Chomutovicích, v Ronově a roku 1746 přišel do Bohdanče. Ignac Xaver Roczek, narodil se 26. července 1725 v Dašicích. Jako student filos. podnikl cestu do Maria Zell, vrátil se rozhodnut vstoupit do kněžského stavu a získání stolního práva /Tischtittel/. Toho se mu dostalo od tehdejšího chrudimského děkana a kapitulního správce domu v Hradci Králové Františka z Vlkanova v roce 1747. roce 1748 o Vavřincově slavnosti v Chrasti v biskupské kapli od Královéhradeckého biskupa hraběte Vratislava z Mitrovic kněžské posvěcení. První mši svatou měl v Dašickém farním kostele, svém rodi. Jako kaplan byl ve Chvojně r. 1749 pod farářem Janem Peterou.

který téhož roku, na cestě do Maria Zell dne 19. května 1750 zemřel a stal se administrátorem této fary. Po skončené administraci ve Chvojně, přišel jako kaplan do Holic a odtud přišel do Chomutic kde 10 roků kaplanoval, a konečně přišel r. 1760 do Bohdanče jako farář, kde setrval 31 roků. Za jeho působnosti, při velikém ohni roku 1772 vyhořela fara a kostelní věž.

Hlavním nepřítelem pastora z Bukovky 29 letého Jana Karay, rodilého Mađara, byl vikář Roček, jenž r. 1785 zaslal Krajskému úřadu v Chrudimi celý soupis Karayových přestupků proti tolerančnímu nařízení; v důsledku toho bylo s ním zavedeno rozsáhlé úřední vyšetřování. / Časopis pro dějiny venkova z r. 1940, str. 140/. V roce 1772 založil v Bohdanči P. Roček latinskou "Pamětní knihu"

Tři roky byl stížen mrtvici a zemřel 10. ledna 1791. V Bohdanči působil 31 roků a odpočíval při chrámu Páně sv. Maří Magdaleny proti faráře. Relace o něm daná zněla: Ignac Roček schopný rozumem a tělesnými silami. Proti mravům a chování není co by namítati, leda že někdy zacházel příliš tvrdě proti obracení na víru bloudících farníků. V r. 1782 byl vikářem 20 přifařených obcí, z toho 3195 katolíků a 342 evangelíků. Bohdaneč, Lhota, Černá, Živanice, Opočinek, Kozlany, Neratov, Přelovice, Bukovka, Habřinka, Měleč, Lobonice, Vlčí Habřinka, Vyšehňovice, Dolní a Horní Kasalice, Bělá, Soprč, Žárvlice, Uhleč,

Josef Bačina rozený 22. listopadu 1742 ve Vosicích, nastoupil v Bohdanči 18. Augustu 1791. Jeho otec byl pololéníkem ve Vosicích a jeho matka Dorota roz. Zymová z Vosiček. Chudé rodiče s větším počtem dětí nechali syna Josefa studovati, a štědře podporován vosickým kaplanem Matějem Ulrichem. Bačina studoval v Hradci Králové, kde působil též jako vokalista. Štěstí mu přálo, že roku 1767 byl ordinován za kněze a svoji primici měl ve Vosicích, kde jako kaplan pod farářem Veit Paulinem působil. V třetím roce byl na žádost přesazen do Sezemic a pro skvělé působení i ve škole byl přeložen jako administrátor do Zdechovic a z milosti biskupa Haie byl určen za faráře do Krásné Hory, odkud se r. 1791 dostal do Bohdanče po svém povýšení odešel do Mikulovic, kde také zemřel.

- 16./.Franz Weindl,přišel sem r.1796 jako farář z Rovně. Zmřel na "Blutsturz"
- 17./.R.1810 dne 9.května nastoupil Johann Schütz,Artium Liberalium Doctor nec non v Theologia Baccalaureus et ab Episcopo Maria Thadeo de Trautmansdorf Decanus personalis nominatus.-Byl zde již jako kaplan. 1810 - 1826.
- 18./.Franz Pabiček rozený v Bohdanči v Hradecké ul č.10.Jeho otec Jan Pabiček a matka Barbora roz.Schintaková.Narozen 14.Juli 1782 byl 8 roků kaplanem v Chruďimi,odtud jako lokalista přišel do Čachotína v Čáslavském kraji.Pak příšek jako expocit opět do Kladrub,odtud jako farář do Radimi u Jičína,kde pobyl 8 roků a r. 1827 přišel do Bohdanče a r.1848 do Činovse u Poděbrad.
- 19./.Jako administrátor působil do obsazení fary ~~Václavský~~kaplan Johan Vlček rozený v Kutné Hoře R.1849 presentován byl sem farář Josef Dressler dosavadní farář v Hořenovsi,ale dekret vrátil a kaplan Johan Vlček opět faru administroval. 1827 - 1848.
19. R. 1850 nastoupil farář Frant.Mimra z Libic u Poděbrad dne 1.března.Byl zde jen krátkou dobu zemřel 14.Dezem.1850 a tak P.Jan Vlček po třetí faru administroval. 1850
- 20.Roku 1851 přišel Johann Philipp dosavadní farář v Jásenén u Smiřic,byl 24 Julio 1851 investován a nastoupil 5.August 1852 kde v kostele školní mládeži a farníky byl uvítán při,při které příležitosti byla provedena jim složená hymna/Zu dieser Tage componirte Hymen der heilige Seege mit dem hochwürdigsten Gute entheilt wurde am 31.August 1851 erfolgte instalation pardub. vikářem Frant.Černým provedena.Otec byl mlynářem v Olberdorfu a narodil se 25.února 1789 a předurčil si duchovní cestu.Studoval v Litomyšli.Humanitní třídu v Mor.Třebové.Prožil válku a Slavkovu.V r.1808 a 1809 studoval v Litomyšli,filosofii.R.1810 studoval theologii v Hradci Král. a po 3 letém absolvování nastoupil jako kaplan v Lužci,r 1814 jako kaplan v Poděbradech.24.Juli 1851 byl jmenován farářem do Bohdanče,kam a předtěchován 5.August 1851.Po L 3/4 roků působení odešel dne 21.May 1853 do Poličky.
- 21./.Anton Havele zprvu dva roky jako kaplan v Chotěboři a později 35 roků jako katecheta a hlavní ředitel škol působil v Pardubicích. Podle dekretu z 4.Okt.1853 do Bohdanče a 26 Oktober 1855 do Hradce Kr.L.Sept.1862 onemocněl a zastupoval ho kaplan Gottlieb Scheitter.Dne 29.Sept.1862 obdržel P.Schreiter dekret za administratora.Dne 16 Juli 1864 Ant.Havele po dlouhé nemoci zemřel a dosavadní administrátor Theosel Schüller admin.zde jmenován. a byl mu k pomoci přidělen 15.březan Josef Knob zblislavský kaplan. 1853 - 1864
- 22./.Dekretem 30.ledna 1865 byl pro Bohdanče presentován Franz Umlauf a 1.února 1865 od Jana Raisa instalován.Působil dříve ve Dvoře Kr. R.1820 narozen.22 Okt.1844 nastoupil jako cooperator vK Košici,pak 1.Sept.1847 v Stokeravě. 1865 - 1869.
- 23.Adolf Schlögel přišel do Bohdanče 12.února 1870.a investován P.Janem Raisem z Hradce Kr.,zároveň s ním byl v Pečíně investován P.Josef Hulata,který též působil v Bohdanči. Narozen jest 6.srpna 1833 ve Velké Metové,kde otec byl učitelem.Z dědiny té pocházejí Josef Stránský děkan na Veliši též spisovatel, a jeho bratravec Ant.Stránský také spisovatel a kapit.děkan v Hradci Kr. Z té dědiny pochází i jistý Váňa jenž za času napol.válek se ztratil a později generálem se stal.Matka byla rodem Stránská sestra výše jmenovaného Ant.Stránského.Studoval v Litomyšli a r.1854 vstoup

do semináře a dne 25 července 1855 biskupem Karlem Hanlem vysvěcen. Za kaplana se dostal do Sezemic v září 1855, dne 9. října 1860 odtud do Černilova kde pobyl pouze do dubna 1861 a přišel do Labské Týnice, odtud opět do Sezemic, r. 1865 v listopadu do Pardubic kde přestál r. 1866, válku a cholera zuřící ve voj. nekocnicích, kterých bylo 7, my pouze 2 kaplani, p. děkan 5. srpna zemřel na chočeru. Prvním kaplanem v Pardubických byl Fr. Novák, nyní farář ve Vosicích. Z Pardubic se dostal po promoci Dr. Umlaufa za děkana v Chrudimi, za administrátora fary v Bohdanči 25. července 1869, kde z počátku mnohých trudných dob co administrátor zažil, anto dva z spolubratrů u měšťanstva pomlouvali mne a očernili, jeden se chtěl stát administrátorem a druhý farářem k čemuž první mne měl být nápomocen, ale vše jsem přestál a třeba že i v novinách jsem byl několikrát získal jsem si lásku kolatorníků, že sami mne žádali a tak jsem zde byl presentován. Kaplanem na pardubicku byl 11 roků

24/. Alois Kašpar narozen 10. prosince 1857 zemřel 22. března 1916 co biskupský notář a farář. Byl v Bohdanči od roku 1897 do 1916 25. František Hovorka, který zemřel 6. prosince 1920 o 1/4 3 v noci. V plné svědomitosti 4 roky jakožto farář vedl ku spásce svěřenou mu osadu. Byl to kněz z lidu, jenž zase pro lid pracoval, byl to kněz vlastenec, jenž svoji vlast všechny miloval, byl to lidumil, jehož práce byla stále otevřena pro trpící.

Po smrti faráře Fr. Hovorky vedl duchovní správu P. Otakar Hůla, jakož to administrátor. Narozen v Hradci Kr. 12. června 1882, vysvěcený na kněze 16. července 1905. Administrátorem zdejším byl do 18. května 1922. Od toho dne byl ustanoven za administrátora do Bohdanče Ladislav Burda, dosazený kaplan v Sezemicích. Narozen ve Dřítiči č. 10. 4. srpna 1892. Vysvěcen za kněze 25. června 1916

Od smrti faráře Hovorky 6. prosince 1920 až do 30. dubna 1923 trvala v Bohdanči administrace. První administrátor Otakar Hůla byl sice na faru zdejší v r. 1921 presentován, ač néměl patronátních let a v řadě patentů byl snad posledním; pro různé příčiny však byla mu odepřena investitura a byl poslán za kaplana do Hrochova Týnce a vystřídán administrátorem Ladislavem Burdou. Nový konkurs se nevypisoval a dne 27. února 1923 byl správní radcu čsl. akc. továrny na látky výbušné presented nejmladší z osmi žadatelů Josef Rohleder, dosud II. hý kaplan v Pardubických. Dne 9. dubna 1923 byl investován kapitulním děkanem královéhradeckým Drem Janem Soukupem, dne 29. dubna slavil vjezd do Bohdanče a 1. května 1923 ujal se správy farnosti a beneficin jako dvacátý šestý /XXVI./ farář v Bohdanči. Jos. Rohleder narodil se 24. března 1889 v Dašicích u Pardubic, kde otec byl železničním zřízencem. Rodiče byli chudí. Obecnou školu navštěvoval v Koštěnicích, v Libni-Praze a posléze v Pardubických, kde vykonal v letech 1902/1909 studia na reálce, 17. VII. 1909 dokončil je maturitou s vyznamenáním a počátkem téhož roku vstoupil do bohosloví v Hradci Králové. Po prvním roce bohosloví doplnil na akademickém gymnasiu v Praze maturitní zkoušku reální doplňovací maturitou pro gymnasia, 13. července 1913 byl pověcen na kněze biskupem Drem Josefem Doubravou a poslán od téhož roku za II. kaplana do Čes. Třebové. Pobýval tamtéž 2 roky a 11 měsíců, stal se 1/8 1916 kaplanem b. Labské Týnici na to 1/11. 1921 II. kaplánem v Pardubických a konečně farářem v Bohdanči. Uvítání jeho bylo okázalé a srdečné. 12 banderium vyšlo mu k Semtínu vstří, též katolický lid s d.p. administrátorem, sta a sta lidí očekávali jej na silnici za Kuttnerovskou kapličkou u Kříže. Farář doprovázený pardub. kněžími

prof. Teplý a prof. Havlem sestoupil s vozu a byl uvítán d.p. Burdou ubíral se pěšky do farního chrámu, kde poprvé oslavil své farářský a udělil svátostní požehnání. Při vstupu do města byl prudkým lijavcem též uvítán. I.v době popřevratové lid katolického kněze si vážil třebaže v Bohdanči mluvil "biskup" sekty čsl Dr. Karel Farský a šsl farář z Pardubic Rykrt a j. velká většina lidu zůstala věrna své víře. V té době bylo v Bohdanči 1374 římsko-katol, 54 evangeliků, 57 čsl, 9 židů a 56 bez vyznání. Dne 10. června 1923 byl farář Jos. Rohleder uveden do farního chrámu a instalován. Slavnostní akt vykonal vdp. Josef Palouš bisk. vikár. sekretář a farář ze Ždánic, kazatelem byl prof. Eman. Teply z Pardubic, který působení knězovo přirovnal mistrně k úkolu vůdce-horala, uvádějícího turisty do horských výšin. Dále byli přítomni pp. kanovník Jan Brabec, městský děkan z Hradce Králové, faráři Štancel z Dolní Dobrouče, Novák z Rosic, Bruckner ze Sezemic, Náhlik z Rovně, Hanzlík z Bělé, katech. Klenka z Bohdanče, Havel z Pardubic, kaplani Zapletal z Pardubic, Burda z Přelouče. Zástupcem úřadu patronátního byl Dr. Štěpán Seifert, který při hostině pronesl slavnostní přípitek. Hostí bylo celkem 36 mezi nimi zástupci města a přifařených obcí. O blahodárné činnosti faráře Rohledera prozradí III. farní pamětní kniha. V r. 1941 došlo při průvodu Božího Těla k hrubé výtržnosti od německé mládeže zv. "Hitlerjugend", což mělo za následek okamžité vystěhování /do 24 hodin/ faráře Jos. Rohledera do Kratonoch. Po nacistické okupaci byl jmenován orvním arciděkanem v Jičíně. Dne 10. dubna 1959 v 70. roce věku a 46 roce svého kněžství zemřel v Senohrabečích a dne 15. dubna 1959 v 10. hod pohřben v Pardubicích. Zlomen těžkou nemocí odešel r. 1955 na odpočinek do charitního domu v Senohrabečích, kde dokončil kněžskou oběť obětí vlastního utrpení na loži bolesti.

Po nuceném odchodu P. Rohledera jmenován za administrátora pardubický kaplan Rudolf Kopecký. Za bohdanečského faráře byl instalován 20. února 1944, kdy byl za veliké účasti věřících slavnostně instalován. O půl 3 hod. od pol. vyšel z farní budovy do chrámu za hlaholů zvonu průvod kněží s nově inst. farářem, jeho otcem a sestrami, patronátním komisařem, zástupcem osadníků a družičkami. Průvod odebral se k oltáři za zvuků fanfár a vstupního sboru, kde započal slavnostní akt přednesem blahopřání družičkou. Potom následovalo Schubertovo Ave Maria. Instalátor gener. biskup. farář A. Kepl, krásným proslovem uvedl nového faráře v úřad a předal mu symbolický klíč chrámu k opatrování. Zástupce patrona Ing. K. Novák. adm. řed. Explosie, přečetl presenční listinu a upřimnými slovy uvítal a blahopřál novému faráři. Naposled následoval srdečný pozdrav zástupce osadníků V. Beránka, správce měst. důchodu. Po tomto projevu bylo vzpomenuto všech zemřelých a po zapření Biblické písni následovalo krásné kázání rektora P. V. J. Jaloveckého. Po kázání uděleno svátostné požehnání a zapěno slavné Te Deum. Posvátný obřad ve farní budově zakončen byl slavnostní akt. Přítomní věřící rozcházeli se do svých domovů dojati v plném přesvědčení, že Bohdaneč dostala duchovního správce, který půjde ve šlepějích svých předchůdců a bude se starati nejen o duše jemu svěřené, ale i o krásný chrám v Bohdanči i Živanicích. /Východočeský kraj 3. března 1944/. V Bohdanči působil do prosince 1951, kdy odešel do Pardubic jako administrátor arciděkan. kostela a za nedlouho byl jmenován biskupským vikářem pro okres Pardubice-Holice a Přelouč. Po dlouhé těžké chorobě P. Rudolf Kopecký zemřel dne 8. 9. 1956 v pardubické nemocnici. Pohřbu jeho účastno bylo přes 100 kněží, pohřb byl v rodné Rohozné u Poličky.

Po odchodu R.Kopeckého působil v Bohdanči jako administrátor Albert Palouš, ale jen krátkou dobu.

Od 1.dubna 1952 byl jmenován administrátorem P.Vladimír Tláskal, narozený 1.10.1923 v Rychnově n.K.Na tamním gymnasiu studoval i maturoval v r.1942. Bohosloví studoval v Hradci Krá., na kněze vysvěcen 29.6.1949. Kaplanské místo nastoupil v Poličce. V srpnu 1950 byl jmenován administrátorem ve Zdechovicích a Kladrubech n.L. V březnu 1952 stal se administrátorem v Bohdanči.
Excerptováno z III.Pamětní knihy fary v Bohdanči/.

Bohdanečtí kaplani : -Regenschori:

1744	Karel Rasius	Fialka
1771	Romed Tesárek	Stach I.
1780	Karel Mejdrický	Stach II
1796	Augustin Havránek	Steinmann
1800	Josef Andres	Konečný
1803	Ignac Náhlík admistr	Čech
1807	Václav Schejbal	Rosůlek
1816	Matěj Moravec	Tichý Fr
1817	Jan Kraus	Hroch Josef
1827	Frant. Tukatsch	Nemánský
1829	Josef Mauric Kašpar	Michálek
1850	Frant. Černý	Náhlík
1851	J.Vlček	Kněžek Rudolf
	Hruška	Bednář
1853	Říha	Bázler
	Jokl	Špatenka
	Kolek	Kudrnáčová
1855	Deyl	Pastor
	Jan Kraus	Wittoch
1848	Jan Vlček	
	Jan Novotný ze Sukdolu	
1861	Boh.Schüller	
1865	Josef Hulata z Olešnice	
	Gabriel	

K o s t e l .

(126 m. nad mořem)

Uprostřed náměstí je povýšené místo^y pro sakrální prostor dřevěného kostelíka, zasvěceného sv. Maří Magdaléně, se hřbitovem, který jej obklopuje a je zdí ohrazen.

Decretorium hradecké diecéze z r. 1848 uvádí založení kostela rok 1350; Archidiakonáty kouřimský, boleslavský, hradecký a diecése litomyšlské /Místopis církevní do r. 1421, sestavený Jos. Kurkou/ uvádějí založení kostela rok 1352, panství i podací majitelů hradu Blatníka do roku 1377 pánu z Cimburka, od té doby klášteru Opatovskému.

Jak jsme již dříve uvedli, vypukl dne 30. dubna roku 1605 v Bohdanči cheň. V dochované žádosti, kterou měšťané bohdanečtí podali na českou komoru o výpomoc, jest uvedeno, že mezi shořelými 43 domy též věže kostela shořely a čtyři zvony se slily. Téměř dvě třetiny dřevěných domků v jedné hodině lehlo popelem. Moudří a opatrní konšelé rohodli k dřevěnému kostelíku přistavěti od kamene věž, do které umístili zvonici a hlásku a ozdobili hodinami. Věž vystavěná v slohu gotickém pne se štíhlými tvary k výši, jako pravý obraz zbožné myslí, tehdejší doby, jež jedině ve výšinách Božské moci útěchu a posily hledala. *si zachovalo* Bo dnešního dne^y její zdivo ~~zachovalo~~ *si* původní podobu.

Počty z peněz zádušních za rok 1618 uvádějí: "Donátovi, zvonaři od slévání nového zvonu "prostředního", tovaryšům zpropitného, tesařům od vytažení téhož zvonu, kováři od nakládání srdce jednoho zvonu, podle registru vydali.... 275 kop 6 gr 4 den."

Obecní počet z téhož roku uvádí: "Dvěma hajným, kteří v noci na věži ponocují, to jest Daňkovi Šebelatýmu a Václavovi Hebedovi vydali číma za rok.... 14 kop." - "Za napravování hodin, to jest zámečníku služby za rok..... 4 kopy". - "Od udělání nových vrat ke krchovu a od obilení zedníku, vydali--- 1 kopu 20 gr. 6 den." - "Za špik k mazání čepův u zvonů v tom čase vydali... 30 gr 6 den. *19/*

Roku 1640 zhotoval řezbář Michal Salaj novou archu a na oltář ji postavil a dodělal tabernaculum. *34/*

Počet obecní z roku 1652-3 uvádí: "Malíři Abrahamovi Chrudimskýmu /Abraham Fric z Limburka, vyučenec bohdanečského rodáka a známého malíře Matouše Radouše/, od malování volejnými barvami tabule při orloji štyř cherubínů, tří erbů /uvnitř kostela: císaře Ferdinanda III III.,

pražského arcibiskupa, kardinála Arnošta Harracha, s latinskými nápisy a erb městečka Bohdanče s českým nápisem, dle smlouvy učiněné za 26 kop.

Dále zaznamenává: "Za poctivou obci měst. Bohdanče, dluhu sirotků po neb. Petrovi Lvovi poviného, za což kdo se jest co podlužil k přípravě měst. Bohdanče zapsány jsouc, což s úrokem se nachází po letu 165 vedle cedulí řezaných sečtení učiněného 323 kop 46 gr 2 den. se vyzkazovalo; z kterýchžto nadepsaných sirotkův Petra Lva náležejících peněz, poněvadž jest Alžběta dcera téhož Petra Lva, přikázání Boží přestoupila, neřádně panenství své zmrhala, pročež jest skrze JMTi milostivé nařízení prošlých z království Českého vypovězena, peníze po niž, urozený a statečný rytíř pan Havel Gothelf z Freydenberku a na Vysokém Veselí, hejtman JM panství pardub., na vystavení a obnovení věže u kostela měst. Bohdanče stojící, pro budoucí věčnou pamět skrze dekret laskavý sub datto anno, k úřadu prošlý postoupiti ráčil 100 kop, kteréžto peníze p. Václav Rohan a Václav Šotnar, obadva sousedé téhož městečka sobě od lidí by upomínání nařízeno majice, zase co nákladu z těch sta kop a nač k obnovení té věže vydávali, aby taková suma totiž 100 kop v počtech budoucích se vedla" (Počet 1652)

Další položka počtu zní: "Nakoupení a spravení nového hrubého zvonu, ohněm r. 1605 sraženého, vydáno 200 kop a na zvon prostřední v letu 1618-1619 vydáno 141 kop 38 gr 5 den."
do věže zakoupeny
vlo vnuš
 Roku 1655 byly další ~~zvony~~ zvony zakoupeny, za něž vydáno 417 kop 9 gr.
 Roku 1669 řebáři od udělání dvou arch k sv. Maří Magd. 17 kop 17 gr a Jahovi Mřížkovi, varhaníkovi od překládání positívu a k tomu jiné věci potřebné vydáno 41 kop 16 gr 2 den.

Roku 1696 varhanáři města Chrudimě, který v chrámu Páně zdejším varhany a mutaci napravoval a ji zase naštimoval, za kteroužto práci zaplaceno... 5 kop 8 gr.

Roku 1702 Janu Zachovi, malíři Pardubskému, od vymalování na zdi orloje a v něm orla, jako i pukle do srdce tohoto orla, a k ukazující rafii ručičky a k druhému konci měsíce, pozlacení dle smlouvy vykonané... 6 zl 17 kr. - Dvěma hodinářům z města Hradce Králové, od předělání hodin na způsob německý aneb poloviční orloj, k nim jistých kol nových a co tak koliv při tom zapotřebí bylo vyhotovení, jich na místo postavení, dle smlouvy s nimi vykonané mzdy 24 zl 30 kr. - Zedníku od obmítání tabule, na nížto týž orloj s ciframi

postaven aneb malován jest a ji na místo vybílení ..1 zl 6 kr dáno. Roku 1708 za pár vláských bubnů, které obec dodala do chrámu Páně sv. Maří Magdal. zaplaceno 16 zl 28 kr.

Roku 1677 Jan Bělský, v bohdanečském chrámu vymaloval 2 obrazy za 79 kop 42 gr 6 den. *P*

Roku 1716 dne 26. srpna strhlo se velké povětrí, které shodilo hořejší báň na věži s orlem a hvězdou; orel se polámal a báň se porouchala, ale vše bylo téhož roku opraveno a pozlacenno.

Roku 1717 bylo záduší Maří Magd. prodáno 10.200 cihel zdících a 1000 zdících k vystavení kostnice.

Roku 1719 za 2 trouby polní do chrámu Páně vydáno 10 zl.

Roku 1727 opravován poškozený orloj hodinářem z Aušpurku, též malíř obnovil orla u orloje. A za jednu troubu dřevěnou, co se hodiny troubějí, celkový náklad na hodiny a orloj 50 zl 34 kr 3 den. *TL*.

Poněvadž dosavadní dřevěný kostel byl příliš sešlým, přičinil se farář Václav Joachym Čermák o jeho přestavbu. Došly dva návrhy na novou stavbu, která měla být provedena z kamena. Tyto plány a kresby jsou v úschově v kanceláři správy hradu Pražského, obsahují Haffeneckerův plán, jehož půdorys má v listu rozměry 28 x 40 cm. Vodová značka štít, nad nimž mitra a přes nějž křížem berla a dvojitý kříž. Rys tuší vytažený, karmínem, zelenou a šedou barvou položený. Z původního kostela, jenž skládal se z pětibokého presbytáře, obdélníkové lodi a hranolové věže v průčeli, ponecháno pouze zdivo věže. Z poznámek na okraji vysvitá, že polovice stavby byla provedena v letech 1728 - 9, ostatek později. Dole v pravém rohu: The mas Haffenecker fecit.

Halliřkův plán kostela v Bohdanči má list rozměry 45 x 66.5 cm. Vodová značka slon. Nahoře půdorys, dole pohled se strany. Střízlivá stavba barokní s nízkou věží v průčeli. Na rubu při dolejším okraji: Bohdanetscher Kirchen. D. anderte Ryss, so der Meister Hallirschek verfasset. Ist aber nicht aprobiert worden.

K vybudování kostela přispěl farář Václav Čermák tím, že na své útraty koupil 200 koců vápna, 70.000 cihel a 300 sáhů kamena z Kunětické Hory. Mezi svými kolaturníky nasbíral almužny 700 zl, ostatní potřebný důchod vydlužil od ostatních farních záduší na panství pardubickém se nacházejících.

Stavba kostela započala teprve za faráře Františka Šarffa roku 1728, čemuž dosvědčuje i zápis v obecních počtech kdy bylo vyplaceno Janovi Záleskýmu za cestu, který pořádnost strany základu chrámu Páně JMt p. hejtmanu nosil. Frant. Šarff s neúnavnou píli a svědomitostí dohlížel na stavbu a mnoho zásluh o zvelebení Bohdanče si získal, zato ale musel také vytrpět a mnohé mepříjemnosti od vrchního panství Wácl. Josefa do Bossi, než kostel byl dostavěn. Nový stánek věřících byl zhruba dokončen roku 1730 jako jednolodový ve slohu barokovém, podle vzoru sv. Klimenta v Praze na Starém Městě /v Klementinu/ a v den bohdanečského posvícení slavnostně vysvěcen. Na výstavbu vydáno 3492 kop 21 gr z pard. sir. Roku 1731 bylo vyplaceno polírovi a jeho zedníku od rozebrání a zase v nově cihlama vyzdění hlásky, která nyní má se čtyř stran okna /12 okenic/ ..78 zl; a malíři od vymalování v nově orloje dáno 3 zl. Roku 1732 za pozůstalé dříví po vystavení chrámu Páně z lešení, pro špitál odprodané přijato 10 zl.

Roku 1733 pokrývačovi od přikrývání zdi krchovní prejzi a háky, dle vyměření 60 sáhů, od každého po 15 kr. Truhláři od udělání dvou jich dveří tuplovaných do krchova a sice jedny z prken tvrdých a druhé z měkkých prken sumou 10 zl 37 kr. Zámečník jedny dveře třemi pruty, druhé dvěma okoval, klikami a zástrčkami nahoře i dole opatřil za 10 zl 30 kr.

Při vystavení nového oltáře sv. Jana Nepom. r. 1733 ve velkém kostele, co tak řezbář a truhlář se svými tovaryši utratil na rathouze, který jsouc nákladem jistých a přespolních dobrodincův těm řemeslníkům k zaplacení přišel, poněvadž však při jejich kolikatidenní práci pan farář jim ani kus chleba /prý/neposkytl, kteroužto útratu zádušní důchod měl platiti, na přímluvu p. sirotčího pardubského i z ohledu chudého záduší, vyplaceno jim 4 zl 3 kr. a doplaceno 14 zl 17. Roku 1736: Ve velkém kostele štafíroval se velký oltář a ozdoba, což trvalo 130 dní a za každý den měl pasírováno 1 pintu piva což činí 8 zl. 40 kr. /Pinta jinak máz, měla 4 žejdlíky tj. 1.369 dnes. lit. Roku 1740: Jiřímu Horákovi ponocnému, který ustavičně na vrchu věže zůstává, hodiny věžní na lípovou troubu, špagátem obtaženou vytrubuje, natahuje a olejem maže hodiny, za 3 libry lojového světla v čas bouřek a proti mračnům za celý rok vyplaceno 23 kop 43 gr.

Ve světničce hlásného od zhotovení nové půdy pro chlebovou pec a

a od zazdění dvou oken vydáno 1 kopa 10 gr.

Roku 1743 v čas kajícné pobožnosti kříž u vchodu do krchova obarven na červeno,hlásnému za svíráhí semena a tření oleje k napuštění kříže a za plech na litery Crux Missionii od jich vysekání zapláceno sumou pardubskému stafirovi,který písmena dobrým zlatem pozlatil.....9 zl 59 kr.

Roku 1759 kostel a kostnice,který v roce 1753 ohněm byl poškozen, přikryty 1022 kusy kurkami, položeno 210 sáhů po 12 kr= 42 zl. V úterý po zdejším Posvěcení chrámu Páně bohdanečského roku 1753 as po půl jedné hodině vyšel jest ve dne z rathouzu oheň,který zasáhl i tento klenot.

Roku 1763 navštívil Bohdaneč opět nešťastný pád ohnový,proto roku následujícího rozhodl se slavný magistrát zasvětit město svatému Florianu,aby na jeho přímluvu mocnou,velebnost Božská se ukrotila,vyzdvížen byl oltář k poctě sv.Floriana,aby toto městečko a všecky obyvatele od takového pádu ohně opatřovati a chrániti ráčil R.1764 obětovala se táž obec,z prostředku důchodu svého tak,aby ke cti téhož milého svatého patrona vyzdvížen a postaven byl,když jednu várku postoupila k zvaření piva pro snadnější zaplacení a ostatní z důchodu zapláceno bylo a to:

Radešovi (až r. 1782)	
Kezbaři chrudimskému za takový oltář vyhotovený.....	135 zl
za kštli při též oltáři.....	10 zl
od malování obrazu sv.Floriana.....	24 " 16 k
za přimíněné l vědro piva.....	2 " 30 "
za dvoje etagére.....	8 "
od dovežení Janovi Paumovi a od přivozu u Blatníka.....	2 " 12 "
když se jelo do Chrudimi pro týž oltář tém forajícím,	
kteří tam jeli tak jako p.Matěj Náhlík, Jan Köppel, Jiří	
Vorel, Jan Kočera a František Kotek s čeledí,za večeři a	
druhý den na snídani,též za obrok,jakož i při navrácení	
doma na chléb a truňk piva za sumu.....	5 " 58 "
kováři při stavení,za hřebíky,skoble a pruty s hákami-	4 " 50 "
dvoum nádehákům k pomoci při stavení.....	48 "
v sumě	193 zl 34 k

z toho ale se odráží,co tak várka užitku vynesla s pánevovým půlsudem.....

109 zl 27 k

a tak od důchodu dodáno a za vydání se klade....

84 zl 7 k

Roku 1794 kříž u chrámu Páně byl zbořen a nahrazen novým.

Roku 1772 stál Bohdaneč v plamenech.Když ohnivé jazykové pohasli, chali po sobě památkou spálený pivovar,faru a polovici čísel domů ních a v jejich středu pobořenou kostelní věž.Současně umlkla i

hudba bohdanečských zvonů. "Prostřední" se žárem rozlil a "Velký" s díly dvěma malými spadly s trámový na chrámový kůr.

Osm let stál potom opálený, střechy zbavený trup věže nad zříceninou 80 ti sousedních staveník největšímu zármutku domácích i cizích k diválu". Sestárlý farář Hynek K. Roček na vypálené faře nezahálel, strádal peníz k penízku a dárky svých kolaturníků množil do sumy, jež by stačila na obnovu věže. Roku 1780 přistoupilo se k její přestavbě. Vybral se k dílu František Jedlička, tem čas primas v Heřmanově Městci a stavitel na Pardubicku zvláště oblíbený. Krov vázal mistr Josef Lang.

V podvečer svátku sv. Maří Magdaleny oblékli si Bohdanečtí kostel po letech zase v roucho slavnostní.

Do sousedského shromáždění v rynku před kostelem vstoupil primas Josef Šinták s radními, obecním starším Langrem a Františkem Fiolou, radním písářem a podle konšelského sboru ukázali se v dostatku i jiní, přespolní a vzácní hosté. Hned potom ukládaly obratné ruce na obnovenou věž, jasem plýtvající měděnou báň a na tuto opět usadili císařského orla. Posléze rozezvučel se opět svou věkovitou písni i "veliký zvon", vtažený do nového kladí. A obecní počty dále uvádějí: "Poněvadž letos r. 1780 /buď Bohu chvála/ ta od roku 1772 ohněm věž strávena od strany záduší vystavěna, také obec, který tam po vždy býval kvartýr pro ponocného zřídití musela, z čehož nákladu vzešlo: sklenáři Janu Valtrovi 12 zl 21 kr, Janu Olivovi od báně... 4 zl 45 kr truhláři Joach. Kotkovi 10 zl 50 kr, zámečníkovi 5 zl 10 kr, zedníkovi Vojt. Jarovi.... 30 zl 39 kr, hodináři Janu Slavíkovi 250 zl, 22. Juli u přítomnosti JMC p. sirotčího do báně nad věží když se usazovala dány jsou protokol a 2 dvacetníky. Jiřímu Černohorskému pekaři, za žemličky pro malé děti, jenž na věž "velký zvon" s pomocí doospělých lidí vytáhly, pro památku 28 kr a ještě jiné menší vydání jsou zde uvedeny v sumě ... 349 zl 48 kr 3 den." "Michalu Wirbovi o přivezení z Pardubic aparátu pro vytážení nového zvonu na věž 30 kr Vencl Zabkovi, mistru hrnčířskému z Nechanic, za nové negleitované kamna 3 zl 30 kr, a od přivezení jich sem z Nechanic formanovi 39 kr Od přivezení cihel od cihelny na příční zdi, kuchyňku, komín a dláždění půd trojích totíž: Fr. Koberovi 800 cihel po 12 kr... 1 zl 36 kr Fr. Kotkovi od 200 prost. dlaždic, 400 cih. po 18 kr a 12 kr = 1 zl 24 Matěji Kotkovi od 200 cihel = 24 kr., Václ. Šintákoví od 200 cihel 24

Václ. Slugovi od 500 cihel = 1 zl, Janu Koutníkovi od 1000 cihel Tahání cihel rumpálem na věž 24/12 dáno Krpatovi za 1 den.. 13 kr Po dodělání světničky na věži přestěhoval se do ní ponocný, který po čas předělávání bydlel v celné.

Dne 21. července 1780 byl na věž pomocí rumpálu vytažen orel, po přípitku hraběti Kolovratovi, svržena byla sklenička z věže dolů, která dopadla na zemi neporušena.

Roku 1781 Janu Svečerovi ponocnému na hlásce služné za rok 19 zl 30 kr. Za nový drát od venku křehova zdi až na hlásku k zvonečku dosahující, by se v čas potřeby ponocný zavolati mohl dáno 9 kr. Roku 1782 na orloj bylo zapotřebí nový větší cimbál hodinový, vydané 126 zl 24 kr. Hodináři Janu Slavíkovi, poněvadž hodiny jím dodané správně jdou, dopláceno 159 zl 55 kr 3 den. Cimbály byly dva obě jednané z Prahy. Jakubovi Kosinovi, který 28. August. přivezl sem 4. silné ciferpláty a zazdění jich dáno 24 zl.

Janovi Radoušovi, řezbáři, za jeden díl delší řezby, který chyboval při oltáři sv. Floriana, obci zdejší vyvoleného patrona dáno 1 zl. Roku ž 1783 Adam Horákovi, pekaři, za rohlíčky, když r. 1780 báně s orlem na věž hlásky se sázela u přítomnosti p. sirotčího, pro děti a chudé lidi na památku rozdáno 42 kr.

Hodináři Janu Slavíkovi dle allegatu No 1. případku na repetírwerk, pucování hodin a všelikých znamenitých zlepšeností dáno 84 zl 44 kr Pro paměť: Když hodinář na věži, pražský p. Jan Slavík, hodiny vyhotovil, pro památku s ním Josef Andres, kontribuční toho času a soused čís. pop. 48, též František Kottek, soused v domě č. pop. 50, jej praveného pana Slavíka požádali, by repetír při hodinách vyhotovil, na který /když jejich žádosti vyhověl/, oni od rozličných obyvatel vybrali a darovali 40 zl, ostatní vzácná obec od důchodu obecního z příjmu doplatila 40 zl 20 kr a stravu za 26 zl. Tak koštovat pravený repetír-verk 106 zl. ^{73/}

Rok 1789 dne 13/6 do věže kostelní uhodila hromová rána, poškodila orloj, takže lid turbován byl, proto pražský hodinář Slavík musel jej roku 1793 opravit.

Rok 1808: 28/6 - 6/7 byla provedena velká oprava kostelní věže a hodinových ciferpláttů, které byly dolu spuštěny a řádně opraveny. Též uvnitř věže byla provedena oprava. Celkem vydané i se zřízením lešení 45 zl 04 kr.

Výloha

při předělání hodinových cimbálů, zvonce na rathouze a ostatní práce	
Dne 18.maje 1809 p.Ant.Formánkovi od dovezení litiny z hodinových	
cimbálů a zvonce k zvonaři do Králového Hradce.....	10 zl
Dne 10.dezembr.1810 Panu Antonínu Schneidrovi zvonaři královéhra-	
deckému od přelíží hodinových cimbálů a zvonce:	
od cimbálu hodinového který vážil	116 lib.
" " čtvrtového " "	47 lib
od zvonce k zvonění do společnosti	42 lib

v jednom..... 205 lib po 20 kr=102.30

Od přivezení těch zvonů Kalinovi z Křičeně..... 8.-

Dne 22 ledna 1811 dle kvitance Janu Pánkovi hodináři z

Bělé umluveným způsobem mezi ním a anvaldem a repres. 260.-

Od při a dovezení vypálených hodin z Bělé Ant.Kučerovi 8.-

ittem jemu od přiležitosti k hodináři, aby s hodinami ne-

prodléval, nobrž čím spíše takové postaviti hleděl.... 4.-

P.Tomáši Klekovi za 1 1/2 lib tlustého železného drátu 18.-

za 3 1/4 lib.železa..... 6.30

Od rozličné práce tesaři a nádeníkům při vytažení cimbálů, vyněsení hodin do věže, udělání rámu pod hodiny, okna, skrze který ruka k ciferplátům jde z 1.fošny, otesání dubového trámce 2 lokte dlouhý a 6 coulu do kostky, udělání prahu do dveří k hodinám z 1/2 kmenu, vysekávání a předělání trámů v lucerně ve věži, by se cimbály tahnouti mohly.

Janu Habětínskovi tesaři za za 6 dní po 3 zl..... 18.-

Václavu Doležalovi nádeníkovi po 2.30 zl za 6 dní..... 15.-

Janu Kollmanovi za kus dubového dřeva na trámy..... 3.-

za 1 libru laťových hřebíků p.Václ.Soukalovi..... 3.12

za 1 libru olova k perpentiklu..... 2.36

za 1/2 lib oleje na mazání hodin..... 3.-

Provazníkovi za provaz po 54 loktech dlouhý, a vážili 19 lib každá libra po 4 m..... 76.-

Josef Maglenovi za válce..... 2.30

Matěj Svobodovi kováři..... 42.-

Od předělání výšky na rathouze pro zvonec, když se na měšťanstvo do společnosti zvoní, ze 4 kmén z foroty vytěsaného 28 sept.1811:

Václavu Vosáhlovi, tesaři, za 6 dní po 4 kč..... 24.-

Janu Klementovi, nádeníkovi za 6 dní po 2.30 zl..... 15.-

za 6 kop šindele Martinu Muškovi po 3 zl..... 18.-

za 1/m šindeláků Václ.Soukalovi..... 19.-

1 kop hřebíků velkých, laťových p.Soukalovi..... 4.30

1 kop hřebíků celopodlažních "..... 10.30

16 kusů nárožních hřebíků..... 4.-

mazadlo na mazání hřebíků..... -.48

2 prkna celo falcované 9tiloketní na skruže M.Muškovi 12.-

6 prken truhlářských na šalování..... 12.-

kus dubového dřeva na korunu k tomu zvonce A.Kučerovi 4.-

Franz Spauwarovi za provaz..... 4.-

kladky Josef Maglenovi, soustružníkovi..... 1.30

t.Formánkovi za řemen k zavěšení srdce..... 6.-

Váři Václ.Dubcoví..... 57.-

Summa..... 774.36 zl

Roku 1811:8.Juli udělán plot u zahrádky na krchově pro druhého pana učitele Jana Kudrnáče,s povolením slav.úřadu.

17.april přivezeno 9 sáhů kamene a 3000 cihel z Pardubic ke krchovu.

1.August pokryta střecha kostelní věže za 317 zl.

10/11 1810 do Hradce Králové k zvonaři,k přelití hodinových cimbálů a zvonců:Od hodinového cimbálu,který vážil 116 liber
čtvrtový... 47 liber

zvonců k zvonění do společnosti..... " 42 liber

1 libra olova k perpentiklu a 54 loket provazu k závaží 19 lib.těžké.

Roku 1817 Matouš Hájek spravuje věžní hodiny za 21 zl 17 kr.

R 1852 2/7 Bude se opravovat kostel za 542 zl 59 kr.

R.1851 V chrámu sv.Marii Magdaleny zřízena křížová cesta,malovaná od Ant. Bayera v Kuklenách.

31/7 1859:Oprava střechy na kostele 3/9 dokončena.

12/4 1863:Farní úřad žádá o příspěvek na opravu kazatelny.

8/6 1865:Provedena oprava dlažby v kostele.

14/7 1865:Byla provedena oprava monstrance za 57 zl 39 kr

30/1 1869:Varhany se opravují.

17/4 1869:Pan Schmoranz zaslal nákres a rozpočet k opravě,vlastně k postavení věže u chrámu Páně.Nákres nalézá se v Museu a jedná se o nástavbu hlásky. Dne 13/5 schází se obecní výbor k projednání stavby věže a 28/5 předkládá Šmoranc rozpočet na nové cifráky a hromosvod.Věž bude pokryta plechem,

10/1 1870 Stavba věže pronajata Josefu Budinskému z Pardubic za 2088 zl 50 kr. Dne 20/8 byly prodány staré cifráky za 1 zl 76 kr.

15/9 byl sepsán protokol o přijmění stavby střechy velké věže s p. Fr.Schmoranzem. ^{75/4}

S p i s p a m á t n ý
k uložení do nové báně na zdejší v letošním roce nákladem obce města Bohdanče nově přikryté věži vložené dne 22.června 1870.

H i s t o r i e věže .

An starší památné spisy při požáru dne 12.dubna 1772 shořely,nedá se s určitosti říci,kdy věž tato postavena byla.Zaznamenané pověsti pravějí,že kostel zde v 12.stol.založen byl,na to byl roku 1551 za krále Ferdinanda I.v jeho záduší potvrzen a v užívání zdejších vyznavačů pod oboji.

V roku 1622 po bitvě na Bílé Hoře pro Čechy tak osudně smutné,kde římsko katolická víra násilně,za Ferdinanda II.kterýž při korunovaci stavbě zemským učiněnou přísahou zachovati svobody zemské.po korunovaci zrušil a na právu svém stojící,násilně nekatolickou církev pronásledoval,uváděna byla římsko katolická církev jako resti-

tuována, to jest znova vykázána jest.

Kostel ten s věží až po hřeben kostela sahající jest nákladem záduší sv. Maří Magdaleny a měšťanů zdejších, pak přifařených obcí vystaven, věž pak do výše se pnoucí nákladem důchodu obecního města Bohdanče.

O věži zaznamenáno stojí, že když roku 1726 kostel dřevěný zbourán pro sešlost věkem, k nynějšímu v roce 1729 základ položen, na den Na nebe vstoupení Panny Marie a přičiněním faráře Antonína Scharfa stavba v roce 1730 již ukončena byla, stavby věže se nedotklo, z čehož se souditi dá, že věž s farním chrámem hned v věku 12. postavena byla. Dne 20. prosince 1716 v hodinách večerních veliký vítr báň na věži s orlem a hvězdou dolu shodil, což nákladem 62 zl od pardubického pokryvače mistra Václava Kratochvíla postaveno bylo.

Dne 12. dubna 1772 na Květnou neděli, vypukl oheň v domě čp. 109, který mimo 73 soukromých stavení, také kryt kostela a věži strávil, při čemž se "prostřední" zvon rozlil a "veliký" až ku dveřím chrámu se svalil a teprve přičiněním zádušního představenstva v Pardubicích, zdejšího faráře T. Ročka, purkmistra Josefa Šintáka, obecního zastupitelstva, obětavosti měšťanstva a kolaturníků byla oprava ta pod vedením zednického mistra Františka Jedličky a tesařského mistra Josefa Langra ukončena dne 21. července 1780, orel od školních dítěk vytažen a tesařským tovaryšem Matoušem Hájkem, později mistrem zde zasazen, zvon pak od měšťanstva vytažen.

Dne 23. července 1859 odpoledne po 4. hod. strhl ohromný vichr zase orla z věže, při čemž železnou násadu až pod báni ohnul. Vichr ten mimo velkých škod na soukromých staveních shodil také šindelovou střechu mansardskou z radnice, která však hned zase roku 1860 nově zřízena jest.

Pro tuto přičinu a že obec roku 1866 a 1867 stavbu nového školního stavení čís. pop. 110 a 111 podniknout a dokončit musela, kteráž stavba přes 20.000 zl nákladu vyžádala, byla krytba věže tak dlouho odkládána, až letos se za trávy 2000 zl utržilo, při příznivějších pro obecní příjmy okolnostem byla stavba tato veřejnou dražbou dne 10. ledna 1870 Josefu Budinskému, mistru klempířskému v Pardubicích za 2088 zl 50 kr pronajata a jest odklizením staré báň, v níž křídou rok 1780 napsán jest a střechy dne 19. května 1870 započata.

Náklad na stavbu tu vede důchod obecní bez všeho příspěvku měšťanstva, které pruskou válkou - v níž v bitvě dne 3. července 1866 mezi Sadovou a Hradcem Králové, vojsko rakouské neschopnosti vůdců svých, náramnou pohromu vzalo, 116 děl ztratilo a v strašném nepořádku až k Olomouci přes Pardubice, Vysoké Mýto a Chrudim a jinými strany utíkalo a u Vídni až - zase prohrálo, až pražský mír uzavřen a Rakousko 8 milionů tolarů náklady pruskému králi platit muselo a svůj celý vliv v německu ztratilo - pak požárem dne 29. a 30. července 1868 třicet tři domů a hospodářskými staveními a úrodou strávil, přes 100 tisíc škody učinil a náramnou vysokou daní u velmi nepríznivých okolnostech se nachází.

Po bitvě dne 5. července 1866 přešlo skrze Bohdaneč přes 60 tisíc mužů pruského vojska, všechno druhu a dne 6. a 7. července 1866 ostalo zde přes 16 tisíc mužů vojska, celý to armádní sbor se vším příslušenstvím ležeti a tak vše vyjedli, že mnozí obyvatelé sami po ty dva dni velkého hladu zakusili, mnohý ale si s náhradama od války pomohli, komu přáno bylo, mnohý utrpěl moc a nic nedostal.